

FORSVARETS ROLLE

Forsvarskommandoen 1987

Forsvarets rolle

Oplag: 10.000 eksemplarer, januar 1987

Tryk: Visoprint as, grafisk produktion

Redaktion: P.E. Tranberg, Forsvarskommandoen

Layout: R. Watt Boolsen, Forsvarets Oplysnings- og Velfærdstjeneste

Omslag: Hans-H. Zimmermann, Forsvarets Oplysnings- og Velfærdstjeneste

Fotos: Forsvaret (hvor andet ikke er angivet)

Udgiver: Forsvarskommandoen

Henvendelser om publikationen og anmodninger om eksemplarer rettes til

Forsvarets Oplysnings- og Velfærdstjeneste

Halmtorvet 20, 1700 København V.

telefon 01 31 25 11

eller

Forsvarskommandoen, postboks 202, 2950 Vedbæk, telefon 02 89 22 55

REDAKTØREN'S EKSEMPLAR.

P.E. Tranberg 9/1-87

FORSVARETS ROLLE

Forsvarskommandoen 1987

Indholdsfortegnelse

Forord	5	Øvelsesvirksomhed og uddannelsesfællesskab	33
Forsvarets rolle – sammenfattende betragtninger ...	7	Infrastrukturprogrammer	34
Forsvaret troværdigt – endnu	8	Dansk forsvar og NATO's strategi	34
Forsvarets efterslæb	9	Forstærkninger	37
Debatten om nye forsvarsstrukturer og NATO's strategi	10	Planlagte forstærkninger til vort område	39
Truslen og kongeriget Danmarks betydning	11	Atomstrategien	41
Den militære trussel mod Danmark	13	Andre landes indflydelse på forsvaret af Danmark	41
Andre NATO-lande og Danmark .	14	Forbundsrepublikken Tyskland .	41
Sverige og Enhedskommandoens område	15	Norge	42
Forstærkningspolitikken	15	Sverige	42
Forsvarets sammensætning	16	Finland	43
Moderniseringer	17	Storbritannien	43
Den krigsforebyggende evne	18	De forenede Stater	43
Kapitel 1: Grundlaget for forsvaret af kongeriget Danmark	19	Det danske samfund og det danske militære forsvar	44
Geografien	19	Befolkningens holdning til et væbnet forsvar af Danmark	44
Danmarks placering	19	Befolkningens holdning til NATO-medlemskabet	46
Militære karakteristika	19	Relationer mellem Danmarks sikkerhedspolitik og forsvaret ...	47
Det nordlige Atlanterhav	21	Forsvarsbudgettet i Danmark og i de øvrige NATO-lande	49
Øst-Vest-forholdet	22	Kapitel 2: Forsvarets formål og troværdighed	50
Den militære trussel	22	Kapitel 3: Forsvarets opgaver	53
Aggressionsmuligheder	22	Forholdsordren	53
Varslingsmæssige aspekter	25	Forsvarskoncepten	53
NATO	28	Opgaver i fred, spænding og krig .	53
Grundlag og formål	28		
Danmarks reservationer	29		
NATO's kommandostruktur	30		
Planlægning	32		

Fredstidsopgaver	53
Opgaver i spændingsperioder	56
Krigsopgaver	57
Grundprincipper for forsvarets gennemførelse	58
Fredsforhold	58
Spændingsperioder	58
Krigsforhold	59
Opgavernes løsning	60
Hæren	61
Søværnet	62
Flyvevåbnet	63
Hjemmeværnets rolle inden for det samlede militære forsvar	64
Totalforsvaret	65
Forsvarets støtte til det civile samfund	65
Fiskeriinspektion	65
Eftersøgnings- og redningstjeneste ..	66
Stationstjeneste	67
Isrekognoscering i grønlandske farvande	67
Forureningsbekæmpelse	67
Mine- og sprængstofuskadeliggørelse	68
Søopmåling	69
Katastrofehjælp m.v.	69
Forsvarets støtte til FN's fredsbevarende operationer	69
Kapitel 4: Dansk forsvar efter 2. verdenskrig og forsvarets status ultimo 1987	71
Kapitel 5: Forsvarets mulighed for at løse opgaverne	79

Kapitel 6: Våbenkontrol og nedrustning	82
Hovedkravet til nedrustning	82
MBFR-forhandlingerne	82
Nedrustningsbestræbelserne i FN-regi	83
CSCE-processen	83
De bilaterale forhandlinger mellem USA og USSR	84

Kapitel 7: Forsvarets igangværende udvikling	86
Forsvaret – en levende organisation	86
Planlægning	86
Arven	88
Økonomi	89
Forsvarsbudgettets udvikling	89
Effekt/økonomiforholdet	89
Personelområdet	91
Værnepligtige og/eller stampersonel	92
Officerer	93
Forsvarets personel og samfundet ..	94
Fastholdelse af personel	95
Uddannelse i forsvaret	96
Forsvarets ledere	97
Den tekniske udvikling	99
Forsvaret og dansk industri	99

Forkortelses- og ordforklaringer	101
---	------------

Litteraturhenvisninger	104
-------------------------------------	------------

Forord

Hensigten med denne bog er over for offentligheden at beskrive dansk forsvars rolle som instrument for dansk sikkerhedspolitik.

Bogen indleder med en række sammenfattende betragtninger om dansk forsvars rolle, hvilket derefter uddybes i de efterfølgende kapitler. En sådan beskrivelse må naturligt omfatte en omtale af de ydre forhold, der er bestemmende for dansk forsvars virkelighed. Det gælder f.eks. de geostrategiske kendsgerninger, den militære trussel og vort NATO-medlemskab. Forsvarets opgaver er udledt heraf.

Dansk forsvar er i årenes løb tilpasset den udvikling, der har fundet sted i verden omkring os og i det danske samfund. Nye teknologiske muligheder har været en væsentlig faktor i denne proces.

Samtidig hermed har forsvaret imidlertid gennem de sidste tyve år – uden at opgaverne er blevet mindre – oplevet en fortsat nedgang i styrketallene. Dette gælder for hæren især fredsstyrkens omfang og for søværnet og flyvevåbnet antal skibe og fly.

Det er ikke hensigten med denne bog at fremsætte konkrete forslag til forsvarets fremtidige indhold og omfang, men alene at skabe forståelse for, at midlerne til forsvaret må afstemmes efter dets mål.

Det er min vurdering, at forsvaret uanset mangler og svagheder stadig er militært troværdigt. Inden for rammerne af givne ressourcer er forsvaret i fortsat udvikling. Skal dansk forsvar også i fremtiden kunne udfylde sin rolle, må det tilfø-

res sådanne midler og have en sådan sammensætning, at vi

- effektivt kan løse de i fredstid foreliggende opgaver,
- kan tjene til krigsforebyggelse og til krisestyring i en spændt situation, og
- effektivt kan løse vore krigsopgaver i samarbejde med allierede styrker, så fremt bestræbelserne på krigsforebyggelse svigter.

S.E. THIEDE
Forsvarschef

Forsvarets rolle

– sammenfattende betragtninger

Gennem århundreder har geografien formet vilkårene for og kravene til Danmarks forsvar. Danmark ligger ved Østersø-udløbene, d.v.s. ved adgangsvejene til et af Sovjetunionens vigtigste baseområder. Samtidig er Danmark bindeled mellem Centraleuropa og den skandinaviske halvø, endvidere af betydning for sø- og luftforbindelser mellem Østersøområdet og Nordsøen og endelig et flankerområde i forhold til Nordtyskland – for at nævne facetter af den militærgeografiske virkelighed.

Historien har siden midten af 1600-tallet vist, at Danmark vanskeligt kan stå uden for europæiske konflikter, selvom man fra dansk side måtte ønske det. Forløbet og omfanget af en konflikt bestemmes i høj grad af forholdet mellem stormagterne. I dag ligger Danmark i berøringszonen mellem Vest og Øst, mellem NATO og Warszawapagten. Disse er udenrigs- og sikkerhedspolitikens grundvilkår, som Danmark ikke kan ændre.

Nu som før stiller de udenrigs- og sikkerhedspolitiske grundvilkår krav om effektivitet og troværdighed til Danmarks forsvar – både i forholdet til mulige modstandere, til vore allierede og til os selv. Uden troværdighed og effektivitet ingen afskrækkelse – og uden afskrækkelse øget risiko. Det har historien også vist.

Hvis Danmarks forsvar skal være ef-

fektivt og troværdigt, forudsætter det et alsidigt sammensat dansk forsvar, som kan indgå i den fælles NATO-strategi. Det betyder derimod ikke, at Danmark skal besidde stormagternes fulde våbenarsenal og specialenheder, som f.eks. amfibiestyrker og luftbårne enheder.

NATOs strategi er baseret på den fleksible imødegåelse ("flexible response"). Derfor sammensættes NATO-styrkerne, så de kan imødegå ethvert Warszawapagtangreb, hvad enten det udføres med konventionelle, d.v.s. ikke-atombevæbnede styrker, eller med atomvåben. Samtidig giver styrkernes alsidige sammensætning optimal mulighed for, at NATOs politiske myndigheder kan afpasse deres beslutninger, så at en automatisk optrapning af en krise eller konflikt bedst kan undgås, og således at en hensigtsmæssig nedtrapning af beredskabet kan finde sted som afslutning på en krises styring. Hovedmålet er afskrækkelse, d.v.s. at forebygge krig. Gennem beredskab og styrkesammensætning skal det sikres, at et angreb ikke bliver lønsomt for en modstander, og at han derfor afstår herfra.

Danmark har gennem årene ydet sit bidrag til den samlede afskrækkelse og dermed til opretholdelsen af den styrkebalance i Europa, som i realiteten har forhindret konflikt og sikret fred og stabilitet for den vesteuropæiske del af kontinentet siden oprettelsen af NA-

TO. Det er den længste periode med fred i Vesteuropas nyere historie.

Forsvaret troværdigt – endnu

Det er Forsvarskommandoens overbevisning, at Danmarks forsvar – trods en række mangler og svagheder – endnu kan betragtes som troværdigt og rimeligt effektivt i en NATO-sammenhæng og dermed også i en modstanders øjne. Øvelser med vore allierede viser gang på gang, at det er tilfældet, og at forsvarets kunnen aftvinger almindelig respekt. Forsvaret kan således stadig på kortere sigt løse de fleste opgaver, men udholdenheden ("holdetiden"), der er en af forstærkningspolitikens væsentligste forudsætninger, er faldende og skønnes nær den grænse, hvor rettidig modtagelse af forstærkninger ikke med sikkerhed kan finde sted. Dette er genstand for stigende bekymring hos vore allierede.

Forsvarsordningerne fra 1960'ernes

slutning til midt i 1980'erne har indebåret nedskæringer i styrkemål. Udviklingen i Danmarks nærområde mod syd-øst – Østtyskland, Polen og visse dele af Sovjetunionen – er som helhed gået i den stik modsatte retning på det militære område.

Danmark har et af de laveste forsvarsbudgetter i NATO, og budgettets procentandel af bruttonationalproduktet har været faldende i de senere år. Våbenhjælp-programmet frem til midten af 1960'erne, den øgede militære integration i NATO i 1960'erne, og forstærkningsaftalerne fra 1970'ernes slutning har i nogen grad kunnet afbøde virkningerne af nedgangslinien, i hvert fald frem til midten af 1980'erne. Men samtidig er resultatet, at forsvaret nu står over for det, der andre steder i samfundet kaldes efterslæbs-problemer, af betydelig størrelse, såvel hvad angår materielanskaffelser og beholdninger som aldersmæssig sammensætning af personellet i mobiliseringsstyrken. Dermed mindskes forsvarets kvalitet og ud-

Sovjetunionens våbenteknologiske formåen er i dag på mange områder på højde med Vestens. Det sovjetiske jagerfly af typen FULCRUM (MIG 29) – et af de nyeste og mest avancerede – har mange lighedspunkter med F-16 flyet

I hær og søværn er dele af materiellet ved at være nedslidt. Det gælder for eksempel CENTURION kampvognen, som Danmark modtog som våbenhjælp i 1950'erne.

holdenhed, som er afgørende for at kunne modtage og virke sammen med de forstærkninger, der indgår som en vigtig bestanddel af grundlaget for forsvarsløst for 1985-87.

I 1949 erkendtes det, at forsvaret af Danmark har et omfang og en kompleksitet, som det overstiger Danmarks kræfter at håndtere alene. Sådan er det også i 1980'erne, men forudsætningen for at andre kan og fortsat vil yde Danmark den nødvendige hjælp i krise eller krig, er naturligvis, at Danmark i en første fase kan klare sig selv, og at dansk forsvar kan indgå i det samlede NATO-forsvar af vor del af det nordiske område – som en ligeberettiget del af en større helhed.

Forsvarets efterslæb

Efter våbenhjælpens ophør er der ikke

blevet anskaffet erstattningsmateriel i nødvendigt omfang. Det har ikke været muligt inden for de eksisterende rammer af især økonomisk art. I hær og søværn er dele af materiellet ved at være nedslidt, mens nedskæringerne for flyvevåbnets vedkommende først og fremmest har ført til stadigt færre fly til løsning af opgaver, der ikke samtidig er blevet færre. Yderligere er der gennem den sidste snes år sket en gennemsnitlig reduktion af personellet i forsvarets fredsstyrke med ca. 1000 mand pr. år.

Der har været størst vanskelighed ved at udfylde rammerne i 1984-forsvarsløst for hærens vedkommende. Samtidig er der dog blevet slidt og tæret yderligere på materiel og beholdninger i alle tre værn. I forvejen var beholdningerne, som det er fremgået af Forsvarskommandoens kommentarer til forligsforhandlingerne i 1983-84, ikke til-

strækkeligt store. Ammunitions-mangel er et eksempel, og den er medvirkende til, at forsvarets "holdetid" er for begrænset.

Afgangen af officerer, herunder piloter, og endvidere stampersonel med en særligt krævende specialuddannelse, har i årene efter 1984 været større end i de foregående forligsperioder. På længere sigt vil ikke mindst afgangene af videreuddannede officerer virke overordentlig belastende. Også løsning af disse problemer, der kan forenkles til løn- og arbejdsvilkår samt politisk opbakning af forsvaret, er påtrængende i forbindelse med en ny forsvarsordning. Forsvaret kan stadig løse de stillede opgaver, men udholdenheden ("holdetiden"), der er en af forstærkningspolitikens væsentligste forudsætninger, er begrænset.

Debatten om nye forsvars-strukturer og NATOs strategi

Diskussion om væsentlige ændringer af forsvarets nuværende sammensætning bliver, set fra et militært synspunkt, i høj grad tillige en diskussion om det fremtidige militære NATO-samarbejde og dermed om en afgørende del af dansk udenrigs- og sikkerhedspolitik i efterkrigsårene.

Hvis dansk forsvar udvikler sig væsentligt anderledes end det øvrige NATO-forsvar, vil det blive stadigt vanskeligere for Danmark at samarbejde i NATO, og det vil dermed blive sværere, måske i sidste instans umuligt, at gennemføre den forstærkningspolitik og det samarbejde med Forbundsrepublikkens styrker i Enhedskommandoen område, som er af afgørende betydning for Danmark. Det er hverken politisk eller økonomisk realistisk at forestille sig, at Danmark – uden hjælp udefra – kan opbygge et forsvar, som

kan forebygge krig i vort område og sikre dansk suverænitet og handlefrihed i enhver situation. Den opgave kan – som det blev erkendt af regering og folketing allerede i 1949 – kun løses gennem et tæt samarbejde med ligestillede og ligesindede allierede.

Danmarks muligheder for indflydelse på den internationale udvikling ligger bl.a. i den vurdering, som vore partnere i alliancen anlægger over for det danske bidrag til og samarbejde inden for alliancen. Jo mere positiv denne vurdering er, jo mere gennemslagskraft vil vore argumenter, f.eks. i nedrustnings- og sikkerhedsspørgsmål, besidde. Fortsatte nedskæringer af dansk forsvar vil indebære såvel mindsket indflydelse som øget risiko for Danmark, bl.a. fordi dette kunne opfattes som en udvikling i retning af en form for militært tomrum i Nordeuropa eller i det mindste som et afsnit i det samlede NATO-forsvar, der er betragteligt svagere end de øvrige dele. Påvirkningsmulighederne afhænger, som verden nu engang ser ud, i væsentlig grad af Danmarks forsvarspolitiske troværdighed i forhold til de øvrige allierede og i forhold til Warszawapagtlandene.

Selvom det i 1950'erne blev besluttet, at Danmark ikke ville modtage atomvåben i fredstid, er Danmark alligevel fuldgyldigt medlem af NATO-landenes atomplanlægningsgruppe. Det vil sige, at vi har muligheder for at påvirke såvel forhandlingerne mellem supermagterne om atomvåbenspørgsmål som de konsultationer, der er forudsat gennemført i alliancen i tilfælde af overvejelser om eventuel anvendelse af atomvåben i det fælles forsvar. Påvirkningsmulighederne er helt afhængige af Danmarks forsvarspolitiske troværdighed. Hvis Danmark nemlig gennem fortsatte nedskæringer stadig udtynder det konventionelle forsvar, er landet i realiteten med

til at sænke atomtærskelen, altså med til at fremskynde det tidspunkt, da det kan blive nødvendigt at anvende atomvåben i et forsvar af Vesteuropa – selvom det modsatte er Danmarks erklærede mål.

Truslen og kongeriget Danmarks betydning

Samfundets krav til dansk forsvar og forswarets økonomiske behov for indfrielse af disse krav må nødvendigvis bygge på en vurdering af den mulige militære trussel mod Danmark, af Danmarks militære geografi og, som antyder, på en vurdering af, hvordan omverdenen ser på Danmark.

Ved truslen menes den potentielle fare, som Danmark udsættes for, afhængig af hvilke dele af sine militære styrker Warszawapagten beslutter at anvende – direkte eller indirekte – for at fremme egne formål i en given situation.

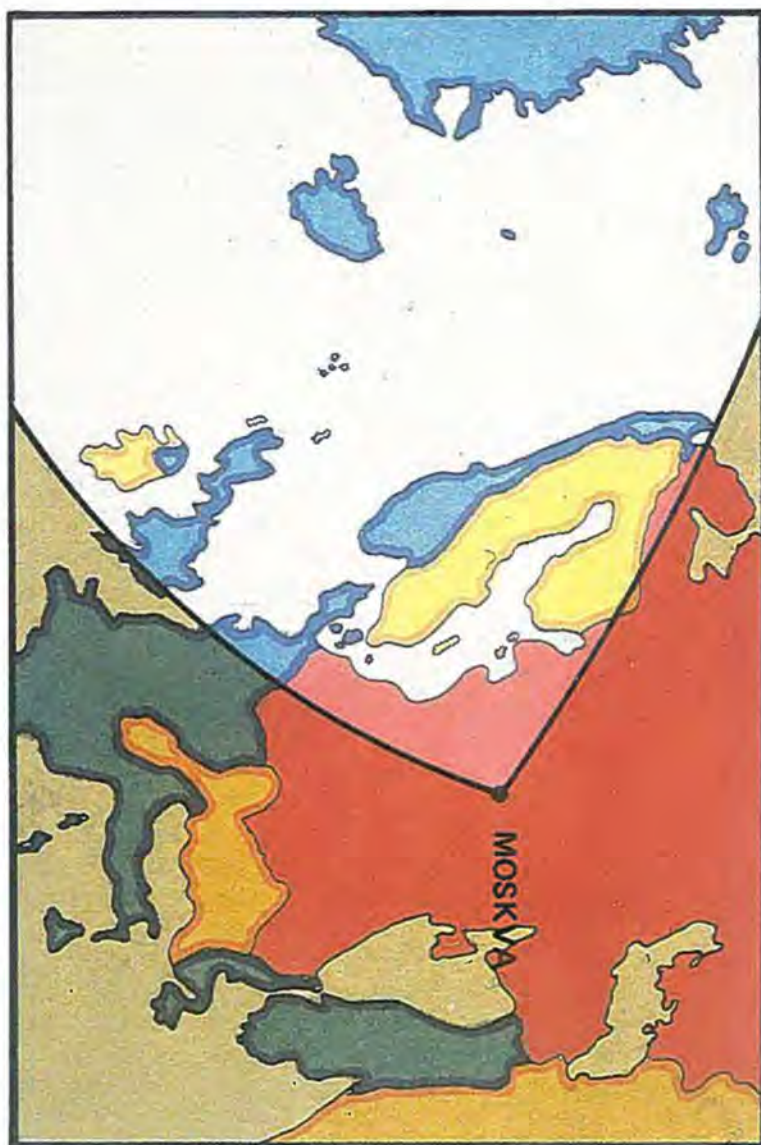
Den mulige sovjetiske trussel mod Danmark er ikke isoleret, men skal ses på baggrund af magtbalancen og den politiske samt militære udvikling på det europæiske kontinent som helhed samt af det overordnede forhold mellem de to supermagter, De forenede Stater og Sovjetunionen. Så længe Danmark er fuldgældigt medlem af NATO og dermed indgår i et ligeberettiget samarbejde med ligesindede ogigestillede vesteuropæiske lande samt USA og Canada, og så længe NATOs politiske sammenhold og militære styrke – samlet og regionalt – anses for troværdig, skønnes truslen mod Danmark ikke at være overhængende. Dette gælder både en egentlig militær aggression og mulig politisk militær pression.

Danmark og det nordiske område som helhed er af stor betydning for Sovjetunionen. Set fra Moskva udgør NATOs nordflanke et vigtigt område,

hvor sø- og luftmilitære forhold spiller en afgørende rolle, ikke alene for området, men også for indsats mod NATO i større sammenhæng. Den omstændighed, at Sovjetunionen har koncentreret meget betydelige styrker til såvel lokal som global brug på og ved Kolahalvøen og i Østersøområdet, illustrerer den betydning, Moskva tillægger det nordiske område. Det vurderes, at Sovjetunionen operativt betragter Danmark som en del af Centraleuropa. Her antages Warszawapagten militære operationer at have to hovedretninger, dels gennem Forbundsrepublikken Tyskland mod Atlanten, og dels i retning mod Nordøen.

Hvis man forestillede sig, at Warszawapagten beherskede Enhedskommandoens område, d.v.s. Danmark og Slesvig-Holsten – og det kan kun ske gennem en besættelse – ville det betyde, at sovjetiske fly- og søstridskræfter havde uhindret adgang fra Østersøen til Storbritannien, de vesteuropæiske atlanthavne og videre til de afgørende amerikansk-vesteuropæiske forsyningslinier over Atlanterhavet. Warszawa-pagtlandene ville desuden have flankesikring for et fremstød i Centraleuropa, og Enhedskommandoens område ville ikke mindst kunne tjene som passageområde for en flytrussel mod Nordtyskland, Storbritannien og Norge.

Såfremt Warszawapagten kunne opnå kontrol med Danmark og Slesvig-Holsten, ville det betyde afgørende ændringer og forværrede vilkår for forsvaret af Norge og Centraleuropa. Norge ville ikke længere kunne koncentrere forsvaret i den udsatte nordlige del af landet, og omgruppering og dermed udtynding af NATO-styrkerne i centrale dele af Europa ville ligeledes være nødvendig. Dette er naturligvis overvejelser, som også sovjetiske militære ledere og beslutningstagere må have gjort sig –

Set fra Moskva udgør NATO's nordflanke et vigtigt strategisk område, hvor sø- og luftmilitære forhold spiller en afgørende rolle. Sovjetunionen betragter Danmark som en del af Centraleuropa

hverken de eller Danmarks NATO-allierede kan være i tvivl om, at dansk område er militært betydningsfuldt og dermed udsat.

Grønlands og Færøernes geografiske placering er karakteristisk ved dels at ligge imellem de to supermagter, dels at

ligge på eller i nærheden af væsentlige forbindelseslinier mellem det nordamerikanske kontinent og Europa. Desuden har bl.a. den teknologiske udvikling medført, at Grønland og Færøerne har fået stigende strategisk betydning, hvilket har øget Sovjetunionens interesse for udviklingen i disse områder.

Den militære trussel mod Danmark

Warszawapagten's militære doktrin (d.v.s. fremgangsmåde), der også afspejles i styrkesammensætningen, kan sammenfattes i tre ord: offensiv, overlegenhed og overraskelse. Den militære trussel mod Danmark er karakteriseret ved, at Warszawapagten ved planlægningen og gennemførelsen af operationer mod vort område vil søge at optimere disse tre principper.

Formålet med et angreb på Enhedskommandoens område vil – gennem en erobring af dette område – dels kunne være at etablere herredømme over adgangsvejene til Østersøen inklusive den jyske halvø, dels at sikre Warszawapagten's nordlige flanke for operationerne i Centraleuropa. Hermed søger man at fremkalde en afgørende ændring af styrkeforholdet på NATOs nordflanke for derigennem at bryde sammenhængen i NATO-forsvaret, samtidig med at Warszawapagten opnår kontrol med et særdeles vigtigt flankeområde.

I en krigs indledende fase kan man, ud fra en militær vurdering, forudse en kombination af operationer mod Enhedskommandoens område, der omfatter flyoperationer (for at sikre luftoverlegenhed), flådeoperationer i den vestlige del af Østersøen, hæroperationer i Slesvig-Holsten mod den jyske halvø, en kombineret operation af luft- og amfibiestyrker mod den sjællandske øgruppe, og indsættelse af mindre enheder og specialstyrker (f.eks. SPETSNAZ) til støtte for disse operationer. Disse Warszawapagtoperationer vil ikke alene være et forsøg på at opnå kontrol med dansk område, men tillige et forsøg på at hindre allierede forstærkninger i at nå frem.

Derfor er det nødvendigt, at dansk forsvar har en passende styrke og ud-

holdenhed, så forstærkningerne kan modtages og sikres i modtagefasen samt indgå i det koordinerede forsvar sammen med danske styrker. Det er dermed også en forudsætning, at regeringen træffer beslutningen om tilkaldelse af forstærkninger på et tidligt tidspunkt i en konfliktsituation.

Tilkaldelsen af forstærkninger kan tillige anvendes som et led i forsøgene på at styre en krise, idet tilførsel af forstærkninger over for modstanderen vil være et signal om, at NATO-forsvaret er ved at gå på plads, og at situationen, der f.eks. kan være en omfattende international krise, vurderes med stor alvor. Indsættelsen af forstærkninger kan med andre ord også blive et første skridt til nedtrapningen af en krise.

Warszawapagten's doktrin for anvendelse af militære styrker er erklæret offensiv med det formål at forhindre, at en eventuel krig vil blive udkæmpet på Warszawapagtlandenes territorium. Deres styrker er alsidigt sammensat af hær-, sø- og luftstridskræfter, hvoraf en afbalanceret del vil kunne indsættes mod Enhedskommandoens område. I en landoffensiv mod Slesvig-Holsten og den jyske halvø vil indledningsvis kunne indsættes 5-6 divisioner. Disse vil ikke kunne angribe side om side, men vil ved en gruppering i dybden have mulighed for at opretholde et stort angrebstempo ved at afløse de forrest indsatte divisioner. Yderligere vil en sådan gruppering hurtigt kunne skabe mulighed for at udnytte gennembrud, hvorved krigen kan føres op i Jylland. Hertil kommer, at der med senere fremførte Warszawapagtstyrker kan angribes over Elben og således lægges alvorlige hindringer i vejen for den kamp, det hollandske korps syd for Elben fører. Dermed brydes sammenhængen i hele NATO-forsvaret i Europa.

Et væsentligt led i operationerne vil

være kampen om luftherredømmet. Tilkæmper Warszawapagten sig dette, vil NATO's forsvarsmuligheder blive væsentligt begrænsede. En luftoffensiv vil tillige være det første skridt til sikring af kontrollen med de danske stræder.

Kontrollen med stræderne kan imidlertid ikke udføres med flystyrker alene, men må på længere sigt forudsætte en egentlig besættelse af dansk territorium. De danske styrker på den sjællandske øgruppe må derfor også nedkæmpes. Dette vil, ud over luftherredømme, kræve søherredømme og et kombineret angreb af amfibie- og luftlandestyrker. For at angriberen kan tilkæmpe sig søherredømme, må ikke alene Enhedskommandoens flådestyrker nedkæmpes eller trænges bort, men omfattende minerydningsoperationer må også gennemføres.

Et angreb på de dansk-tyske styrker i Jylland og Slesvig-Holsten og de danske styrker på øerne vil kræve ganske omfattende forberedelser i form af troppe-sammentrækninger samt koncentration af skibe og fly, og det vil i sig selv være varslingsgivende. For operationer mod den jyske halvø kan det taktiske varsel være kortere end for operationer mod den sjællandske øgruppe, idet forberedelser til en amfibieoperation med den nødvendige tyngde og opfølgning kræver store varslingsgivende forberedelser. Et angreb mod Slesvig-Holsten kan derimod, efter en opbygningsperiode, iværksættes med et kort taktisk varsel på et par døgn. Desuden vil angrebs-potentialet mod Slesvig-Holsten kunne opretholdes over en lang periode. Dette er væsentligt sværere under amfibieoperationer bl.a. på grund af de deltagende styrkers sårbarhed.

Det er som tidligere omtalt forudsætningen for en heldigt gennemført dansk forstærkningspolitik, at regeringen tid-

ligst muligt beslutter at tilkalde de forstærkninger, som er øremærket til dansk område. Derfor er det af betydning, at der allerede i fredstid er oprettet depoter med materiel og forsynin-ger, idet disse ikke vil kunne overføres tilstrækkeligt hurtigt i en overhængende krisesituation.

Andre NATO-lande og Danmark

Danmark er på én gang gennemgangs-område, flankeområde og baseområde. Fra erobrede danske flyvestationer vil det være muligt for Warszawapagten at rette angreb både mod den tyske front, der ligger ved den indre tyske grænse, og mod Storbritannien, der spiller en vigtig rolle som mellemstation for forstærkninger. Både for Danmark og Forbundsrepublikken bliver Østersøen et forterræn, der skal bidrage til at skabe den nødvendige dybde i forsvaret. Området er med andre ord en helhed, og den dansk-tyske landegrænse er i denne forbindelse betydningsløs.

Det er derfor i fælles dansk-tysk interesse at etablere et fremskudt forsvar, i Østersøen med flåde- og flystyrker, på land ved indsættelse af Jyske Division side om side med 6. vesttyske division i Holsten. Sidstnævnte må ses i sammenhæng med forsvaret af Vesteuropa syd for Elben, hvor også de nationer, der geografisk er placeret mindre udsat end Forbundsrepublikken, solidarisk indsætter væsentlige dele af deres styrker langs den indre tyske grænse. Dette gælder Holland, Belgien, Storbritannien samt USA.

For Norge er dækning af den sydlige del af det udstrakte land gennem forsvaret af Danmark og Slesvig-Holsten (Enhedskommandoens område) afgørende i den forstand, at denne dækning er forudsætningen for, at de norske styrker

*Sovjetisk luftpude-
fartøj af AIST-
klassen og østtyske
HIP-helikoptere un-
der en landgangs-
øvelse i Østersøen*

kan koncentrerer til indsættelse i Nord- og Mellemnorge. I strategisk henseende må forsvaret af Norge altså ses i sammenhæng med det dansk-tyske forsvar.

Sverige og Enhedskommandoens område

Dansk forsvarsplanlægning forudsætter, at Sverige er i stand til at fastholde sit sikkerhedspolitiske hovedmål, nemlig alliancefrihed i fred og neutralitet i krig. Sverige er i militærgeografisk forstand primært et gennemgangsland. Be-

herskelse af svensk territorium, som ville kræve en betydelig indsats fra Warszawapagtens side, ville skabe store vanskeligheder for forsvaret i Enhedskommandoens område.

For Sverige betyder et effektivt forsvar i Enhedskommandoens område, at flanken er dækket.

Forstærkningspolitikken

Forstærkningspolitikken har i 1980'ernes første del spillet en stadigt voksende rolle for forsvaret af Danmark. I følge

bemærkningerne til forsvarslovene af maj 1982 skal planlægning finde sted i et tæt samarbejde med de øvrige NATO-allierede. I den politiske aftale af juni 1984 om forsvarrets ordning i perioden 1985-87 står der om forstærkninger blandt andet:

"Forsvarets styrke, sammensætning og udholdenhed må derfor fortsat ses i nøje sammenhæng med kravene til sikker modtagelse af, tilstrækkelig logistisk støtte til og hensigtsmæssigt samarbejde med de forstærkninger, som kan komme på tale i henhold til SACEURs forstærkningsplan for Europa."

Forstærkningerne, der omfatter hær- og luftstyrker, men ikke flådestyrker, er for en dels vedkommende øremærkede allerede i fredstid, og der er truffet forberedelser til deres modtagelse og indsættelse. I overvejende grad vil det være styrker uden tunge våben, som f.eks. kampvogne, og de vil, når de ikke længere kan fungere i krisestyringsøjemed, med størst fordel kunne indsættes i stationære opgaver med henblik på at fastholde terræn.

En forudsætning for forstærkningsstyrkernes optimale virkningsgrad er, at Danmark har et effektivt mobiliseringssystem, således at der kan indsættes styrker til at fastholde fronten, medens forstærkninger tilføres, og til beskyttelse af forstærkningsenhederne i den sårbare modtagefase. Alt dette øves jævnlige i detaljer i fredstid, og i politisk forstand er dette, sammen med oplagringen af materiel og forsyninger, en afgørende del af forstærkningspolitikens troværdighed.

De militære ulemper for etablering af en troværdig forsvarsevne, som det danske forbehold over for stationering af fremmede styrker på dansk territorium i fredstid medfører, er delvis opvejet af forstærkningsaftalerne, der har muliggjort de nødvendige forberedelser, uden

at baseforbeholdet dermed er blevet udhulet eller omgået.

Forsvarets sammensætning

Forsvarets sammensætning og styrke må selvsagt bygge på en vurdering af den mulige trussels omfang, d.v.s. en vurdering af Warszawapagtstyrkernes sammensætning og operative muligheder i Enhedskommandoens område. Truslen må også vurderes på baggrund af Warszawapagtlandenes mere eller mindre klart erklærede politiske hensigter. Ud fra dette må forsvarrets behov for mandskab og materiel opstilles – med skyldig hensyntagen til samfundsøkonomien og det forhold, at vore våbensystemer med forbedringer og justeringer ofte skal kunne holde i 20-30 år, samtidig med at stykprisen for de enkelte våbensystemer bliver stadigt større.

På denne baggrund er det Forsvarskommandoens vurdering, at det er tvivlsomt, om hærens krigsstruktur er tilstrækkelig til forsvaret af den jyske halvø.

Søværnets krigsstruktur er ikke tilstrækkelig til løsning af alle opgaver på én gang. Søværnets overfladekampstyrke vil effektivt kunne deltage i invasionsforsvaret og kontrollen med adgangsvejene til Østersøen, men antallet af kampenheder er så reduceret, at opgaverne ikke kan løses samtidigt. Tilstedeværelsen af danske ubåde tvinger dog angriberen til tidsrøvende foranstaltninger og til at afsætte betydelige ressourcer til antiubådsoperationer.

Det vurderes, at flyvevåbnets krigsstruktur, d.v.s. udrustning, sammensætning og bemanning, er nogenlunde tilstrækkelig til løsning af dette værnets primære opgave, nemlig kontrollen med dansk luftrum, men kun i en kort periode.

Tilstedværelsen af danske ubåde - her en af NARHVAL-EN-klassen - i Østersøen tvinger en angriber til tidsrøvende foranstaltninger og til at afsætte betydelige ressourcer til antiubådsoperationer

Der er imidlertid behov for, at forsvaret i de kommende år foretager opbygning af beholdninger samt materielfornyelse og -modernisering.

Det forhold, at der i Enhedskommandoens område i krise- og krigstid kan være mere end 1/3 million mand under våben i form af danske og tyske styrker, giver mulighed for at føre et indledende forsvar støttet til det gode defensiva terræn og i øvrigt under udnyttelse af geografien. Skal der kæmpes i længere tid, må allierede forstærkninger ind sættes.

Da en trussel i det væsentlige kommer fra øst og sydøst, må der lægges særlig vægt på forsvaret her, medens de vestligere dele af Enhedskommandoens område udgør modtageområder for forstærkninger samt base- og depotområder.

Moderniseringer

Den våbenteknologiske udvikling er i disse år så hastig, at end ikke supermagterne har råd til at foretage en løbende modernisering af samtlige deres styrker. Derfor er det nødvendigt, både for

supermagterne og for lande som Danmark, der kun har begrænsede ressourcer til rådighed, at foretage en trinvis modernisering og forbedring af eksisterende våbensystemer.

På grund af omkostningerne er Danmark nødt til at indkøbe våbensystemer, som med sikkerhed dækker forsvarets nuværende og fremtidige behov, hvorfor gennemprøvede våbensystemer er at foretrække for nye og måske endnu uprøvede. Danmark har ikke råd til eksperimenter, men må vælge det sikre.

Med i dette billede hører, at de generelle, politisk bundne drifts- og anlægsudgifter, herunder også udgifter til opretholdelse af den nødvendige personalekvalitet og -uddannelse, beslaglægger en så stor del af forsvarsbudgettet, at der bliver forholdsvis begrænsede midler til rådighed til opretholdelse og vedligeholdelse af den nødvendige materielstandard. Derved bliver forsvaret meget budgetfølsomt. En lille nedskæring af forsvarsbudgettet vil således få uforholdsmæssig stor negativ virkning. På samme måde vil selv ret beskedne forøgelser af budgettet betyde en stor positiv indvirkning på kampdueligheden,

M-41 kampvognen er blevet gennemgribende fornyet. Den er et godt eksempel på mulighederne for at modernisere ældre våbensystemer på en økonomisk og operativt tilfredsstillende måde

fordi generalomkostningerne ligger nogenlunde fast.

Den krigsforebyggende evne

Danmarks forsvar kan stadig – uanset en række mangler og svagheder – betragtes som militært troværdigt og rimeligt effektivt i NATO-sammenhæng. Forsvaret kan fortsat udfylde sin rolle.

Forsvaret behøver til stadighed at kunne udvikle sig. Dette sker og er sket, men på grund af for snævre økonomiske rammer ikke i tilstrækkelig grad.

Senest gav den økonomiske ramme, der blev fastsat ved Forsvarsaftalen af 29. juni 1984, ikke mulighed for at standse den nedgangslinie i forsvaret, som har kunnet konstateres siden våbenhjælpens bortfald i 1960'erne. Det har ikke været muligt at afsætte en til-

strækkelig del af forsvarsbudgettet til bl.a. materielanskaffelser, ammunitionsanskaffelser og friskning af mobiliseringsstyrken.

Forsvarets situation har været sådan i så mange år, at nedgangslinien ikke længere kan standses alene ved omdisponeringer inden for et uændret forsvarsbudget. Det vil derfor være nødvendigt at tilføre øgede økonomiske ressourcer i forhold til idag.

Udgangspunktet for en vurdering af forsvaret må altid være dets evne til at løse krigsopgaverne.

Har forsvaret en overbevisende evne til at løse sine opgaver i fredstid og under spændingsperioder, er dette i sig selv en garant for, at krigsforebyggelsen og krigsstyringen i samarbejde med vore allierede ikke svigter. Hermed når man forsvarets primære mål – at undgå at krigsopgaverne må bringes i anvendelse.

Kapitel 1: Grundlaget for forsvaret af kongeriget Danmark

Mange faktorer indgår i grundlaget for forsvaret af kongeriget Danmark.

Den sikkerhedspolitiske geografi, d.v.s. Danmarks beliggenhed på verdenskortet, har altid været og er fortsat afgørende. Specielt er Danmarks placering i forhold til stormagtkonstellationen, det såkaldt Øst-Vest-forhold, vigtig.

Den militære trussel og de overordnede sikkerhedsarrangementer, repræsenteret ved Warszawapagten og NATO, præger i dag markant det sikkerhedspolitiske kort, medens andre landes og organisationers betydning er med til at færdiggøre det sikkerhedspolitiske billede, hvis rigtige fortolkning er en forudsætning for Danmarks forsvar.

Geografien

Danmarks placering

Danmark ligger ved Nordeuropas "korsvej". Landet danner i nord-syd gående retning bro mellem det europæiske kontinent og den skandinaviske halvø, og ligger i øst-vest gående retning midt i forbindelsen mellem Østersøen og Nordsøen.

For Danmark betyder geografien først og fremmest fri adgang til havene mod øst og vest samt god mulighed for kontrol med skibstrafik til og fra Østersøen gennem de tre eneste naturlige adgangsveje: Øresund, Storebælt og Lille-

bælt. Beliggenheden betyder også, at landværts trafik mellem det europæiske kontinent og den skandinaviske halvø mest hensigtsmæssigt foregår via Danmark. Vigtige handelsforbindelser har i århundreder passeret gennem dansk område, og også i dag vidner trafikens intensitet om områdets vigtighed.

Områdets betydning i sikkerhedspolitisk sammenhæng må imidlertid også vurderes på baggrund af den aktuelle internationale situation.

Det har således afgørende betydning, at Danmark ligger tæt ved den ene supermagt, Sovjetunionen, og dennes allierede langs Østersøkysten.

Militære karakteristika

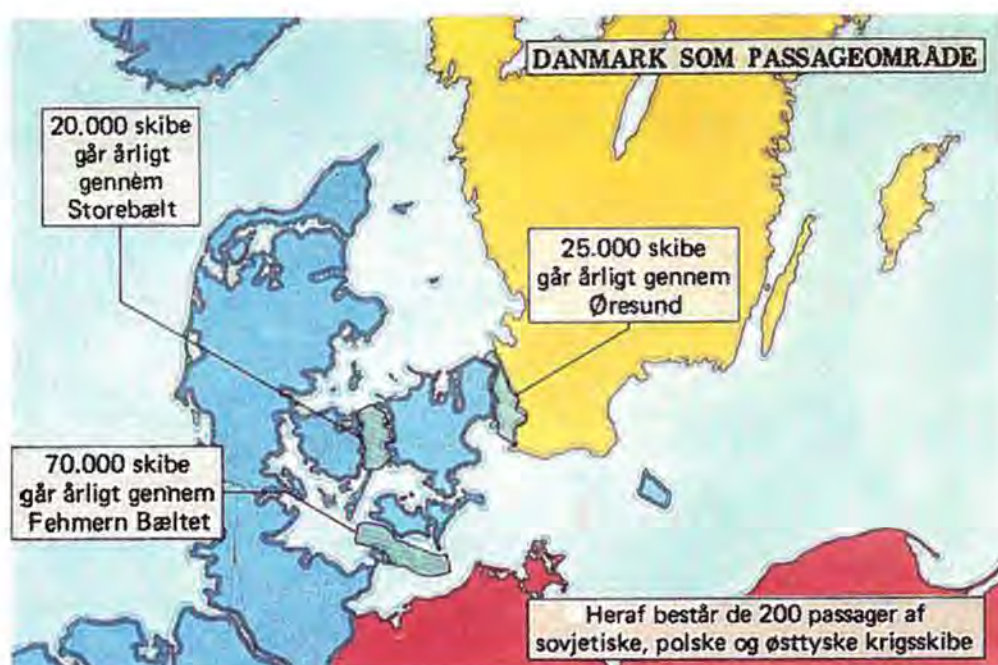
Danmark grænser til Forbundsrepublikken Tyskland og udgør sammen med Slesvig-Holsten og Norge NATOs nordlige flanke. Set med Warszawa-pagt-øjne hører det danske og det slesvig-holstenske område dog snarere sammen med Centraleuropa.

I militær sammenhæng har Danmark fire særlige karakteristika som

- passageområde for skibe og fly,
- barriereområde,
- flankeområde og
- baseområde.

Området har i disse henseender stor betydning for både Øst og Vest.

Hvis man forestiller sig, at Danmark

Danmark som passageområde

kontrolleres af Warszawapagten, vil det ikke alene give den sovjetiske Østersøflåde fri og uhindret adgang til Nordsøen, men også til verdenshavene fra dens første og største baseområde. Hertil kommer, at der vil blive forbedrede indsættelsesmuligheder for Warszawapagtens flystyrker.

Videre vil det give Sovjetunionen en flankesikring for et angreb mod Centraleuropa og en angrebsmulighed bagom det fremskudte NATO-forsvar langs den indre tyske grænse. Hertil kommer, at forsyninger af betydning for et angreb mod vest gennem Forbundsrepublikken vil kunne fremdrages via Østersøen.

Sidst, men ikke mindst, vil det give Warszawapagten et baseområde som udgangspunkt for luftoperationer mod Norge, Nordtyskland og Storbritannien samt mod skibsfarten i Nordsøen og

Atlanten, og NATOs luftoperationer fra området vil blive umuliggjort.

Alt i alt ville det betyde en fundamental ændring i vore nabolandes forsvarsmuligheder. For Norge ville det betyde, at forsvarsindsatsen ikke kunne koncentreres omkring de udsatte områder i Nord-Norge. I Centraleuropa ville det nødvendiggøre afgørende land- og luftmilitære omdisponeringer, og for Storbritannien og de maritime styrker i Atlanten ville det betyde en ny og alvorlig flytrussel. Endelig ville det også have væsentlig indflydelse på Sveriges forsvarsmuligheder.

En sådan Warszawapagt-kontrol med dansk område ville kort og godt skabe en helt ændret situation for forsvaret i Norden, i Vesteuropa og i Nordatlanten, hvad enten det måtte ske som led i en offensiv eller på grund af en fremskydelse af det sovjetiske forsvar. Det er

denne potentielle mulighed, der gør dansk område så betydningsfuldt. Og det er på denne baggrund, Danmarks udsatte situation må vurderes.

Det nordlige Atlanterhav

Også til rigsdelen i det nordlige Atlanterhav, Færøerne og Grønland, knytter sig vigtige forsvarsmæssige aspekter.

Grønlands beliggenhed giver området væsentlig betydning for forsvaret af det nordamerikanske kontinent og i visse henseender også for den sømilitære situation i Nordatlanten.

Varslingsstationer og flyvepladser i Grønland har væsentlig betydning for luftforsvaret af det nordamerikanske kontinent og for kontrollen med fly- og flådetrafikken i det nordatlantiske område. Grønlands strategiske betydning er reflekteret i forsvarsaftalen mellem Danmark og USA vedrørende forsvaret af verdens største ø. Gennem placering

af amerikanske varslingsstationer for ballistiske missiler (BMEWS-installationer omkring Thule) og DEW-stationerne (Distant Early Warning) flere steder i Grønland sikres Nordamerika og dermed NATO et bedre varsel mod angreb.

Fra et maritimt synspunkt er havområderne ud for Grønland vigtige operations- og transitområder specielt for Warszawapagtens atomdrevne ubåde. De nyeste sovjetiske, strategiske ubåde kan fra grønlandske farvande ramme mål i Europa og Nordamerika, hvorfor disse farvandes anvendelse som operationsområde for Sovjetunionen ikke kan udelukkes. Ubåde kan operere i isfyldte farvande, hvorimod bekæmpelse af ubåde i sådanne farvande er meget vanskelig. Den mest sandsynlige sørute fra det sovjetiske baseområde på Kola-halvøen til Atlanterhavet er via Barentshavet og Norskehavet, men og-

DEW-line (Distant Early Warning) stationen DYE 3 på Grønland er et led i en større kæde. Disse amerikanske varslingsstationer sikrer Nordamerika og dermed NATO et bedre varsel mod angreb

så operationer mellem Svalbard og Nordøstgrønland er mulige. Endelig findes der en transitrute for neddykkede atomdrevne ubåde fra det Arktiske Ocean til Atlanterhavet gennem Naresstrædet mellem Grønland og Canada.

Nordøstgrønland kan derfor ses som et centralt placeret kystområde, der strækker sig frem mod den nordlige del af Sovjetunionen. Selv om de klimatiske forhold kan være ekstremt ugunstige, har den teknologiske udvikling medført, at militære operationer i stigende grad er mulige i disse områder. Generelt vurderes den militærgeografiske betydning af Grønland at være stigende.

Færøerne ligger midt i farvandet mellem Island og Storbritannien og dermed i et område, der på den ene side har betydning for Vestens transatlantiske forbindelseslinier og på den anden side udgør en af den sovjetiske nordflådes adgangsveje til resten af Atlanterhavet.

Disse geografiske forhold gør Færøerne til et værdifuldt område for varslings- og navigationsinstallationer samt tillige for mulige operationer med fly og helikoptere. Færøerne har desuden velbeskyttede havne- og ankerpladser. Færøerne er således på grund af den strategiske beliggenhed af væsentlig betydning for såvel Øst som Vest.

Øst-Vest-forholdet

Den væsentligste faktor for dansk sikkerheds- og forsvarspolitik er Øst-Vest-forholdet og Danmarks placering heri.

Som en såkaldt "småstat" har Danmark kun ringe direkte indflydelse på selve Øst-Vest-forholdet, men gennem bl.a. samarbejdet i NATO, i FN, inden for det europæiske politiske samarbejde (EPS) samt mellem de nordiske lande har Danmark udnyttet påvirkningsmulighederne, og gennem det eksempel og

den respekt, der stadig står omkring de nordiske demokratier og velfærdsstater, har Danmark haft indflydelse på landets placering inden for Øst-Vest-forholdets rammer. Vi har kunnet tilpasse os forholdene og har valgt de muligheder, der vurderes bedst at tjene nationens interesser. Et sådant afgørende valg traf Danmark i 1949 ved tilslutningen til NATO.

Omend Europa synes at få stigende selvstændig betydning er Øst-Vest-forholdet fortsat helt afgørende domineret af forholdet mellem USA og Sovjetunionen.

Selv om der hos USA og Sovjetunionen kan påvises en række sammenfaldende interesser, som kan tilgodeses uden bekostning for modparten, er forholdet imellem Øst og Vest fortsat præget af væsentlige modsætninger.

De to alliancesystemer, NATO og Warszawapagten, er et udtryk for dette modsætningsforhold.

Vort medlemskab af NATO og landets udsatte beliggenhed har medført en konstant sovjetisk politisk interesse for Danmark.

Den militære trussel

Aggressionsmuligheder

Den helt afgørende årsag til, at det i Danmark og i resten af den vestlige verden anses for nødvendigt fortsat at opretholde et militært forsvar er, at der er en potentiel trussel mod vore samfund.

Truslen mod den vestlige verden, herunder Danmark, har sit grundlag i Sovjetunionens ideologiske og politiske målsætning. Til fremme heraf opretholder Sovjetunionen et stærkt militært potentiel, der alene ved sin tilstedeværelse opfattes som en trussel. Begivenheder i de seneste år, især invasionen i Afghanistan, har vist, at Sovjetunionen ikke viger tilbage for at anvende mili-

tær magt, når situationen efter Sovjets opfattelse taler herfor. Medens der således ikke levnes tvivl hverken om Sovjetunionens rådighed over omfattende militære styrker eller dens vilje til at anvende dem, når det findes hensigtsmæssigt, må opfattelsen af Sovjets hensigter bero på vurderinger. Nogle hensigter er relativt sikre og kan baseres på åbne og uimodsagte kilder, medens andre må baseres på indicier og skøn. Set i globalt perspektiv vurderes Sovjetunionens hensigter at være:

- Konsolidering af Sovjetunionens position som supermagt,
- udbredelse af den sovjetiske globale indflydelse på bekostning af Vesten og Kina, og
- fremme af Sovjetunionens lederskab inden for den kommunistiske verdensbevægelse.

I relation til NATO og Vesteuropa vurderes målsætningen bl.a. at være:

- Svækkelse af sammenholdet inden for NATO, specielt mellem USA og Vesteuropa,

- underminering af NATOs forsvarspolitik,
- hindring af yderligere vesteuropæisk politisk, økonomisk og militær integration.

Overfor de øvrige Warszawapagtlande vurderes målsætningen at være at fastholde den politiske, økonomiske og militære dominans bl.a. med det formål at bibeholde de øvrige Warszawapagtlande som et militært forterran.

I Warszawapagts militære doktrin lægges afgørende vægt på offensiv, overlegenhed og overraskelse. Især i en krigs indledende fase kan disse principper få udslagsgivende betydning for sammenholdet i NATO samt sammenhængen i Vesteuropas forsvar og herved kunne blive afgørende for krigens endelige udfald.

På denne baggrund kan den indledende fase af en krig mod NATO indebære Warszawapagtoperationer mod danske styrker og dansk territorium, omfattende

Østtysk kampheli-
kopter af typen
HIND

- flyoperationer i hele området med henblik på tilvejebringelse af luftoverlegenhed,
- flådeoperationer i den vestlige del af Østersøen,
- hæroperationer gennem Slesvig-Holsten mod den jyske halvø,
- en kombineret operation med luftbårne styrker og amfibiestyrker mod den sjællandske øgruppe, samt
- indsættelse af mindre luftbårne styrker samt specialstyrker (SPETSNAZ) til støtte for øvrige operationer.

Warszawapagten vil kunne indsætte operativt afbalancerede flådestyrker i hele Østersøen. Muligheden for at gennemføre maritime operationer i den vestlige del og i gennemsejlingsfarvandede vil imidlertid være bestemt af den aktuelle sø- og luftmilitære situation, og for at opnå operationsfrihed vil det være nødvendigt at neutralisere NATOs flåde- og flystyrker samt minefelter. Sikring på længere sigt af uhindret passage af de danske stræder forudsætter tillige varig kontrol med de tilstødende kyster og vurderes at kræve en besættelse af hele eller væsentlige dele af landterritoriet.

I en landoffensiv mod Slesvig-Holsten og den jyske halvø vil Warszawapagten indledningsvis kunne indsætte 5-6 divisioner mod de danske og tyske styrker. I den sydlige, smalle del af halvøen vil så store styrker ikke kunne operere side om side, men til gengæld vil en gruppering i dybden give mulighed for ved afløsning af angrebsenhederne at vedligeholde trykningen i angrebet og hurtigt udnytte et eventuelt gennembrud. Under forudsætning af lokal luftoverlegenhed vil faldskærms- og helikopterlandsætninger kunne gennemføres foran og i tilslutning til de forreste angrebsstyrker. En amfibieoperation mod østkys-

ten af den jyske halvø sydlig del kan ikke helt udelukkes. En sådan operation forudsætter imidlertid søherredømme og luftoverlegenhed i den vestlige del af Østersøen, hvorfor en ikke ubetydelig forsinkelse må forventes. Succes for et Warszawapagtangreb mod Slesvig-Holsten vil ikke kun give angriberne fordele på den jyske halvø. Beherskelsen af selv et begrænset terrænområde i Holsten vil give mulighed for at gribe ind i flanken på de syd for Elben kæmpende NATO-styrker og derved forbedre de her angribende Warszawa-pagtenheders muligheder for at trænge frem. Samtidig vil NATO-forsvaret blive berøvet værdifulde baser for flåde- og flystyrker på den jyske halvø.

En operation med det formål at nedkæmpe de danske styrker på den sjællandske øgruppe kan udføres som en kombineret indsættelse af amfibiestyrker og luftbårne styrker. Warszawapagten råder over såvel marincinfanteri som luftbårne enheder af divisionsstørrelse med tilhørende transportkapacitet og vil kunne gennemføre samtidig landgang to eller tre steder støttet af luftbårne angreb mod vigtige mål og nøgleområder i dybden. I umiddelbar fortsættelse af den indledende brohoveddannelse kan landsættes yderligere styrker i form af hærenheder transporteret i civile skibe.

En sådan kombineret landgangsoperation vil være kompliceret i udførelsen og have flere risikomomenter. I transport- og landgangsfaserne vil amfibiestyrkerne være sårbare over for angreb med fly- og flådestyrker, og midlertidig etablering af lokalt herredømme i luften og på søen i denne fase vil være en forudsætning for en amfibieoperation.

Såfremt der ud for landgangsområderne er etableret omfattende minefelter og andre invasionshindringer, vil det

Faldskærmstropper
fra DDR

desuden være nødvendigt i et vist omfang at neutralisere dem, hvis landgangsstyrkerne skal kunne landsættes i fuldt kampdygtig stand.

Warszawapagten har kapacitet til at støtte samtlige ovenfor beskrevne operationer med luft-til-jord angreb med fly og kamphelikoptere. Warszawa-pagtstyrkerne råder desuden over omfattende og effektive midler til elektronisk krigsførelse, som kan spille en væsentlig rolle for gennemførelsen af såvel offensive som defensive operationer.

Endelig råder Warszawapagten hær-enheder over omfattende beholdninger af kemiske våben af forskellige typer, ligesom de er særdeles veludrustede og -uddannede til kamp i kemisk forurenede områder.

Til støtte for hovedoperationerne vil mindre, luftbårne enheder og specialstyrker (SPETSNAZ) kunne blive indsat i kommandoangreb og sabotageaktioner mod vigtige mål i NATOs bagland, herunder kommandostationer, nøglepunkter og nøglepersonel. SPETSNAZ-enheder består normalt af selvstændigt opererende grupper på 5-10 elitesoldater, der vil have et indgående kendskab til landet og sproget,

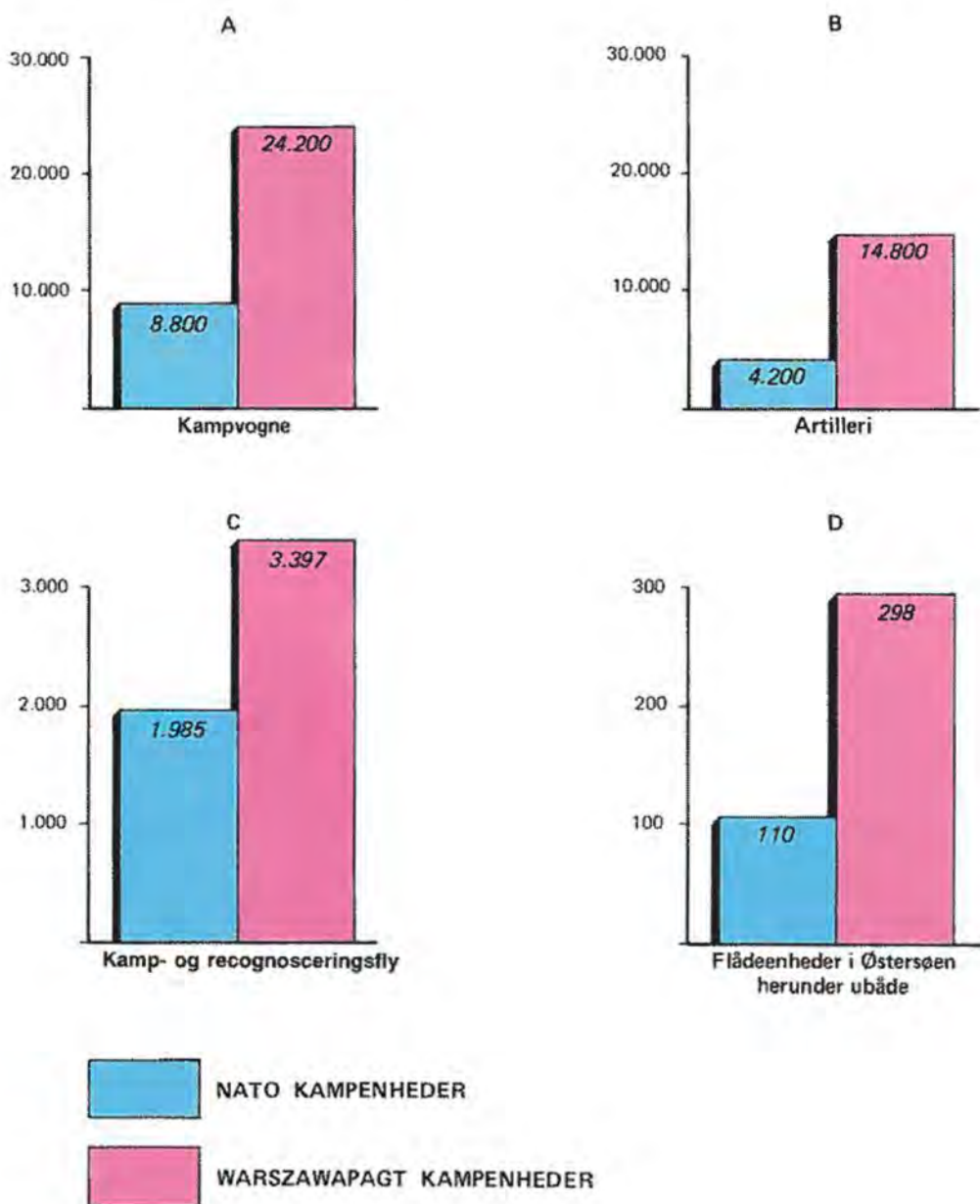
hvori de skal løse opgaver. Ofte vil de optræde civilklædt eller endog i modstanderens uniform.

Til belysning af styrkeforholdene i Nord- og Centralregionen henvises til figur 1.

Varslingsmæssige aspekter

Forsvaret af Danmark er baseret på omfattende og tidkrævende forberedelser forud for en aggression. Derfor er tidlig opnåelse af varsel om en kommende krig afgørende for forsvarets evne til at løse sine opgaver. Uanset NATO-samarbejdet er varsling en national opgave, og Danmarks mulighed for at opnå et tilstrækkeligt tidligt varsel afhænger af evnen til at konstatere og vurdere ændringer i den normale, fredsmæssige situation, som indikerer, at Warszawa-pagten forbereder sig til aggression. Der skelnes mellem politiske indikationer og strategisk og taktisk varsel. De politiske indikationer er de politiske aktiviteter, som bl.a. skal forberede aggressorlandets befolkning og civile institutioner på militære operationer. Der vil være rimeligt gode muligheder for at opnå et strategisk varsel dage/uger forud for et eventuelt Warszawapagtan-

Figur 1: Styrkeforhold i Nord- og Centralregionen

KILDER:

A, B og C: THE MILITARY BALANCE 1985 - 1986

D: FAKTA OM FORSVAR, februar 1986

Sovjetisk missilbåd af TARANTUL-klassen i Øresunds nordlige del

greb mod større dele af NATO baseret på iværksatte politiske og militære forberedelser til krig. Det vil dog altid være vanskeligt at forudsige varslingslængden. Det taktiske varsel (dage/timer/minutter) må så godt som udelukkende baseres på militære indikationer, der viser, at angreb er umiddelbart forestående eller allerede iværksat. Grundlaget for at opnå et tilstrækkeligt tidligt varsel er bl.a. en løbende vurdering af Warszawapagtens militære aktivitetsmønster ("normalbilledet"). Dette består af øvelses- og uddannelsesaktiviteter samt en række rutineprægede operationer omfattende bl.a.

- maritim overvågning med sovjetiske, polske og østtyske marinefartøjer i den vestlige del af Østersøen. Denne overvågning intensiveres lejlighedsvis gennem anvendelse af specielt udrustede efterretningsskibe,

der også opererer i Kattegat, Skagerrak og Nordsøen,

- signalopklaringsflyvninger omkring Bornholm og flyvninger med langtrækkende bombe- og missilbærende fly over Østersøen mod Rügenområdet,
- navigationssejladser i danske farvande med omsejling af den sjællandske øgruppe,
- årlig forlægning (flytning) af flådeenheder fra Østersøen til øvelser i Atlanterhavet.

Omfanget af de forberedelser, Warszawapagten vælger at gennemføre forud for aggression eller krig, sammenholdt med udviklingen i den politiske situation, vil have betydning for, hvor tidligt et sikkert varsel kan opnås.

Danmarks beliggenhed kun få minutters flyvetid og få timers køre- og sejltid fra de garnisoner og baseområder i

Østersøområdet, hvorfra et angreb mod Danmark kan indsættes, sammenholdt med "normalbilledet" af Warszawa-pagtaktiviteter tæt på dansk område, bevirker at dette taktiske varsel kan være foruroligende kort. I tilfælde af mere omfattende operationer må der dog kunne forudses et noget større varsel.

NATO

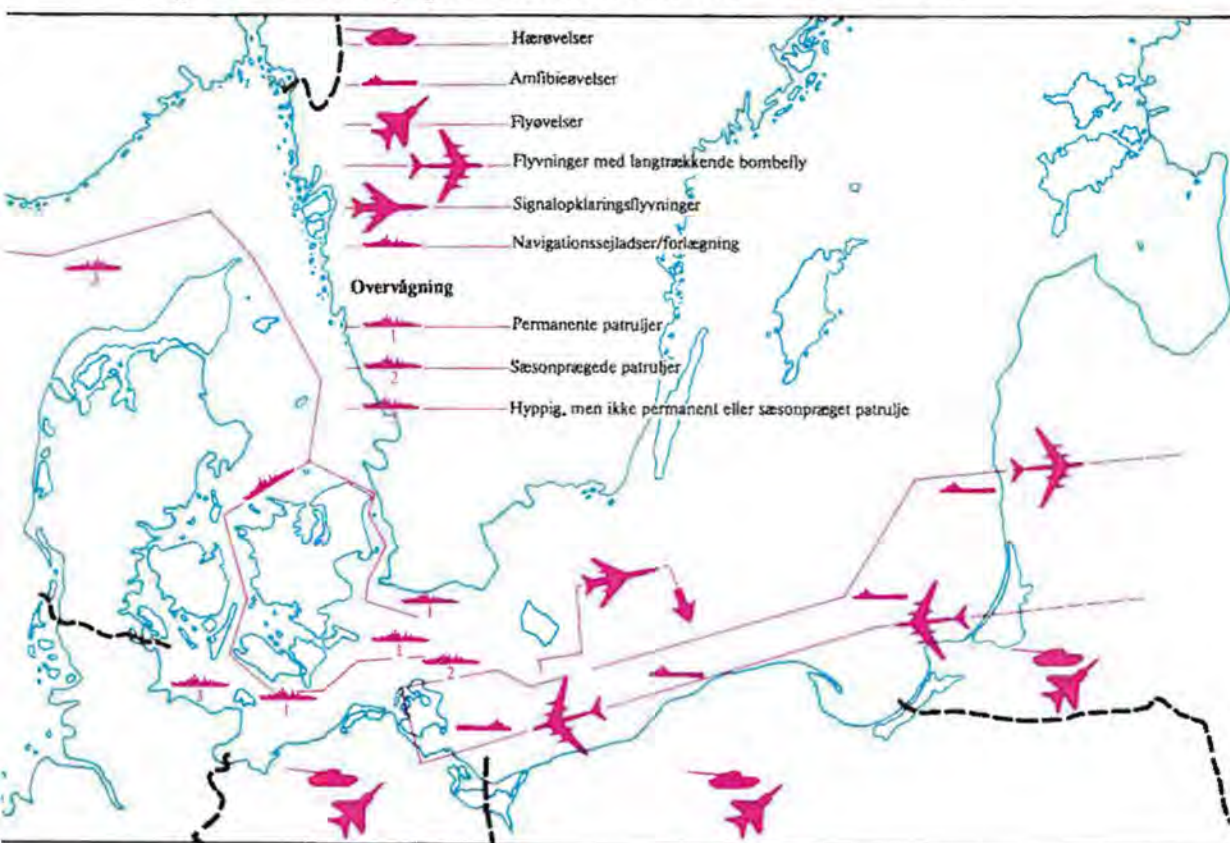
Grundlag og formål

NATO, der er betegnelsen for den organisation, som blev etableret til realisering af Atlantpagtens ordlyd, er en forsvarsalliance, en mellemstatslig sammenslutning uden overstatslig karakter.

NATO er en alliance til kollektivt selvforsvar inden for rammerne af de Forenede Nationers Pakt. NATO er således en defensiv alliance. NATO-landenes ledere har gentagne gange erklæret, at NATO aldrig vil være den første til at anvende væbnet magt.

NATOs formål er bevarelse af fred og sikkerhed gennem krigsforebyggelse og afspændingsbestræbelser. Artikel 5 er den centrale i Atlantpagten. Heri hedder det, at parterne er enige om, at et væbnet angreb mod en eller flere af dem i Europa eller Nordamerika skal betragtes som et angreb mod dem alle. Følgelig vil hver og en af dem i henhold til retten til individuelt eller kollektivt

Figur 2: Warszawapagtens fredstidsaktiviteter - normalbilledet

sejlforsvar, der er anerkendt i artikel 51 i FN's pagt, bistå den angrebne ved straks at tage sådanne skridt, heri indbefattet brug af væbnet magt, som måtte anses for nødvendige til at genoprette sikkerheden i Europa og det nordatlantiske område. Det fremgår heraf, at parterne ikke automatisk er forpligtede til at gå i krig i tilfælde af et væbnet angreb, men formuleringen er dog sådan, at Sovjet og Warszawapagten må vurdere det som usandsynligt, at nogen NATO-medlemsstat vil afholde sig fra at tage militære skridt, hvis en af de andre bliver angrebet.

Alliancens grundlæggende politik er baseret på de to principper: Forsvar og afspænding. Målsætningen for alle medlemslandene er at opnå en retfærdig og varig fredelig ordning i Europa med passende sikkerhedsgarantier.

Forsvaret søges inden for rammerne af den atlantiske traktat primært gennemført ved at afskrække en potentiel modstander fra at angribe. Afskrækkelse betyder, at det er klart for enhver mulig angriber, at alle angreb på NATO medfører en risiko for ham selv, der ikke står i fornuftigt forhold til de fordele, han håber at opnå. Såvel afskrækkelse som forsvar sker – som led i NATOs strategi om fleksibel imødegåelse – ved et fremskudt, konventionelt forsvar. I Forbundsrepublikken er der allerede i fredstid stationeret enheder fra andre NATO-lande med henblik herpå. Yderligere bygger forsvaret på evnen til at afskrække modstanderen ved atomvåben og om nødvendigt at anvende disse, hvis han angriber.

Skulle et angreb alligevel finde sted, er det alliancens formål at fastholde den territoriale integritet og genoprette "status quo" i Europa og det nordatlantiske område.

NATO-landene opretholder sine forsvarsstyrker for at garantere egen sik-

Atlantpagtens artikel 5.

Deltagerne er enige om, at et væbnet angreb mod en eller flere af dem i Europa eller Nordamerika skal betragtes som et angreb mod dem alle, og de er fælles enige om, at hvis et sådant væbnet angreb finder sted, skal hver af dem under udøvelse af retten til individuelt eller kollektivt sejlforsvar, som er anerkendt ved artikel 51 i De forenede Nationers pagt, bistå den eller de således angrebne deltagerlande ved straks, hver for sig og i forståelse med de øvrige deltagerlande, at tage sådanne skridt, der under anvendelse af væbnet magt, som hver af dem anser for nødvendige, for at genoprette og opretholde det nordatlantiske områdes sikkerhed. Ethvert sådant væbnet angreb og alle som følge deraf truffne forholdsregler skal uophødeligt indberettes til Sikkerhedsrådet. Sådanne forholdsregler skal bringes til ophør, når Sikkerhedsrådet har truffet de til genoprettelse og opretholdelse af den mellemfolkelige fred og sikkerhed fornødne forholdsregler.

kerhed og for at skabe et godt udgangspunkt for nedrustningsforhandlinger, indtil en sådan sikkerhed kan opnås gennem faste aftaler, som så kan følges af nedskæringer af militære styrker på begge sider.

Siden 1967 har alliancen taget skridt, navnlig med henblik på gensidige og balancerede styrkereduktioner, til at lette spændingen mellem Øst og Vest, *jf. kapitel 6.*

NATOs praktiske militære opgave i fredstid er at udarbejde fælles forsvarsplaner, at tilvejebringe den nødvendige infrastruktur og at tilrettelægge fælles træning med henblik på i tilfælde af krig uden forsinkelse at sikre den bedst mulige anvendelse af NATO-styrkerne. Dette militære beredskab har først og fremmest til formål at forhindre en krig.

Alliancens politiske opgave er imidlertid ikke alene at give anvisninger med hensyn til militære forhold, men tillige at være et forum for drøftelse af problemer, der er af betydning for de enkelte medlemslande eller alliancen som helhed.

Danmarks reservationer

Danmark har, ligesom Norge, taget to

væsentlige forbehold i NATO-samarbejdet. Forbeholdene, som blev formuleret allerede i 1953 og 1957, omfatter beslutningerne om ikke i fredstid at have fremmede styrker og atomvåben stationeret på dansk område.

Herudover kræver kommandooverdragelse af danske styrker til NATO særlig politisk beslutning herom og følger derfor ikke automatisk NATOs beredskabssystem.

Reservationerne med hensyn til stationering af fremmede styrker og atomvåben på dansk område accepteres af vore allierede og giver ikke anledning til væsentlige problemer i det militære samarbejde. De militære problemer, som stationeringspolitikken kunne medføre, er til en vis grad løst gennem forstærkningsaftalerne, som desuden har den fordel, at deres iværksættelse aktivt kan indgå i krisestyringen. Danmarks stationeringspolitik vedrørende atomvåben, der deles af Norge, indeholder ikke en afvisning af NATOs atom-

strategi eller en hindring for samme. Stationeringspolitikken respekteres fuldt ud af vore NATO-partnere.

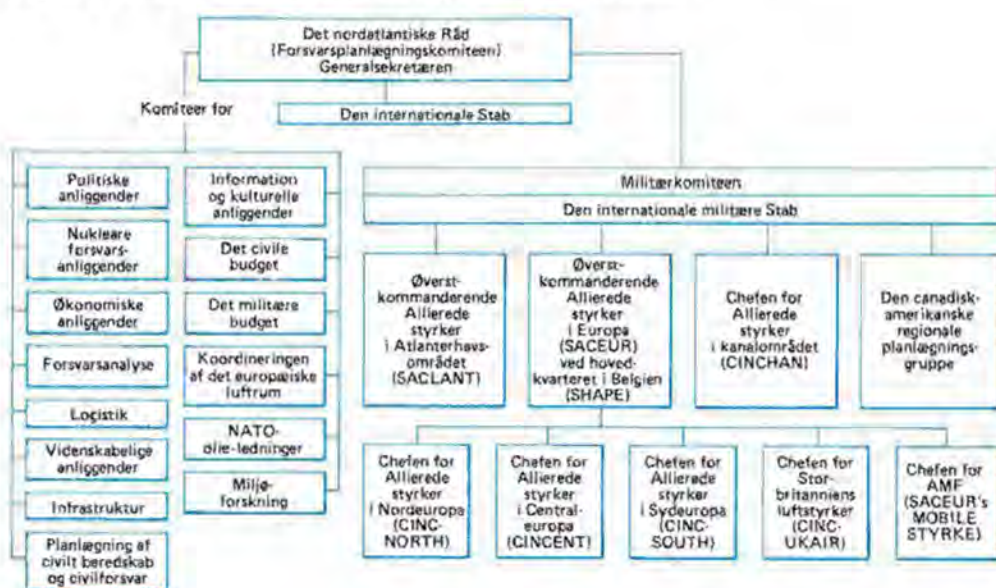
For så vidt angår kommandooverdragelsen er der truffet særlige foranstaltninger til at lette overgangen fra national dansk kommando til NATO-kommando. Gennem oprettelsen af den nationale stilling som chef for Forsvarets operative Styrker er der fastlagt en organisation, der hurtigt og smidigt kan sikre den praktiske gennemførelse af overdragelse af kommandoen over danske styrker til NATO. Stillingen bestrides altid af chefen for Enhedskommandoen. Ordningen er ligeledes accepteret af vore allierede.

NATOs kommandostruktur

Siden oprettelsen af Europakommandoen i 1950 er der sket en stadig udvikling af den militære organisation med henblik på så effektivt som muligt at opfylde alliancens politiske formål.

Det nordatlantiske Råd (NAC), hvori

Figur 3: NATOs øverste civile og militære struktur

NATO-hovedkvarteret i Bruxelles. Foto: NATO

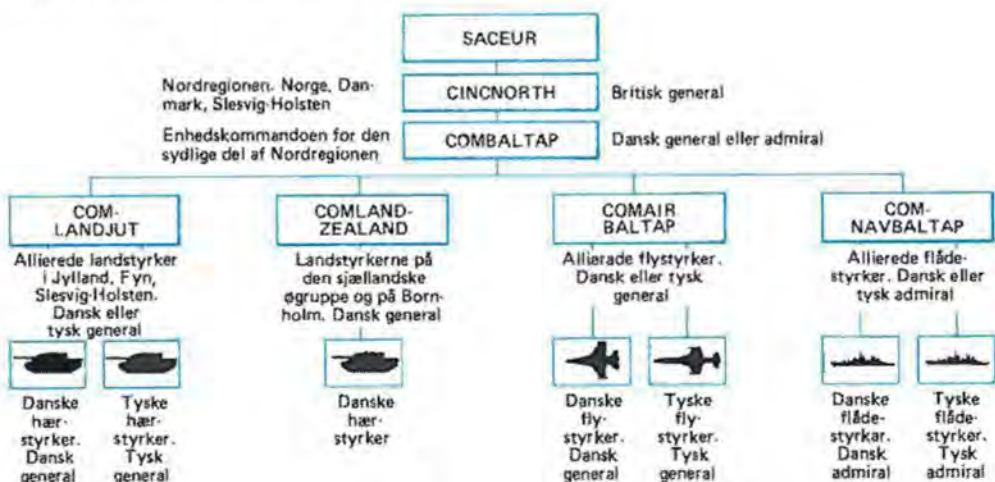
Frankrig har sæde, og Forsvarsplanlægningskomiteen (DPC), som blev etableret som konsekvens af Frankrigs udtræden af den militære kommandostruktur, er Atlantpagtens øverste organer. Beslutninger heri kan kun træffes ved fuld enighed (consensus) mellem alle medlemslandene, uanset størrelse og styrke. NAC/DPC mødes ugentligt på ambassadørniveau og periodisk (ofte halvårligt) på ministerniveau.

Militærkomiteen (Military Committee - MC), der består af medlemslandenes forsvarschef, er underordnet

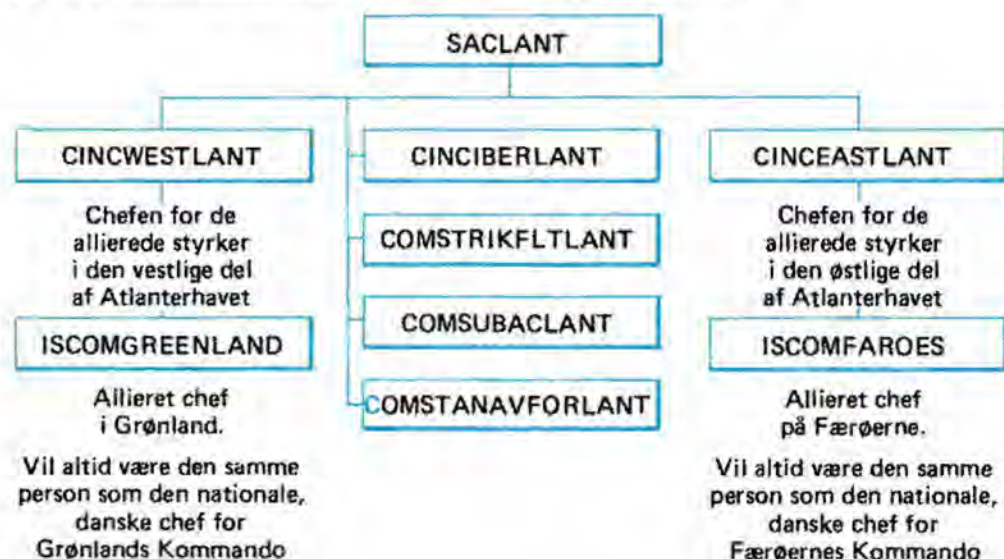
NAC/DPC og er paktens øverste militære organ. Underlagt MC er bl.a. Europakommandoen (Allied Command Europe - ACE), hvis chef betegnes SACEUR, og Atlantkommandoen (Allied Command Atlantic - ACLANT), hvis chef betegnes SACLANT. De danske styrker indgår efter kommandooverdragelse til NATO under disse 2 kommandoer.

Udviklingen i det danske og nordtyske område førte i 1962 til oprettelsen af et kommandoorgan for styrkerne i Danmark og Slesvig-Holsten, Enheds-

Figur 4: Kommandoforhold

Figur 5: Kommandoforhold i Grønland og på Færøerne

kommandoen (Allied Command Baltic Approaches (ACBA), normalt betegnet BALTAP). Enhedskommandoens chef er altid en dansk general eller admiral, der betegnes Commander Allied Forces Baltic Approaches (COMBALTAP). Oprettelsen af Enhedskommandoen er en understregning af, at Danmark og Slesvig-Holsten med tilhørende luft- og havområder i forsvarsmæssig henseende udgør en militærgeografisk enhed. COMBALTAP er identisk med Chefen for Forsvarets operative Styrker.

Enhedskommandoen er opbygget med henblik på i krig at kunne føre danske og tyske styrker af alle tre værn samt sådanne forstærkninger, som andre NATO-lande måtte sende til vor assistance. Enhedskommandoen fører i fredstid kun kommando under øvelser. Med henblik på at smidiggøre kommandooverdragelse er den nationale danske kommandoorganisation opbygget næsten helt parallelt med NATO-strukturen, ligesom nationale danske

planer i størst mulig udstrækning er identiske med de tilsvarende NATO-planer, som i øvrigt skal godkendes af de danske myndigheder, før de kan træde i kraft.

Til føring af de nævnte styrker råder chefen for Enhedskommandoen over et betydeligt stabs- og signalapparat støttet af moderne EDB-teknik, finansieret af NATO-infrastrukturmidler.

Planlægning

Der foregår i NATO en omfattende planlægning på alle relevante områder og på mange forskellige niveauer. Når denne planlægning drejer sig om overordnede og principielle emner kræver den medvirken og godkendelse af de enkelte medlemsnationer.

Således er f.eks. den vedtagne NATO-strategi et udtryk for en fælles planlægning.

På samme måde ajourfører NATO-landenes forsvarsministre jævnligt en

generel erklæring om principperne for den allierede forsvarspolitik. Disse generelle retningslinier danner baggrund for en løbende gennemgang af NATO-landenes samlede forsvar, der vurderes i forhold til alliansens målsætninger og de forpligtelser, som hvert land har påtaget sig.

Hensigten er at vurdere hvert lands bidrag til forsvaret i forhold til dets formåen, kapacitet og begrænsninger og at foretage en samordnet forsvarsplanlægning for hele NATO, som er i overensstemmelse med den vedtagne strategi og bedst muligt udnytter de ressourcer, som er til rådighed i hele alliancen.

NATOs militære planlægning sigter på en koordineret anvendelse af de styrker, der i krigstid kan stilles til rådighed for NATOs kommandomyndigheder. For at give disse myndigheder mulighed for at påvirke nationernes styrkeopbygning, således at den svarer bedst muligt til de opgaver, der skal løses under allieret kommando, og for at give nationerne mulighed for at afpasse deres styrkeopbygning til hinanden er der i NATO-regi fastlagt en såkaldt forsvarsplanlægningscyklus. Gennem konsultationer mellem NATOs militære kommandomyndigheder og de enkelte lande og gennem drøftelser mellem landene i NATOs civile regi fastlægges hvert andet år for hvert land et sæt styrkemål, hvis gennemførelse har til formål at styrke og koordinere det fælles forsvar. Styrkemålene er ikke bindende for de enkelte lande – men alene gennem styrkemålenes udarbejdelse oprettholdes en gensidig påvirkning mellem nationernes styrkeplanlægning og imellem national og NATO-planlægning.

Til de mere detaljerede planlægnings- og studieområder er etableret forskellige arbejdsgrupper, hvis arbejde løbende følges af nationerne, og hvis resultater

og forslag kræver national godkendelse, før de kan effektueres.

Skal militære styrker indsættes med størst mulig effekt, må deres indsats være koordineret. Denne koordination sikres gennem en planlægning, der kan være operativ (d.v.s. styrke- og anvendelsesmæssig) og logistisk (d.v.s. forsyningsmæssig). Med henblik på evt. indsættelse af danske styrker er udarbejdet en række planer, der er nøje koordineret med indsættelsen af de allierede styrker, der påregnes at være til stede i de situationer, de enkelte planer vedrører. Disse planer revideres løbende i takt med opfattelsen af truslen og i takt med udviklingen indenfor vore egne og vore allieredes styrker, organisatorisk såvel som materielmæssigt.

Således udarbejder NATOs militære kommandoer, herunder Enhedskommandoen, planer for de styrker, som de påregner at få underlagt i krig. Disse planer skal for at være gældende godkendes af de nationer, som er berørt af dem. Af praktiske grunde tilstræbes naturligvis størst mulig overensstemmelse mellem NATOs og de nationale planer.

Øvelsesvirksomhed og uddannelsesfællesskab

Med henblik på at indøve og afprøve fælles procedurer, at øve NATO-kommandosystemet og i muligt omfang vurdere hensigtsmæssigheden af den fælles planlægning, som er nødvendig, foregår et omfattende NATO-øvelses-samarbejde. Dette samarbejde giver til lige det deltagende personel lejlighed til at lære af andre nationer og til at sammenligne enhedernes uddannelsesstade. Ikke mindst for et lille forsvar uden krigserfaring som det danske er dette meget værdifuldt.

Udadtil er NATOs øvelsesvirksomhed et synligt bevis på alliansens evne og vilje til operativt samarbejde og der-

med en vigtig tilkendegivelse over for potentielle modstandere.

Det samme gælder NATOs stående flådestyrker "Standing Naval Force Atlantic", der består af fregatter og destroyere, og "Standing Naval Force Channel" med minerydningsenheder, hvori danske enheder jævnligt har deltaget. Danmark deltager desuden i NATOs integrerede luftforsvarssystem, som fungerer i døgnets 24 timer allere-de i fredstid.

En del uddannelsesvirksomhed foregår af økonomiske grunde på fælles faciliteter, eller ved at nationerne køber uddannelsespladser hos hinanden. Her ved billiggøres f.eks. pilotuddannelser, specialistuddannelser inden for det elektroniske område og højere stabsud-dannelser. Oprettelsen af fælles skyde-områder for f.eks. raketvåben kan også

reducere omkostningerne til uddannel-se og træning.

Infrastrukturprogrammer

Gennem de fællesfinansierede infra-strukturprogrammer søger alliancen ef-ter prioritering fra de militære kom-mandomyndigheder at forbedre og ud-bygge den infrastruktur, d.v.s. de faste anlæg såsom flyvestationer, havne, kommando- og kommunikationsanlæg m.v., som støtter alliansens styrker, samt anlæg, der også i fredstid er til alli-ancens gavn, f.eks. varslingsanlæg.

Danmark har gennem årene fået og får stadig udført meget betydelige an-lægsarbejder på denne måde.

Dansk forsvar og NATOs strategi

NATOs grundlæggende mål er som nævnt krigsforebyggelse gennem en af-

F-16 fly med et shelter (en bombesikret hangar) i baggrunden. Et led i NATOs infrastrukturprogram er bygning af sådanne fly-shelters

skrækkelsesstrategi, der skal afholde en mulig modstander fra at angribe.

Denne strategi kræver, at NATO-landene råder over tilstrækkeligt store styrker til at bevare en stabil militær balance med Warszawapagten. Der er tre samvirkende hovedgrupper af styrker, som tilsammen danner "NATO-treklngen" eller "triaden":

- Konventionelle styrker, stærke nok til at yde solid, fremskudt modstand,
- taktiske atomstyrker, der efter fælles politisk beslutning evt. kan indsættes til støtte for det konventionelle forsvar med det politiske formål at få modstanderen til at indse, at aggressionen bør standses. Tilstedeværelsen af taktiske atomstyrker udgør en risiko for en angriber for optrapning til strategisk, atomart niveau, og
- strategiske atomstyrker (stillet til rådighed af De forenede Stater og Storbritannien), som repræsenterer den endelige sanktion mod en angriber som led i afskrækkelsesstrategien.

Det er alliancens strategi til stadighed - også under en evt. krig - at afskrække modstanderen fra at angribe, at fortsætte med at angribe eller at eskalere sin aggression samt at fastholde NATO-landenes områder og generobre tabtgået terræn. Dette gøres bedst ved at indsatte styrkerne til fremskudt forsvar. I Østersøen sker dette med flåde- og flystyrker, og i Slesvig-Holsten foretages det med styrker, indsat helt fremme ved den indre tyske grænse. Det samme billede tegner sig på Centralfronten, jf. figur 6.

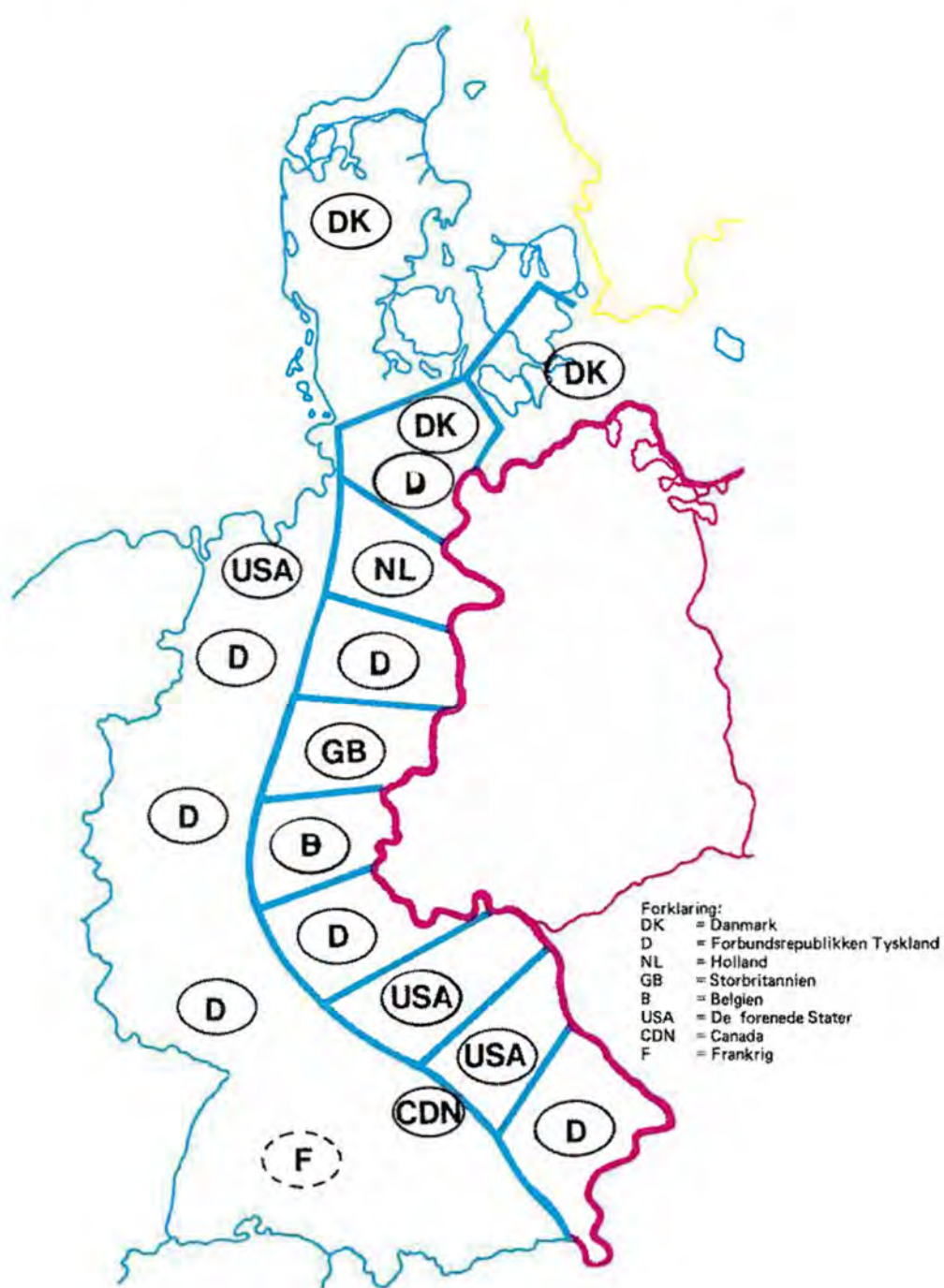
Ikke alene Forbundsrepublikkens, men også Hollands, Belgiens, Storbritanniens og USA's hærenheder vil blive indsat helt fremme ved den indre tyske

grænse. Disse lande, der ellers geografisk kunne føle sig dækket mod et indledende angreb bag Forbundsrepublikkens område, deltager altså solidarisk i det fremskudte forsvar. Det sker ud fra en erkendelse af, at hvis en konventionel afskrækkelse også skal virke under krig, må angriberen fra krigens begyndelse tilføjes så svære tab, at han afstår fra sit forehavende, inden omfattende erobringer er foretaget, eller krigen evt. har eskaleret til det atomare niveau.

De militære styrker må omfatte hele spektret af militær kapacitet for at gøre det muligt for NATO at imødegå aggression på ethvert niveau på passende måde. Samtidig må det gøres umuligt for en angriber på forhånd at beregne, hvilken form for imødegåelse der vil blive anvendt, eller hvordan konflikten vil udvikle sig. Dette element i afskrækkelsesstrategien, som kaldes fleksibel imødegåelse, har NATO fastholdt siden 1967. Sovjetunionen har i dag nogenlunde samme kapacitet som De forenede Stater med hensyn til atomvåben. Dette betyder, at NATO-landene i mindre grad end tidligere kan kompensere svagheder på det konventionelle område med kapacitet på det atomare. Således har SACEUR gentagne gange påpeget nødvendigheden af at styrke den konventionelle del af "triaden" for at opretholde en høj atomtærskel. NATO-landenes atomare kapacitet må kombineres med stærke konventionelle styrker som integrerede elementer i den samlede NATO-afskrækkelse. Der er netop i disse år stærke bestræbelser i gang i NATO for at styrke det konventionelle forsvar og derved hæve atomtærsklen; det drejer sig om det såkaldte CDI-program (Conventional Defence Improvements).

NATO-medlemskabet og den opstillede strategi har medført, at dansk forsvar ikke er alene og isoleret, men gen-

Figur 6: NATOs solidariske forsvarsbælte ned gennem Europa

nem den militære integration er et led i en større sammenhæng. Dette har resulteret i et meget snævert samarbejde med specielt Forbundsrepublikken på grund af de militær-geografiske forhold, der netop førte til etableringen af Enhedskommandoen.

Også for Norge og Storbritannien spiller dansk forsvar en meget væsentlig rolle. Norge har i høj grad indrettet sit forsvar ud fra den forudsætning, at Sydnorge dækkes af styrkerne i Enhedskommandoens område. Også for luftforsvaret af Storbritannien er dansk forsvar af stor betydning.

Dette snævre militære samarbejde og dansk forsvars betydning for alliancen medfører en betydelig allieret interesse for omfanget og kvaliteten af de danske styrker. Denne interesse skal også ses som en følge af de forstærkningsaftaler om tilførsler til Danmark af allierede land- og luftstyrker, der er indgået i konsekvens af Atlantpagtens artikel 5 om gensidig hjælp. Forsvaret af Enhedskommandoens område i et noget længere tidsrum kræver tilførsel af allierede forstærkninger. Og disse forstærkninger forudsætter, at de danske og vesttyske styrker i området kan holde, således at der er fornøden tid og rum for tilgangen. Sagt med andre ord må det fremskudte forsvar være realistisk og også opfattes som sådan. I modsat fald er forstærkninger ikke en troværdig mulighed. Dette forhold stiller således krav til de danske styrker for så vidt angår sammensætning og organisation.

Forstærkninger

Dansk forsvars sammensætning og styrke bør ikke betragtes isoleret. Mulighederne for tilførsel af allierede forstærkninger har da også spillet en væsentlig rolle for dansk forsvarsplanlægning, specielt siden slutningen af 1970'erne.

Det fremgår således også af forsvarsaftalen af 29. juni 1984, at

"Samarbejdet i Enhedskommandoen og med de medlemslande, der stiller forstærkninger til rådighed for forsvaret af Danmark, tillægges en særlig vægt.

Forsvarets styrke, sammensætning og udholdenhed må derfor fortsat ses i nøje sammenhæng med kravene til sikker modtagelse af, tilstrækkelig logistisk støtte til og hensigtsmæssigt samarbejde med de forstærkninger, som kan komme på tale i henhold til SACEURs forstærkningsplan for Europa.

I den forbindelse bør de praktiske foranstaltninger til modtagelse af forstærkninger, aftaler om støtte m.v. i videst muligt omfang forberedes i fredstid."

Under spændings- eller kriseforhold kan det være et vigtigt middel i krisestyringen, at regeringen tidligt tilkendegiver ønske om at få tilført planlagte forstærkninger. Hermed vil regeringen kunne demonstrere viljen til at forsvare landet, og NATO-solidariteten vil få et synligt udtryk. De omfattende praktiske foranstaltninger, som kræves for tilførsel af forstærkninger, og den tid der vil medgå hertil, medfører at en tidlig politisk beslutning herom ud fra en militær vurdering er ønskelig. Regeringen kan også anmode om, at ACE Mobile Force (NATO's "brandkorps") deployeres til Danmark. Denne styrke er multinationalt sammensat og kan hurtigt bringes ind i de områder af NATO, hvor en krise er under udvikling, primært for at demonstrere alliancens solidaritet og beslutsomhed.

Det danske forsvars opgaver i forbindelse med forstærkningsplanlægningen vil være at forberede og gennemføre modtagelse af forstærkningsstyrker, yde effektiv støtte til deres operationer – og ikke mindst i givet fald at kunne

NATOs "brandkorps", ACE MOBILE FORCE, har ofte deltaget i øvelser i Danmark, som er en af styrkens mulige indsættelsesområder

kæmpe effektivt og koordineret sammen med dem, såfremt deres tilstedeværelse i landet alligevel ikke afskrækker en aggressor fra at angribe. Da krigsopgaverne forudses løst i samarbejde med allierede styrker, er det væsentligt, at overdragelse af danske styrker til allieret kommando helt eller delvis kan besluttes allerede i en spændingsperiode, således at danske og allierede styrker er under fælles kommando. Det er vigtigt, at tilgæede forstærkninger umiddelbart kan indsættes til løsning af operative opgaver.

Planlagte landforstærkninger til støtte for forsvaret af Danmark er alle såkaldt "lette" enheder. Det vil sige med et ringe antal kampvogne og intet tungt artilleri, hvilket gør dem bedst egnede til stationære forsvarsopgaver, hvor de fra stillinger skal bringe fjendens angreb til standsning ved at fastholde terræn.

Dette kræver, at styrkerne får tid til bl.a. at grave stillinger, der kan modstå virkningen af fjendens artilleri- og flyangreb, hvilket yderligere understreger nødvendigheden af, at forstærkningerne tilkaldes tidligst muligt.

Der er ikke planlagt flådeforstærkninger.

Planlagte flyforstærkninger vil kunne indsættes i luftforsvarsoperationer og til støtte for hæren og søværnet.

Omfattende forberedelser, der har til formål at skaffe forstærkningsenhederne de bedst tænkelige vilkår og den bedst tænkelige beskyttelse i modtagefasen, er en vigtig opgave for det danske forsvar. Disse forberedelser omfatter materielmæssig og operativ planlægning, infrastruktur i form af løbende udbygning og modernisering af modtage- og operationsfaciliteter, opbygning af depoter til forhåndsoplæg-

ning af ammunition m.v. Specielt forhåndsoplæggerne indebærer store fordele, fordi forstærkningernes transportbehov og klargøringstid mindskes. Gennemføres disse forberedelser kan forstærkninger bedre tilkaldes på det tidspunkt, man i krisestyringssammenhæng finder mest hensigtsmæssigt.

Planlægning og afvikling af øvelser med det formål at afprøve og løbende forbedre planernes kvalitet er nødvendig. Desuden skal forstærkningsenhederne gøres fortrolige med dansk topografi, operationsmiljø og de enheder af dansk forsvar, de skal samarbejde med.

Sammenfattende er den danske forstærkningspolitik troværdighed betinget af, at der fra dansk side især demonstreres vilje og beslutsomhed på følgende områder:

- Evne og vilje til at føre en koordineret fremskudt forsvarskamp efter en hurtig og effektiv mobilisering af det danske forsvar.
- I forbindelse med et krisestyringsforløb beslutning om tilkaldelse af forstærkningsstyrker så tidligt, at disse i videst mulige omfang kan tilgå, inden kamphandlinger er begyndt. Dermed vil forstærkningsstyrkerne bedst kunne bidrage til den samlede krigsforebyggende effekt. Samtidig vil man effektivt demonstrere solidariteten inden for NATO. Nødvendigheden af at prioritere dette element af krisestyringen højt understreges bl.a. af den danske reservation overfor stationering af allierede enheder i Danmark under de nugældende forhold.
- Vilje og evne til at yde ankommande forstærkningsenheder den fornødne beskyttelse i modtagefasen.
- Udarbejdelse af bilaterale aftaler og logistiske planer for støtte til for-

stærkningsenheder samt planlægning og gennemførelse af den fornødne udbygning af relevante modtage- og operationsfaciliteter, depoter m.v.

- Bidrag til den løbende planlægning vedrørende forstærkningsstyrkernes operationsvilkår, herunder det koordinerede samarbejde med nationale styrker.
- Deltagelse i øvelsesvirksomhed, der har til formål at afprøve og forbedre operative og logistiske planer, der omfatter modtagelse af, støtte til og samarbejde med forstærkningsenheder til Danmark.

Planlagte forstærkninger til vort område

Som opfølgning af nogle tiltag, som den amerikanske præsident Jimmy Carter iværksatte i 1977 (Carter-initiativerne), udarbejdede SACEUR i løbet af 1978 det første udkast til en ny samlet forstærkningsplan for Europa, den såkaldte "Rapid Reinforcement Plan". Princippet i denne plan er, at de styrker, der udpeges som forstærkningsstyrker, enten forlods tildeles et bestemt område eller holdes som en reserve for SACEUR. For de førstnævnte styrker er en detaljeret planlægning mulig, og afhængigt af omfanget af forhåndsoplæggerne kan overførsels- og klargøringstiderne nedsættes væsentligt.

Det er den øverstkommanderende for NATOs styrker i Europa, som udarbejder en samlet militær plan for indsættelse af forstærkningsstyrker. Den godkendes af NATOs forsvarsministre. Den seneste plan, der er fra 1982, rummer i forhold til tidligere den for os interessante ændring, at nogle af de styrker, som også tidligere havde indsættelsesmulighed i Nordregionen, nu har fået en fastere tilknytning til Danmark.

Mulighederne for forstærkninger til dansk område kan opsummeres således:

- AMF (ACE Mobile Force) er en multinational krisestyringsenhed, bestående af landstyrker af tilsammen brigadestørrelse og flystyrker omfattende i alt 4 eskadriller. Styrken skal i freds- og kriseperioder demonstrere NATO-solidariteten. AMF er således i højere grad et krisestyringsinstrument end en egentlig forstærkningsenhed.
 - Fast tildelt Enhedskommandoens område er 5 amerikanske flyeskadriller og 2 britiske flyeskadriller samt 1 britisk infanteribrigade på ca. 13.000 mand.
 - Tildelt Nordregionen som helhed er en amerikansk marineinfanteristyrke på 40.000 mand med tilhørende fly. En trediedel af styrken er fast tildelt Norge; de resterende to trediedele kan indsættes forskellige steder i Nordregionen, herunder Danmark. Nordregionen kan yderligere tildeles en britisk-hollandsk marineinfanteristyrke med indsættelsesmulighed også i Danmark.
 - Styrker tilhørende den såkaldte strategiske reserve kan tildeles Nord-, Central- eller Sydregionen efter behov, men en britisk flyeskadrille og en amerikansk infanteridivision på ca. 13.000 mand plus visse støtteenheder har begge Nordregionen som førsteprioritet.
 - Der er ingen eksterne maritime forstærkninger til indsættelse i Østersøområdet.
- Forstærkninger kan kun tilføres Danmark efter anmodning fra eller godkendelse af den danske regering, som vil inddrage Folketinget forud for en sådan

Amerikansk forstærkningsenhed gør klar til at blive lufttransporteret til Europa

beslutning. Den hast, hvormed forstærkninger kan tilgå, varierer fra få døgn til adskillige uger.

Atomstrategien

I adskillige år var NATO's afskrækkelsesstrategi baseret på den amerikanske overlegenhed på atomvåbenområdet. Denne strategi var en konsekvens af de europæiske NATO-landes svage konventionelle styrker.

Som følge af Sovjetunionens opnåelse af jævnbyrdighed på atomvåbenområdet blev strategien om massiv gengældelse forladt i 1967 og erstattet af den nuværende NATO-strategi om fleksibel imødegåelse.

NATO's atomstrategi er en integreret del af NATO's overordnede strategi og kan kun vurderes i lyset heraf.

Atomstrategien udgør med de strategiske og de taktiske atomvåben to elementerne i "triaden" (se s. 35). Jo større alliansens konventionelle styrke er, desto mindre behøver alliansen at overveje anvendelsen af atomvåben. Imidlertid er det også sådan, at så længe en potentiel modstander besidder atomvåben, vil det være nødvendigt, at alliansen råder over sådanne våben til afskrækkelse mod en modstanders brug deraf.

NATO's strategi forudsætter ikke, at der nødvendigvis skal anvendes atomvåben i en konfliktsituation. Hvis NATO bliver angrebet, vil man i første række forsvare sig med de konventionelle våben, som er til rådighed. Men for at strategien kan være troværdig og dermed krigsforebyggende, er det nødvendigt, at en potentiel modstander er klar over, at muligheden for, at NATO-landene beslutter at benytte atomvåben, er reel.

Skulle alliansen komme i en situation, hvor brugen af atomvåben overvejes, er der imidlertid tale om en ren poli-

tisk beslutning. NATO's militære myndigheder har ikke bemyndigelse til at træffe sådanne afgørelser. Der er i NATO vedtaget særlige konsultationsregler, der sikrer medlemslandenes politiske indflydelse i beslutningsprocessen.

Andre landes indflydelse på forsvaret af Danmark

Forbundsrepublikken Tyskland

Danmarks forsvarspolitik er uløseligt forbundet med Forbundsrepublikkens.

Slesvig-Holsten dækker et område på ca. 16.000 km² eller et areal på ca. 1/3 af Danmarks størrelse, og befolkningen incl. Hamborgs udgør ca. 5 mio.

Til det fælles forsvar af Enhedskommandoens område yder Forbundsrepublikken ca. 175.000 mand i hær-, flåde- og flystyrker. Dette svarer til den danske krigsstyrke, når hjemmeværnet medregnes, og der rådes således over en krigsstyrke på i alt ca. 350.000 mand i Enhedskommandoens område.

Hovedvægten i landforsvaret ligger ved den 6. tyske panserinfanteridivision, som sammen med de tyske korps-tropper udgør ca. 30.000 mand. Divisionen er organiseret specielt til opgaven i Slesvig-Holsten og er personel- og materielmæssigt den stærkeste af de tyske divisioner.

Den tyske flåde leverer ca. 70% af det samlede dansk/tyske bidrag i Østersøen samt 100% af flådeflyene.

Flyvevåbnet i Slesvig-Holsten råder over såvel fly som luftværnsraketter i et omfang som stort set svarer til det samlede danske flyvevåben.

Danmarks forterræn i forhold til en trussel fra Warszawapagten er Østersøen og Slesvig-Holsten. Standses et angreb her, vil Danmark ikke blive direkte berørt af kamphandlinger.

Forbundsrepublikken betragter på tilsvarende måde Østersøen som sit forter-

ræn. Derimod findes der intet egentligt forterræn langs den indre tyske grænse. Enhver Warszawapagtoverskridelse af den indre tyske grænse vil resultere i kamp på Forbundsrepublikkens territorium. For at begrænse tab og skader mest muligt har Forbundsrepublikken derfor gennem hele sin medlemsperiode af alliancen lagt afgørende vægt på, at landforsvaret etableres så langt fremme som muligt.

I hvidbogen om det tyske forsvar, udgivet af det tyske forsvarsministerium 19. juni 1985, fastslås vedrørende mulige doktrinændringer i 1990'erne, at den strategiske og operative doktrin om det fremskudte forsvar ikke kan erstattes, når det drejer sig om forsvaret af Forbundsrepublikken og den centraleuropæiske region. Viljen til at gennemføre et fremskudt forsvar er samtidig et essentielt element i afskrækkelsen. Skulle afskrækkelsen vise sig virkningsløs, er evnen til at føre et heldigt fremskudt forsvar den vigtigste betingelse for at kunne fremtvinge en standsning af konflikten.

Norge

Norge er geografisk karakteriseret ved sit udstrakte og vanskeligt tilgængelige territorium. Det er tyndt befolket. Et tilstrækkeligt og permanent forsvar af hele det norske område er derfor næppe muligt.

På grund af de geografiske forhold kan truslen mod norsk område i det væsentlige begrænses til to områder: Nordnorge og Sydnorge.

Nordnorge er et potentielt mål for russisk aggression, fordi den fri passage for den russiske nordflåde i Murmansk til Atlanterhavet kræver kontrol med dette område. Tilsvarende udgør Sydnorge med befolkningscentrene og den væsentligste del af landbrug og industri et mål, hvis erobring kan være afgøren-

de for Norges vilje og evne til at videreføre kampen mod en angriber.

Det norske forsvarsudvalg vurderer i sin indstilling nr. 230 (1983-1984) den relative betydning af forsvaret af Nord- og Sydnorge. Det fremgår heraf, at Nordnorge fremdeles anses som den klart mest udsatte landsdel, uanset om det gælder et overraskelsesangreb mod Norge eller et angreb mod Norge som led i et omfattende angreb mod NATO. Dette afspejles i den klare norske styrkemæssige vægt på Nordnorge. Forsvaret af Sydnorge ses i strategisk henseende i sammenhæng med forsvaret af Danmark samt danske sunde og bælter. Løser Danmark sin opgave, vil det give tid til mobilisering i Sydnorge og til evt. indsættelse af allierede forstærkninger.

Det bør bemærkes, at i henhold til "The Military Balance 1985-86" ydede Norges ca. 4,1 millioner indbyggere i 1984 i alt 1,555 mia. US\$ til deres forsvar, medens Danmarks 5,1 millioner indbyggere i samme år ydede 1,31 mia. US\$.

D.v.s. at 1 million færre nordmænd yder over 2,5 mia. Dkr. mere til deres forsvar end danskerne.

Sverige

Planlægning af Danmarks forsvar forudsætter, at Sverige effektivt hævder sin neutralitet.

Den svenske forsvarskomite af 1984 anbefaler, at totalforsvarsplanlægningen tager sit udgangspunkt i, at et militært angreb mod Sverige vil være et led i en konflikt imellem stormagtalliancerne. Generelt vurderer man, at det svenske område har øget strategisk betydning, og man anser derfor truslen for at være stigende. Et angreb vil i påkommende tilfælde tjene til at udnytte Sverige som gennemgangs- og baseområde for operationer eller til at forhindre

modstanderens brug af området. De styrker, der kan afsættes til angreb mod Sverige, vurderes at være begrænsede, således at det svenske forsvar – trods reduktioner i de seneste årtier – vil have styrker nok til at løse opgaven. Om forsvarets tilrettelæggelse siger komiteen bl.a., at et militært angreb skal kunne imødegås, uanset hvor det kommer fra. Svenske styrker skal kunne udnyttes med tyngde i grænse- og kystområder for derigennem længst muligt at forhindre angriberen i at få fod på svensk grund. Man kan imidlertid ikke se bort fra risikoen for, at det kan lykkes for angriberen at trænge dybt ind i Sverige. Derfor må et effektivt og udholdende forsvar kunne føres i organiseret form i enhver del af landet, selv i sådanne områder, som angriberen har erobret.

Om suverænitetshævdelsen siger komiteen bl.a., at respekten i omverdenen for Sveriges territoriale integritet må opretholdes i fredstid og i endnu højere grad under neutralitet i krig. Krænkelser af Sveriges territorium kan aldrig accepteres. Endelig mener komiteen, at den situation, som anbefalingerne bygger på, vil bestå i en overskuelig tid.

Svenskerne yder ligesom nordmændene væsentligt mere til deres forsvar, end vi gør. "The Military Balance 1985-86" anfører, at Sveriges 8,3 millioner indbyggere i 1984/85 ydede 2,676 mia. US\$ til forsvaret. D.v.s., at hver svensker ydede 322 US\$ til forsvaret, medens hver dansker i 1984 ydede 257 US\$, altså en svensk merydelse til forsvaret på 65 US\$ pr. indbygger, eller ca. 25% mere, end hver dansker ydede.

Samtidig må det anføres, at man i Sverige drøfter, hvor stor en budgetforøgelse forsvaret har behov for, og ikke om der er behov for en forøgelse.

Finland

Finlands betydning for dansk forsvar er

indirekte. Et sovjetisk angreb mod Nordnorge kan ud fra en militærgeografisk betragtning føres gennem den såkaldte finske korridor, der leder nord om Sverige direkte mod et nøgleområde i det norske forsvar. En effektiv finsk neutralitetshævdelse vil kunne sinke eller hindre et sådant angreb og derved øge chancerne for, at forstærkninger kan nå frem til Nordnorge rettidigt eller ikke i større omfang behøver at blive indsat her og således kan blive disponeret andet steds, f.eks. til Enhedskommandoen.

Storbritannien

Storbritannien udgør et baseområde for de allierede forstærkninger, der kan tilgå Danmark. Samtidig kan fly og flådeenheder, baseret i England og Skotland, indsættes til opretholdelse af søherredømmet i Nordsøen.

I NATO-sammenhæng spiller Storbritannien en afgørende rolle med hensyn til at sikre tilførslen af allierede forstærkninger. Storbritannien leverer hær- og flyforstærkninger, der har Danmark som eneste option, og de britiske forstærkninger kan på grund af kort overførselstid ankomme hurtigt. Dette forhold er behandlet mere udførligt tidligere i dette kapitel.

For Storbritannien udgør Danmark bl.a. forterranet i luftforsvaret. Et effektivt luftforsvar over Danmark og Centraleuropa vil bidrage til, at troppe- og forsyningstransporter kan foregå relativt uhindret over Kanalen og Nordsøen.

De forenede Stater

De forenede Stater har afgørende betydning for dansk forsvar såvel som for hele Vesteuropas forsvar inden for rammerne af Atlantpagten.

USA leverer væsentlige dele af de forstærkninger, der kan tilgå i henhold til

BMEWS-installationen ved Thule indgår i det amerikanske net af varslingsstationer, som skal registrere angreb med ballistiske missiler

SACEURs forstærkningsplan, og Danmark kan næppe forsvares i en større konflikt uden amerikanske forstærkninger. USA er alliancens hovedbidragsyder til opretholdelse af forbindelseslinjerne over Atlanten og herved sikring af fortsatte forsyninger (militære og civile) til Europa. Desuden er USA med rådighed over såvel taktiske som strategiske våben garant for, at NATO-strategien om den fleksible imødegåelse kan gennemføres.

USA har også betydning for dansk forsvar gennem "Overenskomsten af 27. april 1951 i henhold til Den nordatlantiske Traktat mellem Regeringen i Kongeriget Danmark og Amerikas Forenede Stater om forsvaret af Grønland". De amerikanske installationer i Grønland har væsentlig betydning for USA såvel som for hele alliancen primært med henblik på, at hurtige og korrekte be-

slutninger kan træffes ved et sovjetisk atomangreb.

USAs betydning for dansk forsvar er i øvrigt beskrevet under den generelle gennemgang af NATOs strategi og forstærkningsaftaler.

For USA spiller Danmark stort set den samme rolle som for Storbritannien.

Det danske samfund og det danske militære forsvar

Befolkningens holdning til et væbnet forsvar af Danmark

Systematiske målinger af forsvarsviljen er foretaget siden 1975 af Danmarks Statistik og Socialforskningsinstituttet i fællesskab. Antallet af svarpersoner har ligget mellem 3950 og 1580.

Målingerne af den danske befolknings forsvarsvilje fremgår af figur 7.

Figur 7: Befolkningens forsvarsvilje

Fordeling af afgivne svar i pct.		Maj 80	Okt. 82	Okt. 84
1. Synes De, at forholdene i Danmark er værd at forsvare mod et militært angreb?	Ja, helt bestemt	75.6	70.0	75.8
	Ja, det synes jeg vist	17.6	16.9	13.3
	Nej, det synes jeg egentlig ikke	4.4	6.9	5.4
	Nej, bestemt ikke	2.4	6.2	5.5
2. Synes De, at Danmark bør have et militært forsvar?	Ja, helt bestemt	59.1	63.4	68.6
	Ja, det synes jeg vist	21.4	18.7	14.1
	Nej, det synes jeg egentlig ikke	7.0	8.1	7.8
	Nej, bestemt ikke	12.5	9.8	9.6
3. Synes De, at der bør gøres væbnet modstand, hvis Danmark angribes?	Ja, helt bestemt	54.0	51.6	55.4
	Ja, det synes jeg vist	21.4	21.8	17.4
	Nej, det synes jeg egentlig ikke	13.5	13.3	11.8
	Nej, bestemt ikke	11.1	13.3	15.3
4. Er De indstillet på i en eventuel krig selv at bidrage til landets forsvar på den måde, De er i stand til?	Ja, helt bestemt	59.2	63.6	68.8
	Ja, det tror jeg nok	23.9	19.2	15.6
	Nej, det tror jeg egentlig ikke	6.6	6.6	5.3
	Nej, bestemt ikke	10.3	10.6	10.3
5. Tror De, at forsvaret bidrager til at sikre freden for Danmark?	Ja, helt bestemt	30.4	34.1	39.0
	Ja, det tror jeg nok	33.4	31.1	26.2
	Nej, det tror jeg egentlig ikke	19.9	18.0	17.0
	Nej, bestemt ikke	16.3	16.8	17.9
6. Er et militært forsvar nødvendigt for at bevare Danmark som et selvstændigt land?	Ja, helt bestemt	36.4	39.0	44.1
	Ja, det tror jeg nok	29.9	29.0	24.3
	Nej, det tror jeg egentlig ikke	19.5	17.5	16.4
	Nej, bestemt ikke	14.2	14.5	15.2
7. Er det nødvendigt for Danmark at have et militært forsvar, for at landet kan gøre sine synspunkter gældende internationalt?	Ja, helt bestemt	32.0	31.2	36.4
	Ja, det tror jeg nok	25.3	24.5	21.2
	Nej, det tror jeg egentlig ikke	20.5	20.9	18.8
	Nej, bestemt ikke	22.2	23.4	23.7
8. Synes De, at forsvaret bør være stærkere, end det er i dag?	Ja, det bør være meget stærkere	11.3	6.6	7.9
	Ja, det bør være noget stærkere	23.5	16.5	18.2
	Det har en passende styrke	48.0	57.8	56.8
	Nej, det bør være noget svagere	5.8	6.9	4.3
	Nej, det bør være meget svagere	11.4	12.2	12.8

Kilde: Militærpsykologisk Publikation Nr. 108, Kbh. Forsvarets Center for Lederskab, 1985

Undersøgelserne viser en ret markant og støt stigning i forsvarsviljen fra 1975 til 1980. Fra 1980 til 1982 var der ingen ændring, medens der fra 1982 til 1984 igen har været en markant stigning i forsvarsviljen.

Resultatet af den sidste måling i oktober 1984 er,

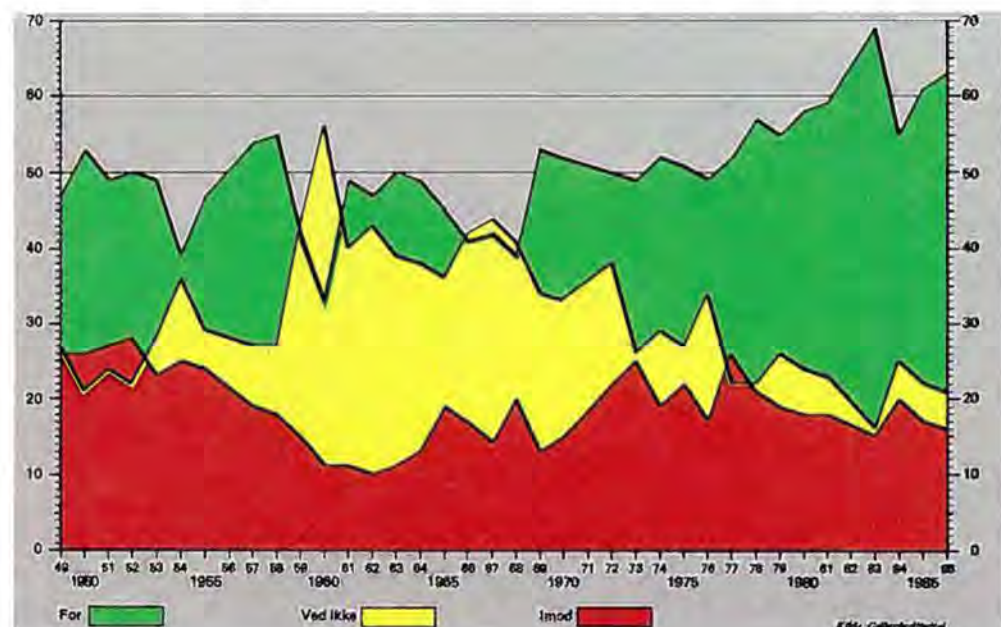
- at 75,8% helt bestemt mener, at "forholdene i Danmark er værd at forsvare mod et militært angreb", me-

dens 13,3% mener, at "det er de vist",

- at 68,6% helt bestemt mener, at "Danmark bør have et militært forsvaret", medens 14,1% mener, at "det bør vi vist".

Af undersøgelserne fremgår det endvidere, at 3,5% ikke ønsker et militært forsvar, men alligevel ønsker, at der bliver gjort væbnet modstand i tilfælde af et angreb.

Figur 8: Befolkningens holdning til dansk medlemskab af NATO

Befolkningens holdning til NATO-medlemskabet

Gallupinstituttet har siden marts 1949 målt befolkningens holdning til medlemskabet af Atlantpagten.

Ved den første måling i marts 1949 umiddelbart før Danmarks optagelse i alliancen april samme år var der 47% for og 26% imod. Siden da har tallene

ændret sig i takt med de politiske og militære begivenheder. Eksempler på højdepunkter i en positiv holdning til NATO ses efter begivenhederne i Ungarn 1956, Berlin 1961, Tjekkoslaviet 1968 og i Polen 1983. Et eksempel på befolkningens ringeste opbakning ses i forbindelse med Vietnamkrigen, således i 1968, med 39% for NATO og 20% imod.

Siden 1976 har udviklingen vist en jævn stigning i tilhængergruppen fra 49 til 63% og et nogenlunde konstant antal modstandere på ca. 18%.

Gallup havde i sidste måling i juni 1986 også bedt ca. 1.000 personer svare på, om de var stærkt for eller stærkt imod Danmarks medlemskab af Atlantpagten. Totalt var kun 3% stærkt imod.

Det kan ud fra ovennævnte målinger konkluderes, at der i befolkningen er en bred opbakning med en svagt stigende tendens for et væbnet forsvar inden for rammerne af Atlantpagten.

Relationer mellem Danmarks sikkerhedspolitik og forsvaret

I den såkaldte Seidenfaden-rapport "Problemer omkring dansk sikkerhedspolitik. En redegørelse fra det sagkyndige udvalg under regeringsudvalget vedrørende Danmarks sikkerhedspolitik. Udgivet af Udenrigsministeriet 1970", siges det indledningsvis:

"Sikkerhedsproblemet stilles af verden omkring os og opstår i situationer, hvor der næres frygt for, at ens eget samfund skal blive udsat for ødelæggende krigshandlinger eller ved trusler om magt anvendelse blive udsat for uønskede ydre påvirkninger. Heri ligger, at et centralt element i et givet lands sikkerhedspolitik er dennes militære indhold. Sikkerhedspolitik i snæver forstand vil være den forsvarspolitik, der føres med sigte på at skabe forudsætningerne for at holde territoriet frit for militære aktioner. Men herudover vil det være en væsentlig bestræbelse for sikkerhedspolitikken at tilvejebringe de bedst mulige betingelser for, at nationen inden for sine grænser bevarer friheden til at indrette sig, som den selv ønsker det. Sikkerhedspolitik kan således komme til at indeholde elementer af både udenrigspolitisk, forsvarspolitisk og økonomisk politik."

Nogle af de vigtigste elementer, som indgår i fastlæggelsen af Danmarks sikkerhedspolitik er behandlet foran og i resten af dette kapitel. Nogle af de samme elementer er resultatet af den førte danske sikkerhedspolitik. Vor geografiske placering er en realitet, som enhver valgt sikkerhedspolitik må tage hensyn til, medens f.eks. dansk forsvars sammensætning og størrelse må ses som et direkte resultat af den valgte sikkerhedspolitik.

En populær beskrivelse af disse forhold er Niels Jørgen Haagerups "Danmarks sikkerhedspolitik", som senest blev udgivet af Forsvarskommandoen i april 1986 i serien "Forsvaret i samfundet".

Det er ikke forsvarets opgave at formulere Danmarks sikkerhedspolitik. Derimod er det forsvarets opgave som redskab for sikkerhedspolitikken at være dens militære element og i givet fald at bringe sikkerhedspolitikken i anvendelse gennem brug af militære midler.

Hertil hører foruden den bedst mulige anvendelse af de til enhver tid rådige ressourcer til forsvaret også rådgivning vedrørende de konkrete krav til forsvarets organisation og indhold, som er en forudsætning for sikkerhedspolitikken virkeliggørelse og dermed dens troværdighed.

Der er således også en direkte sammenhæng mellem den formulerede sikkerhedspolitik og forsvarets praktiske tilrettelæggelse. Reduceres mulighederne for at tilrettelægge forsvaret i overensstemmelse med sikkerhedspolitikken, f.eks. gennem budgetreduktioner eller andre politiske begrænsninger i forsvarets muligheder, må der samtidig ske en reduktion af de opgaver, som sikkerhedspolitikken forudsætter, at forsvaret skal kunne løse. Sker dette ikke, er prisen en udtynding af sikker-

Figur 9: Forsvarsudgifternes procentvise andel af bruttonationalproduktet og statens samlede udgifter

Finansår	Forsvarsudgifter i procent af	
	bruttonationalprodukt	statens samlede udgifter
1960/61	2,4%	16,2%
1961/62	2,5%	14,1%
1962/63	2,8%	15,3%
1963/64	2,8%	14,9%
1964/65	2,7%	15,1%
1965/66	2,6%	13,4%
1966/67	2,4%	11,9%
1967/68	2,6%	11,7%
1968/69	2,4%	10,2%
1969/70	2,2%	9,3%
1970/71	2,3%	8,6%
1971/72	2,3%	8,3%
1972/73	2,1%	7,6%
1973/74	2,0%	7,3%
1974/75	2,2%	7,4%
1975/76	2,4%	7,1%
1976/77	2,3%	7,2%
1977/78	2,3%	7,4%
1978	2,3%	6,9%
1979	2,2%	6,9%
1980	2,3%	7,1%
1981	2,4%	6,7%
1982	2,4%	6,6%
1983	2,4%	6,5%
1984	2,3%	6,7%
1985	2,1%	6,7%

(Opgjort efter nationale kriterier)

Figur 10: 14 af NATO-landenes forsvarsudgifter i procent af bruttonationalproduktet og i US dollars pr. indbygger^{*)}

	1982	1983	1984	1985
Belgien	3,4 274	3,3 271	3,4 279	282
Canada	2,1 250	2,0 263	2,2 277	282
Danmark	2,5 266	2,4 268	2,3 267	269
Frankrig	4,1 391	4,2 395	4,1 389	388
Forbundsrepublikken Tyskland	3,4 366	3,4 371	3,3 373	375
Grækenland	7,0 244	6,4 222	6,4 239	235
Italien	2,6 163	2,7 166	2,8 174	179
Luxembourg	1,2 108	1,2 112	1,2 115	119
Holland	3,2 296	3,2 296	3,2 309	308
Norge	3,0 396	3,1 411	2,8 414	429
Portugal	3,4 70	3,4 68	3,2 66	70
Tyrkiet	5,2 55	5,0 51	4,5 52	52
Storbritannien	5,0 421	5,3 451	5,6 460	460
USA	6,4 866	6,6 927	6,5 1003	1090

*) Udgifterne pr. indbygger er af hensyn til sammenligneligheden beregnet efter fælles NATO-kriterier. Der er anvendt 1983-priser og -kurser.

Kilde: Årlig redegørelse 1985, Kbh. Forsvarsministeriet, 1986

hedspolitikken reelle indhold og dermed troværdighed.

Forsvarsbudgettet i Danmark og i de øvrige NATO-lande

En afgørende faktor for forsvarets omfang og styrke er forsvarsbudgettets størrelse. Når NATO-landenes indsats til det fælles forsvar sammenlignes, sker det ofte på grundlag af størrelsen af forsvarsbudgettet i procent af bruttonationalproduktet.

Danmark har altid været blandt alliancelandene med den laveste procent. I perioden 1960-1985 var procenten mellem 2,0 og 2,8 af bruttonationalproduktet. Gennemsnittet har været 2,3%. I 1985 var den 2,1%. Denne begrænsede indsats i forhold til de øvrige NATO-lande har affødt kritik fra vore alliancepartnere, som har fremhævet, at Danmark som et af de rigeste lande i alliancen burde vise større solidaritet.

Forsvarets andel af statens samlede udgifter er reduceret fra 16,2 % i 1960/61 til 6,7 % i 1985.

Kapitel 2: Forsvarets formål og troværdighed

De politiske partier, som udgjorde flertallet bag vedtagelsen af loven om forsvaret i 1982, har klart fastlagt forsvarets nuværende formål. I Betænkning afgivet af forsvarsudvalget den 29. april 1982 er anført,

"at Danmarks militære forsvar, som led i det samlede NATO-forsvar, har til formål gennem sin tilstedeværelse at formindske muligheden for pressioer mod Danmark og i det hele taget bidrage til at forebygge krig. Gennem overvågning af dansk område og ved afvisning af krænkelse skal forsvaret hævede landets suverænitæt, og i tilfælde af et angreb skal det umiddelbart kunne imødegå dette, eventuelt sammen med allierede styrker.

Forsvaret skal have en sådan størrelse og sammensætning og tilrettelægge sine forsvarsplaner således, at det til enhver tid bedst muligt kan sikre, at de forstærkninger, der vedrører dansk område, og som fremgår af SACEUR's forstærkningsplan for Europa, rettidigt kan modtages, støttes og indsættes, dersom regeringen beslutter sig for at anmode om allieret hjælp.

Der lægges vægt på, at de praktiske foranstaltninger, aftaler om støtte m.v., der er nødvendige for modtagelse af forstærkninger, i videst muligt omfang forberedes i fredstid."

Denne formålsformulering indgik på

ny i den politiske aftale af 29. juni 1984 om forsvarets ordning i perioden 1985-87 med følgende ordlyd:

"Forsvarets nuværende formål og opgaver, som de fremgår af Folketingets Forsvarsudvalgs betænkning af 29. april 1982 over de gældende forsvarslove, fastholdes. Dette er bl.a. ensbetydende med, at Danmarks sikkerhed fortsat søges primært i medlemskabet af Atlantpagten, hvor det militære forsvar indgår som en del af NATOs integrerede forsvar. Samarbejdet i Enhedskommandoen og med de medlemslande, der stiller forstærkninger til rådighed for forsvaret af Danmark, tillægges særlig vægt.

Forsvarets styrke, sammensætning og udholdenhed må derfor fortsat ses i nøje sammenhæng med kravene til sikker modtagelse af, tilstrækkelig logistisk støtte til og hensigtsmæssigt samarbejde med de forstærkninger, som kan komme på tale i henhold til SACEUR's forstærkningsplan for Europa.

I den forbindelse bør de praktiske foranstaltninger til modtagelse af forstærkninger, aftaler om støtte m.v. i videst muligt omfang forberedes i fredstid."

Det anførte overordnede formål med det militære forsvar leder ikke alene til et antal konkrete opgaver, jf. kapitel 3, men i sig selv til nogle generelle krav til forsvarets størrelse, sammensætning og

*Hjemmeværnet er
en væsentlig positiv
faktor for vurderingen
af forsvarets
troværdighed*

beredskab, eller sagt kort: troværdighed. Denne troværdighed har flere dimensioner, idet den må etableres i forhold til potentielle modstandere, til vore alliancepartnere og til befolkningen og den politiske ledelse.

Over for potentielle modstandere må forsvaret fremstå med en troværdig – politisk og militær – evne til at imødegå pressioener eller angreb i en sådan grad, at disse vurderes som ulønsomme. Det er med andre ord den potentielle fjende, der i sidste instans afgør, om forsvaret er troværdigt.

Af vore alliancepartnere må Danmarks forsvar vurderes som et seriøst styrkemæssigt bidrag, der som minimum opfattes som et tilstrækkeligt tilskud til det fælles forsvar, og som hensigtsmæssigt kan indgå i alliancens forsvarsplaner. Forsvaret må vise vilje og evne til samarbejde med allierede styrker. Og forsvaret må, specielt i et land der som Danmark baserer en væsentlig

del af sin sikkerhed på udefra tilførte allierede forstærkninger, have en tilstrækkelig styrke og udholdenhed til, at sådan tilførsel forbliver en troværdig mulighed.

Endelig må forsvaret være troværdigt indadtil. Forsvaret må overfor befolkningen og landets politiske ledelse fremstå som en garant for sikkerhed og bevarelse af liv og ejendom. Og forsvaret må opfattes som et effektivt redskab i krise og krig til forsvar af landet og dets interesser. Specielt må forsvaret af dets eget personel vurderes som dimensioneret og udrustet på en sådan måde i relation til de påhvilende opgaver, at personellet dagligt arbejder og i givet fald dets indsats i krise og krig, hvor der kræves stor personlig offervilje, anses for meningsfyldt.

Troværdighed i relation til potentielle modstandere beror naturligvis i første række på deres vurderinger. At der ikke har været væbnede konflikter mel-

lem Øst og Vest i Europa siden Anden Verdenskrig, og at der ikke er tabt NATO-territorium, indikerer at troværdigheden på dette niveau har været effektiv.

Vore alliancepartnere vil ikke alene vurdere Danmarks troværdighed ud fra forsvarets bidrag til det samlede militære styrkeforhold. Også nationens vilje til medvirken i alliansens fælles politik og fælles projekter vil være vigtig for, hvorledes vores solidaritet over for alliancen opfattes.

NATO består af frie, uafhængige nationer og har ingen overstatslig karakter. Alliansens sammenhæng og troværdighed beror derfor alene på medlemsnationernes enighed, gensidige solidaritet og vilje til konkrete bidrag til den fælles sikkerhed.

Både potentielle modstandere og vore allierede vil måle os med en international, militær målestok. Dette medfører, at man i udlandet bl.a. bygger vurderingen af dansk forsvars troværdighed på, i hvilket omfang danske ændringer påvirker vore styrkers evne til at samarbejde med og indgå som et integreret led i det samlede forsvar.

Den indre troværdighed lader sig kun vanskeligt belyse. Der kan af forskellige opinionsundersøgelser drages visse konklusioner, jf. *kapitel 1*, som imidlertid

ikke entydigt eller særlig tydeligt besvarer troværdighedsspørgsmålet. Befolkningens overvejende holdning til et militært forsvar og til NATO synes imidlertid ikke at indeholde noget egentligt troværdighedsproblem.

De i *kapitel 7* omtalte personelmæssige problemer, herunder et stigende antal officerer, der søger beskæftigelse uden for forsvaret, er næppe udtryk for en generelt svigtende tillid til forsvaret blandt forsvarets eget personel. Det er derimod nærliggende at antage – og synes også dokumenteret ved undersøgelser af problemet, foretaget af Forsvarets Center for Lederskab – at begrænsninger i forsvarets ressourcer, hyppige omstruktureringer og organisationsændringer tillige med tvivl om forsvarets fremtid har negative konsekvenser for rekruttering, personelfastholdelse og moral og dermed direkte for forsvarets samlede effektivitet, altså for troværdigheden.

Danmarks sikkerhedspolitiske situation – som beskrevet i *kapitel 1* – leder naturligt til den formålsformulering for forsvaret, som landets politiske ledelse har foretaget.

Der er intet der tyder på, at dette formål ikke også i en overskuelig fremtid vil være det relevante grundlag for forsvarets opgaver og struktur.

Kapitel 3: Forsvarets opgaver

Forsvarets politisk vedtagne formål, jf. kapitel 2, er baggrunden for de mange og forskelligartede opgaver, som påhviler forsvaret.

Forsvarets generelle opgaver er givet af landets politiske ledelse, der også har formuleret forholdsordren, som blev udsendt som kongelig anordning af 6. marts 1952 (senest ændret ved kongelig anordning af 26. april 1961). Den af Forsvarschefen udgivne forsvarskoncept, se nedenfor, bygger på eksisterende love, bestemmelser og politiske direktiver, der er givet forsvarets øverste ledelse som grundlag for dens virksomhed.

Forholdsordren

Blandt forsvarets opgaver har den såkaldte "kongelige forholdsordre", der angiver, hvad forsvaret skal gøre i tilfælde af angreb, en særlig plads. Ordren tager især sigte på de situationer, hvor et angreb indsættes næsten uvarslet, og hvor forholdene kræver en umiddelbar reaktion fra de militære styrker. Den skal sikre, at et angreb imødegås omgående, således at mobilisering kan finde sted, og en koordineret og planlagt forsvarsindsats kan foregå snarest efter. Forholdsordren er således et sæt stående grundregler for forsvaret, som ubetinget skal følges, indtil anden bindende ordre modtages. Forholdsordren har således betydning for forsvarets evne til at bi-

drage til afskrækkelse mod forsøg på angreb med kort varsel.

Forsvarskoncepten

Forsvarskoncepten, der er udarbejdet af Forsvarskommandoen, udgør dels det overordnede nationale grundlag for planlægning af den operative anvendelse af danske styrker i nationalt og allieret regi, dels grundlaget for planlægningsvirksomheden vedrørende styrkeproduktion i Forsvarskommandoen.

Forsvarskoncepten beskriver den politiske baggrund, NATOs strategi, truslen og de geografiske forholds betydning samt forsvarets hovedopgaver i fredstid, under spændings- og kriseforhold og under krig.

Opgaver i fred, spænding og krig

Fredstidsopgaver

Disse kan sammenfattes således:

- Opretholdelse af indsatsberedskab samt forberedelse til løsning af krigsopgaver.
- Overvågning og suverænitetshævdelse.
- Efterretningsvirksomhed.
- Forberedelse af modtagelse af forstærkninger.
- Civilprægede opgaver.

Ni Frederik den Niende.

af Guds nåde konge til Danmark.

de Venders og Goters, hertug til Slesvig, Holsten,

Stormarn, Ditmarsken, Lauenborg og Oldenburg,

gør vitterligt: Vi anordner følgende:

I tilfælde af angreb på dansk territorium eller på dansk militær enhed uden for dansk territorium skal de angrebne styrker ufortøvet optage kampen, uden at ordre afventes eller søges indhentet, selv om krigserklæring eller krigstilstand ikke er de pågældende chefer bekendt.

Dersom forsvarets styrker ikke inden angrebet er bragt op på fuld krigsstyrke, er ethvert angreb på Danmark udefra eller på dets forfatningsmæssige myndigheder at betragte som ordre til mobilisering.

Hjemmeværnet møder uopholdeligt som bestemt ved "Hjemmeværnet på plads".

Der må forventes ved krigsudbrud og under krigstilstand at ville fremkomme falske ordrer og meddelelser til befolkningen og til mobiliserende eller kæmpende styrker.

Ordrer om ikke at mobilisere eller ikke at gøre modstand eller afbryde påbegyndt mobilisering eller kamp må derfor ikke adlydes, før der foreligger fornøden vished for, at ordren er udstedt af dertil kompetent myndighed.

Ordrer fra forfatningsmæssige myndigheder, der er taget til fange, eller som af fjenden er sat ud af funktion på anden måde, skal ikke adlydes.

Angrebne enheder eller enheder i nærheden af angrebne enheder sætter uden at afvente ordre omgående alle til rådighed stående midler ind i kampen. Isolerede styrker skal, under energiske forsøg på at sinke fjendens fremrykning mest muligt og tilføje ham størst mulige tab, søge forbindelse med andre kæmpende danske eller allierede enheder.

Kampen skal, selv om styrkerne kæmper isoleret, føres med største

energi for herved at skaffe tid til at organisere styrker i eller uden for området.

Kampen skal forsettes, selv om fjenden truer med repressalier for at bevæge store styrker til overgivelse. Bliver det uomgængelig nødvendigt at opgive landområde til fjenden, skal styrkerne gøre, hvad der er muligt for at nå frem til forsvarskampen på andre frontafsnit.

Chefen for enheder m.fl. træffer, når angreb er erkendt, alle foranstaltninger til at forøge deres enbeders fredsstyrke i overensstemmelse med de gældende bestemmelser og søger snarest kampen vendt fra forsvar til angreb.

5. kolonnevirksomhed skal bekæmpes. Politiet vil på dette område bistå de militære myndigheder.

Våben og andet krigsmateriel må aldrig falde i fjendens hånd i brugbar stand.

Militært personel - hvad enten de er tjenstgørende, afskedigede (men endnu mødepligtigt ved mobilisering), hjemkommanderede eller hjemsendte - skal, når angreb på Danmark erfare, ufortøvet og uden at afvente ordre om mobilisering give møde som befalede ved designeringsskrivelse eller på den i soldaterbogen (orlogsbogen) indklæbede røde eller gule mødebefaling.

Såfremt landet bliver delvis besat af angriberen, skal alle, der ikke kan nå frem til deres egen afdeling, tilslutte sig andre kæmpende danske eller allierede enheder.

Af det personel af værnene, der er overført til hjemmeværnet, skal de, der i fredstid er iklædt og udrustet, møde som bestemt ved "Hjemmeværnet på plads". Det øvrige personel af værnene, der er overført til hjemmeværnet, skal derimod afvente nærmere ordre.

*Kongelig anordning af 6. marts 1952
om forholdsordre for det militære forsvar ved angreb på landet og under krig.
Ændret ved kongelig anordning af 26. april 1961.*

- Deltagelse i FN's fredsbevarende operationer.

Gennem overvågning, rekognoscering og efterretningsvirksomhed skal forsvaret medvirke til at varsle om mulige angreb mod landet samt indsamle oplysninger om aktiviteter af militær betydning. Forsvaret skal gennem opretholdelse af beredskab og disponering af enhederne på dansk land- og søterritorium samt i dansk luftrum og tilstødende områder hævde dansk suverænitet og afvise eventuelle krænkelse af territoriet samt af danske aktiviteter og interesser.

Der skal foretages detaljeret planlæg-

ning for modtagelse af forstærkninger og forhåndsoplægning af nødvendige forsyninger og udstyr.

En nødvendig forudsætning for at forsvaret kan løse opgaverne er, at personalet er veluddannet. En af forsvarrets væsentligste opgaver i fredstid er derfor gennem uddannelses- og øvelsesvirksomhed samt mønstringsaktiviteter at sikre såvel enkeltmand som enheder den bedst mulige uddannelse.

Til disse opgaver i fredstid kan føjes en række andre, som udføres til støtte for det civile samfund:

- Fiskeriinspektion,
- eftersøgnings- og redningstjeneste,

- særlig hjælp til politiet, herunder færdselskontrol og eftersøgning,
- stationstjeneste,
- isrekognoscering ved Grønland,
- forureningsbekæmpelse,
- mine- og sprængstofuskadeliggørelse,
- søopmåling og
- katastrofehjælp m.v.

Forsvarets fredstidsopgaver tænkes videreført i spændingsperioder og i et vist omfang også i krig.

Opgaver i spændingsperioder

Disse drejer sig om:

- Intensiveret overvågning og efterretningsevne.
- Gennemførelse af beredskabsforøgelser og indledende forsvarsforanstaltninger.

- Modtagelse af og støtte til forstærkninger.

Forsvaret skal som et væsentligt led i Danmarks sikkerhedspolitik kunne medvirke til, at internationale kriser kan holdes under kontrol og bilægges, således at de ikke fører til krig.

Evne og vilje til synligt – f.eks. ved tilkaldelse af AMF – at demonstrere solidaritet inden for NATO er et betydningsfuldt element i krisestyringen.

Mobilisering, minelægning, klargøring samt indsættelse af personel, materiel og enheder skal kunne iværksættes og gennemføres på kortest mulig tid. Øvrige forsvarsforanstaltninger – såsom forlægning af enheder, forberedelse af indsatsområder, overtagelse af kontrol med skibsfart og luftfart m.v. – skal kunne iværksættes og gennemføres.

Deltagelse i fiskeriinspektion ved Grønland kan både være farefuld og en smuk naturoplevelse

F-16 flyet er et af de mest effektive kampfly i verden. Det er en vigtig komponent i forsvarets løsning af sine krigsopgaver

res, når det måtte skønnes nødvendigt.

Foranstaltninger til støtte for modtagelse og indsættelse af allierede forstærkninger skal kunne gennemføres.

Krigsopgaver

Disse omfatter:

- Forsvar af den jyske halvø.
- Forsvar af øerne.
- Kontrol over adgangsvejene til Østersøen samt søværts forbindelseslinier til og mellem landsdelene.
- Kontrol over luftrummet.
- Forsvar af Grønland og Færøerne.
- Modtagelse af, støtte til og samarbejde med forstærkninger.

Rækkefølgen er ikke udtryk for nogen prioritering.

Danmark har sammen med sine allierede udformet og godkendt NATO's strategi. Forsvaret af Danmark skal gennemføres i overensstemmelse med denne strategi som en del af det samlede NATO-forsvar. Angreb skal afvises så tidligt som muligt med henblik på at påføre fjenden de størst mulige tab, inden et angreb medfører omfattende ødelæggelser på dansk territorium med deraf følgende alvorlige konsekvenser for såvel civilbefolkningen som militære enheder og installationer. Initiativet skal søges bevaret, og forsvaret skal i øvrigt gennemføres således, at kontrollen over de væsentligste dele af dansk område kan fastholdes, og landets integritet bevares.

Såfremt et angreb ikke kan afvises,

skal kampen føres så udholdende, at allierede forstærkninger, der evt. endnu ikke er kommet til Danmark, kan nå frem og indsættes. Forsvaret skal umiddelbart samarbejde med allierede forstærkninger og besidde tilstrækkelig udholdenhed til at kunne fortsætte kampen sammen med dem.

Til forsvaret af Grønland og Færøerne bidrages med de danske styrker, der anvendes til løsning af fredsopgaver i disse områder. I øvrigt forudses Grønland og Færøerne primært forsvaret ved indsats af allierede styrker, jf. bl.a. den dansk-amerikanske aftale om forsvaret af Grønland, som blev omtalt i *kapitel 1*. Operationerne i områderne, der støder op til Grønland og Færøerne, kan indirekte bidrage effektivt hertil.

Grundprincipper for forsvarrets gennemførelse

Fredsforhold

Overvågning og suverænitetshævdelse af dansk territorium samt i andre områder, hvor Danmark har rettigheder, pligter og interesser, skal til stadighed sikre, at man har et fuldstændigt billede af aktiviteterne i området. Dette er en nødvendig del af grundlaget for etablering af varsel om forestående aggressioner, herunder angreb mod Danmark. Overvågningen skal tillige skaffe viden om aktivitet, formåen og udviklingsmuligheder specielt hos de nationer, der kan udgøre en militær trussel mod Danmark.

Forsvarets styrker skal kunne præstere en relevant tilstedeværelse i de nævnte områder og medvirke til at håndhæve hævdvundne eller etablerede, folkeretligt fastlagte rettigheder.

Krænkelser af dansk suverænitet eller af danske aktiviteter og interesser i farvandet og lufrummet udenfor dansk

suverænitetssområde skal erkendes så tidligt som muligt og kunne afvises. Krænkelser af danske rettigheder og interesser på internationalt område skal principielt kunne imødegås af forsvaret, men et kategorisk krav om evne til omgående indskriden kan naturligvis ikke opretholdes uden et betragteligt forbrug af midler.

Der lægges vægt på, at forsvaret er i stand til at foretage effektiv afvisning, og det er af betydning, at metoder og midler skal være kontrollerede og hensigtsmæssige, således at magt først bringes i anvendelse når absolut nødvendigt og da med en styrke, der er nøje afstemt til situationen.

Spændingsperioder

Under forhold, hvor Danmark udsættes for pression, eller hvor den internationale situation er urolig, intensiveres overvågningen. Det normale fredsberedskab skal kunne øges i takt med situationen. Hyppige, evt. geografisk spredte krænkelser skal kunne imødegås prompte, og den generelle indsats i relevante dele af det danske interesseområde skal skærpes, dels for at imødegå aggression, dels for at effektivisere en politisk afgørelse ved hjælp af militære dispositioner.

Der lægges stor vægt på forsvarets rolle som redskab for den politiske krisestyring. Således kræver effektiv krisestyring permanent tilstedeværelse, intensiv overvågning og evne til gradueret indsats i områder, hvor aggression foregår eller forventes.

Under de her omtalte forhold, og når situationen er så spændt, at alvorlige episoder eller en international konfrontation er en nærliggende mulighed, skal forsvaret kunne anvendes således, at dansk vilje og evne til at forsvare danske rettigheder er åbenbar. Foranstaltninger, der bekræfter denne vilje og ev-

*Rekognosceringsfly-
et RF-35, Draken,
blev anskaffet fra
1970. Det er af
svensk fabrikat og
indgår i flyvevåb-
nets permanente
overvågningsbered-
skab*

ne – således styrkemæssig beredskabsforøgelse, farvandsafspærring og modtagelse af NATOs mobile, stående styrker (f.eks. AMF) og andre egentlige forstærkninger – skal kunne gennemføres med kort varsel.

Det vil tage nogen tid at føre allierede styrker frem, selv når der er tale om flystyrker og lufttransporterede enheder. Derfor forudsætter indsættelse af disse styrker en politisk beslutning tilstrækkeligt tidligt før kamphandlingernes begyndelse. Tid og rum til disse forstærkninger kan sikres gennem en øjeblikkelig forsvarsindsats, som alene kan præsteres af kampklare, operative enheder – i fornødent omfang omfattende mobiliserede styrker.

Krigsforhold

Ved angreb mod Danmark optages kampen umiddelbart, jf. "Forholdsordren".

Kontrollen med dansk land-, sø- og luftterritorium og med tilstødende områder søges bevaret, og forsvarets operationer søges under alle forhold gennemført således, at der tilvejebringes tid og rum til at modtage forstærkninger udefra.

Med henblik herpå søges fjendtlige styrker, der angriber gennem Slesvig-Holsten, bragt til standsning så sydligt som muligt. Fjendtlige sø- og luftbårne invasionsstyrker mod øerne søges bragt til standsning så tidligt som muligt, og styrker, der alligevel når frem, søges

CENTURION-kampøvelse under øvelse ved Gardehusarregimentet på Sjælland

nedkæmpet i landgangsfasen eller umiddelbart derefter.

En rettidig og tilpas fremskudt indsats af forsvarets styrker er baseret på en kontinuerlig overvågning af såvel territoriet som af adgangsvejene dertil. Overvågning og patruljevirkomhed skal være så fremskudt, som forholdene tillader.

Operationerne tilstræbes gennemført på en sådan måde, at de midler, som det samlede forsvar i vort område råder over – herunder allieret støtte – kan indsættes koordineret i de afgørende områder og således, at der kan skabes den tyngde, som er en forudsætning for en heldigt gennemført kamp.

Opgavernes løsning

Løsning af forsvarets opgaver i fredstid

og i spændingsperioder er i det væsentlige et nationalt anliggende, men ved stigende international spænding vokser behovet for støtte gennem allierede foranstaltninger.

Forsvaret søges i hovedsagen dimensioneret til løsning af krigsopgaverne. De tre værn skal kunne supplere hinanden i imødegåelse af truslen. Forsvaret af Danmark i NATO-regi er betinget af, at nationen selvstændigt råder over et afbalanceret forsvarspotential, som er tilstrækkeligt til at bevare kontrol over dansk territorium og til at skabe tid og rum for tilgang af planlagte allierede forstærkninger samt har evne til at kæmpe sammen med disse. Herved tilgodeses krigsforebyggelse.

Forsvaret skal imidlertid også kunne løse de allerede i fredstid foreliggende opgaver og skal være opbygget således,

at krisesituationer kan håndteres på rette niveau og på rette sted gennem forsvarets aktive medvirken som instrument i krisestyringen.

Hæren

For hærens vedkommende prioriteres forsvaret af den jyske halvø. Dette gøres ved Jyske Divisions deltagelse i afvisningen af et fjendtligt angreb mod Slesvig-Holsten og opstilling af en reserveenhed af brigadestørrelse i Jylland (Jyske Kampgruppe). Afvisning af fjendtlige angreb mod de danske øer gennemføres med vægt på den sjællandske øgruppe. Det forudsættes i den forbindelse, at et søbårent angreb bekæmpes af søværnet og flyvevåbnet tidligst muligt, og allerede medens angrebsstyrkerne er undervejs, og at søminering har fundet sted.

Felthærsorganisationen må indeholde

troppeenheder sammensat af elementer med stor ildkraft og mobilitet samt med en høj grad af selvbeskyttelse, der muliggør en koncentreret indsats tilpasset den potentielle angribers betydelige evne til at koncentrere sine styrker.

Organisationen må endvidere omfatte et antal enheder, der kan være mindre mobile, til indsættelse mod fjendtlige søbårne angreb i de mest truede kystområder.

Brigaden vil fortsat være den grundlæggende troppeenhed. I brigaderne udgør den middeltunge kampvogn, udstyret med moderne ildledelsesanlæg, laserafstandsmåler og mørkekampudstyr, en væsentlig faktor i betragtning af det store antal mobile, pansrede enheder, der kan indsættes mod Danmark, især mod den jyske halvø.

I det landbaserede kystforsvar vil kampgruppen sammensat af infanteri-

Pansrede mandskabsvogne af typen M113 indgår i stort antal i hærens brigader. Herved opnås stor bevægelighed og nogen beskyttelse mod fjendens ild

enheder, artilleri og panserjagere fortsat være et væsentligt led i landforsvaret, idet den fra kystnære og kraftigt udbyggede stillinger skal kunne modstå fjendens indledende landgangsforsøg og – når angrebets tyngde er erkendt – skabe forudsætning for brigadernes indsættelse.

Panserværnssystemer med varierende rækkevidde og mobilitet må i stort antal indgå i hærstyrkerne.

Lokalforsvarsstyrker og dele af hjemmehæren deltager i forsvaret af baglandet.

Hærens opgaver i fredstid, herunder uddannelsesopgaven, løses med de opstillede dele af krigsstyrken samt gennem skolevirksomhed m.v. I spændingsperioder kan der blive behov for en forøgelse af fredsstyrken, bl.a. som et led i krisestyringen. Der er endelig behov for at opretholde de for deltagelse i

FN's fredsbevarende operationer nødvendige styrker.

Søværnet

Søværnets opgaver i spændingsperioder er primært overvågning, suverænitets-hævdelse og beskyttelse af andre nationale interesser samt minelægning – alt sammen som redskab for den politiske krisestyring.

Krisestyringsopgaverne kræver udholdende sødygtige enheder med godt varslings- og kommunikationsudstyr. De skal kunne være permanent til stede, foretage konstant overvågning og løbende rapportering og efter instruks kunne indsætte graduerede magtmidler.

I spændingsperioder skal søværnet medvirke til, at tilførsel af forstærkninger kan sikres. Denne opgave kræver beskyttelse mod angreb fra en fjende under og på vandet samt i luften.

Søværnets 10 torpedobåde af Willemoes-klassen, som blev bygget i perioden 1975-78, regnes også i udlandet for at være meget effektive og slagkraftige enheder

I krigstid er det søværnets opgave at fastholde søherredømmet i de danske farvande og i samarbejde med bl.a. allierede flådestyrker at hindre fjenden i at opnå søherredømme i de for forsvaret væsentlige dele af Østersøen samt at kunne bekæmpe fjendtlige invasionsstyrker i transportfasen.

Det betydelige antal maritime enheder af stort set alle typer, som Warszawa-pagten har til rådighed i Østersøen, kræver et afbalanceret sammensat dansk søværn, bestående af overfladeskibe, ubåde og helikoptere bl.a. til fremskudt overvågning og måludpegning samt skibe til minelægning og minerydning. Landbaserede våben til beskyttelse af minefelter og deltagelse i invasionsforsvaret udgør et supplement hertil.

Søværnets opgaver i fredstid omfatter

primært overvågning og suverænitets-hævdelse, fiskeriinspektion og redningstjeneste samt søopmåling og assistance til løsning af miljøopgaver, hvilket sker ved afgivelse af personel og materiel til andre statslige myndigheder.

Disse opgaver løses med de i fredstid aktiverede dele af krigsstyrken.

Fiskeriinspektionsopgaverne ved Grønland og Færøerne udføres med enheder, der er anskaffet specielt til dette formål.

Flyvevåbnet

Flyvevåbnets primære opgaver i krigstid er bekæmpelse af fjendtlige flystyrker, således at egne styrkers operationsfrihed og tilgangsmuligheder for forstærkninger sikres.

Den omfattende flytrussel imødegås bedst med et integreret luftforsvar sam-

Transportflyene C-130 Hercules og Gulfstream G-III i Grønland. G-III flyet anvendes i fredstid bl.a. til at løse overvågnings- og rekognosceringsopgaver i det enorme grønlandske og færøske område

mensat af kampfly, missilsystemer og kanonsystemer.

Kampfly skal endvidere anvendes til støtte for operationer til bekæmpelse af fjendtlige land- og søstridskræfter.

Områdeluftforsvar gennemføres med kampfly og med missilsystemer, som med fuld mobilitet kan indsættes fleksibelt. Punktluftforsvar gennemføres med kanon- og eventuelt missilsystemer.

En effektiv indsættelse af luftforsvarsenheder kræver, at kontrol- og varslingsystemet og kommunikationssystemerne i fredstid opretholder et højt beredskab, samt at kampflyeskadriller holdes på et afpasset indsatsberedskab.

Flyvevåbnets opgaver i fredstid og i spændingsperioder omfatter primært overvågning, rekognoscering, suverænitetsbevogtning, fiskeriinspektion og redningstjeneste. Hovedparten af opgaverne løses med de i fredstid aktiverede dele af krigsstyrken.

Hjemmeværnets rolle inden for det samlede militære forsvar

I lov om hjemmeværnet er dets formål angivet således i § 1:

"Hjemmeværnet deltager som en del af det militære forsvar i løsningen af de opgaver, der påhviler hæren, søværnet og flyvevåbnet.

Hjemmeværnets virksomhed tilrettelægges således, at personellet's opgaver i videst muligt omfang udføres i eller i umiddelbar nærhed af den enkeltes hjemegn".

Hjemmeværnet bidrager til løsning af forsvarets krigsforebyggende opgave, idet hjemmeværnet er et synligt udtryk for befolkningens forsvarsvilje og er dermed også med til at styrke forsvarets politiske troværdighed.

Hjemmeværnets høje beredskab, geografiske spredning og størrelse bidrager

væsentligt til det samlede forsvars evne til umiddelbar imødegåelse af fjendtlige angreb.

Hjemmeværnets deltagelse i overvågningstjenesten, kontrol- og varslingsstjenesten og bevogtningstjenesten, som er værnets primære opgaver, og i løsninger af en række specialopgaver aflaster forsvarets øvrige styrker og skaber dermed mulighed for, at disse kan koncentrere deres indsats om imødegåelse af fjendtlige angreb.

Når hjemmeværnet eller dele heraf under krig eller truende udsigt til krig beordres "PÅ PLADS", overtager Forsvarschefen fuld kommando over de aktiverede hjemmeværnsenheder, som herefter indgår under værnets operative myndigheder i på forhånd fastlagte kommandoforhold.

Det bliver for tiden undersøgt, om og hvordan hjemmeværnet på længere sigt yderligere kan aflaste værnene med det formål, at de operative kommandoer i højere grad kan koncentrere de øvrige værns styrker om de opgaver, hvis løsning kræver en mere omfattende uddannelse end hjemmeværnets. Det antages, at hjemmeværnets styrke ikke vil stige væsentligt inden for de nærmeste år, hvorfor det vil have en nogenlunde konstant formåen. Hvis hjemmeværnet blive pålagt nye opgaver, vil det således være nødvendigt at fritage det for andre opgaver eller ændre vægtningen i den hidtidige opgaveanvisning.

Når justering af hjemmeværnets opgaver overvejes, er det afgørende i Forsvarskommandoens vurdering, at hjemmeværnet bygger på det fulde frivillighedsprincip, som bl.a. betyder, at de opgaver, der pålægges, ikke blot må være relevante set med Forsvarskommandoens øjne, men også opfattes således af det frivillige personel samt ligger inden for rammerne for uddannelsen af dette.

Totalforsvaret

Dansk totalforsvar omfatter den samlede og koordinerede indsats på alle områder med henblik på at opretholde forsvarsviljen og sikre den bedst mulige udnyttelse af alle militære og civile ressourcer til at forebygge krig, at forsvare landet og at opretholde et organiseret og fungerende samfund, herunder at beskytte befolkningens liv og ejendom.

Totalforsvaret består af tre hovedkomponenter: Det militære Forsvar, Civilforsvaret og Det civile Beredskab, hvorunder bl.a. Politiet hører.

Samarbejdet mellem totalforsvarets myndigheder finder sted på de tre hovedniveauer, lands-, landsdels- og regionsplan. Med den kompetence, der gælder på de respektive niveauer, besluttet og gennemføres foranstaltninger således, at der sker en tilpasning mellem de

militære behov og de foranstaltninger, som er nødvendige for at opretholde samfundets funktioner.

Danmark deltager i den civile beredskabsplanlægning i NATO. Denne planlægning skal støtte det samlede NATO-forsvar ved at tilgodese sikring og udnyttelse af ressourcerne, herunder civile skibe og fly, til både civile og militære formål, beskyttelse af befolkningen og hurtig overvindelse af følgerne af krigsskader.

I krigstid oprettes en række civile NATO-organer til varetagelse af ovennævnte opgaver.

Forsvarets støtte til det civile samfund

Fiskeriinspektion

Fiskeriinspektion har til formål at sikre

Korvet af Niels Juel-klassen

overholdelse af love og bestemmelser for fiskeriet. Fiskeriinspektionen udføres med en sådan intensitet, at et systematisk ulovligt fiskeri ikke er muligt, men de store områder specielt ved Grønland lader sig ikke permanent overvåge.

Forsvarets fiskeriinspektion i grønlandske og færøske farvande uden for de kystnære farvande udføres som et samspil mellem søværnets inspektionsskibe med helikoptere om bord og inspektionsskuttere samt flyvevåbnets inspektionsfly. Afsøgning i de bedste fiskeriområder foretages regelmæssigt med henblik på at lokalisere og identificere fiskefartøjerne og på at kontrollere, at tilladelse til fiskeri er givet. Inspektionsskibene gennemfører kontrolbesøg i fiskefartøjerne for at sikre, at fi-

skeriet foregår inden for rammerne af givne bestemmelser m.m. Ved fiskeriinspektionen på Færøerne indgår foruden forsvarets inspektionsenheder desuden 2 færøske inspektionsfartøjer, som Færøernes Kommando kontrollerer operativt i henhold til en samarbejdsaftale med Færøernes Landsstyres Vagt- og Bjærgningstjeneste.

I danske farvande deltager forsvaret normalt kun indirekte i fiskeriinspektion gennem anvendelse af de i farvandsovervågningen anvendte enheder. Forsvaret udfører ikke kontrolbesøg om bord i fiskefartøjer i danske farvande.

Eftersøgnings- og redningstjeneste

Danmark har internationalt forpligtet sig til at organisere en eftersøgnings- og redningstjeneste til betryggelse af luft-

Flyvevåbnets redningshelikoptere af typen S-61A1 kendes vist af de fleste her i landet

og skibsfarten. Det er pålagt forsvaret at koordinere redningsindsatsen i luften og på søen.

I Danmark leder Søværnets operative Kommando søredningstjenesten fra søredningscentral Århus. Luftredningstjenesten ledes af Flyvertaktisk Kommando fra luftredningscentral Karup.

I Grønland leder Grønlands Kommando søredningstjenesten fra søredningscentral Grønnedal. Det amerikanske flyvevåben på forsvarsområdet ved Søndre Strømfjord leder luftredningstjenesten fra luftredningscentral Søndre Strømfjord.

På Færøerne leder Færøernes Kommando søredningstjenesten i forening med Landsstyrets Vagt- og Bjærgningstjeneste fra søredningscentral Thorshavn. Luftredningstjenesten på Færøerne ledes fra Island og Skotland.

Stationstjeneste

Stationstjeneste udføres for at bistå de lokale samfund ved løsning af opgaver, som søværnet ved sin tilstedeværelse kan løse i forbindelse med andre aktiviteter, og som ellers ikke umiddelbart vil kunne løses af det lokale samfund.

Opgaverne er mangeartede i omfang og type. Eksempelvis kan nævnes assistance til skibe og fartøjer til søs, lægeassistance, evakuering af patienter, transportopgaver, indsamling af oceanografiske og hydrografiske data m.m.

Isrekognoscering i grønlandske farvande

Meldinger om isforekomster i grønlandske farvande afgives af inspektions-skibe og fly til umiddelbar orientering for andre skibe og fartøjer. Meldingerne indgår tillige i grundlaget for Iscentralens vurderinger og prognoser om isens udbredelse.

Forureningsbekæmpelse

Forsvarets enheder medvirker under udførelse af deres primære opgaver i forureningsbekæmpelse ved at registrere og rapportere forureningens omfang og art for at skabe grundlag for en eventuel forureningsbekæmpelse.

Forsvarets enheder assisterer ved henvendelse herom i muligt omfang. Forsvarets enheder er især velegnede til at virke i forureningsbekæmpelsesaktioner som områdeledere. Personel fra

Flere af forsvarets enheder er velegnede til at deltage i ledelsen af forureningsbekæmpelsesaktioner

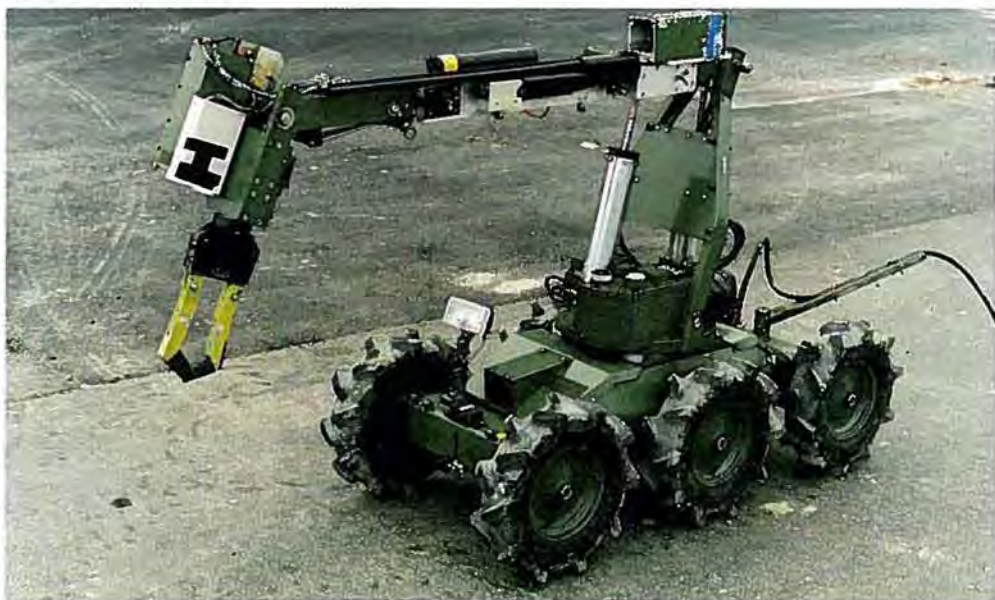
Personel fra søværnet bemander Miljøstyrelsens skibe

søværnet bemander Miljøstyrelsens skibe.

Mine- og sprængstofuskadeliggørelse
Forsvaret udfører uskadeliggørelse af ammunition, miner, sprængstof, torpe-

doer, dybdebomber, bomber og krigsgas udlagt/nedsænket i færøske og især danske farvande under og efter sidste verdenskrig. Endvidere foretages identifikation/uskadeliggørelse af de i nyere tid hyppigt forekommende terrorist-

Hærens Ammunitionsrydningstjeneste råder over meget avanceret materiel. "Rullemarie" må desværre ofte kaldes til assistance

bomber eller bombetrusler m.m., som i dag rettes mod det civile samfund.

Søværnets Mineuskadeliggørelsestjeneste varetager især identifikation og uskadeliggørelse af observerede objekter i danske, grønlandske og færøske farvande, medens identifikation, fjernelse og/eller uskadeliggørelse af omtalte terroristbomber m.m. især varetages af Hærens Ammunitionsrydningstjeneste.

Søopmåling

Søopmåling har til formål at sikre skibsfarten ved udgivelse af opdaterede søkort og nautiske håndbøger m.v.

Forsvaret assisterer Farvandsdirektoratet ved planlægning, udførelse af søopmåling og bearbejdelse af opmålingsresultaterne til brug for Farvandsdirektoratets Nautiske Afdelings produktion til søkort m.v.

Katastrofehjælp m.v.

I tilfælde af natur- eller miljøkatastrofer, f.eks. ved stærkt snefald og oversvømmelser, samt andre usædvanlige forhold, hvor uforudsete hændelser påvirker den civile del af samfundet væsentligt, deltager forsvarsenheder, herunder specielt hærens enheder, med materiel og personel i mulig udstrækning til afhjælpning af gener for civilbefolkningen samt sikring af den civile del af samfundets funktioner.

Forsvarets støtte til FN's fredsbevarende operationer

Efter folketingsbeslutning i 1964 har Danmark forpligtet sig til at opstille en permanent FN-beredskabsstyrke på 950 mand som en del af en fællesnordisk FN-beredskabsstyrke. Personel til styrken rekrutteres primært blandt

Dansk FN-observatørpost på Cypern, hvor der i øjeblikket er en reduceret bataljon på ca. 340 befalingsmænd og menige

hjemsendte, der efter 5 ugers særlig FN-uddannelse forpligter sig til at stå til rådighed i et år.

På grundlag af samme folketingsbeslutning bidrager Danmark med enheder og enkeltpersoner til FN's fredsbevarende missioner.

Som noget særligt er der på nordisk basis etableret et samarbejde, såvel på politisk som på militært plan, vedrørende de nordiske landes medvirken i FN's fredsbevarende aktiviteter og missioner.

På det militære område deltager forsvaret i møder med repræsentanter fra de øvrige nordiske landes FN-afdelinger og -kontorer.

Herudover har det enkelte land påtaget sig at gennemføre årlige kurser på fællesnordisk basis for personel, der er udpeget til FN-tjeneste. Danmark afholder således årligt et United Nations Military Police Officer Course for personel, der skal forrette militærpolititjeneste under FN.

Danmarks troppebidrag, som er en del af den danske FN-beredskabsstyrke, omfatter for nærværende:

- Det danske kontingent på Cypern bestående af en reduceret bataljon, med en personelstyrke på ca. 340.
- Danske observatører, hvoraf 12 officerer er tilknyttet United Nations Truce Supervision Organization og forretter tjeneste i Mellemøsten. Andre 6 officerer er tilknyttet United Nations Military Observer Group in India and Pakistan, hvor våbenstilstandslinien mellem Indien og Pakistan bevogtes.

Udover de udsendte enheder og observatører opretholdes et beredskab med henblik på udsendelse af et stabsskompagni på ca. 120 mand til Namibia. Kompagniet, som indgår i den samlede danske FN-beredskabsstyrke, kan klargøres på ca. 6 uger.

Kapitel 4: Dansk forsvar efter 2. Verdenskrig og forsvarets status ultimo 1987

Det er formålet med dette kapitel at belyse ændringerne i forsvarets styrkemål set i forhold til forsvarets formål og opgaver.

En egentlig historisk gennemgang af forsvarets udvikling siden 2. Verdenskrig findes i "Beretning fra Forsvarskommissionen af 1969", som blev udgivet af Forsvarsministeriet i maj 1972, og i "Dansk Sikkerhedspolitik 1948-1966", som blev udgivet af Udenrigsministeriet i 1968. Der er ikke udgivet nogen samlet, officiel redegørelse for forsvarspolitikens udvikling fra 1970'erne og til idag.

Et summarisk overblik over forsvarspolitiske milepæle siden 2. Verdenskrig fremgår af figur 11. I den forbindelse bemærkes, at forsvarskommissionen allerede i 1950 i særlig grad havde haft for øje, at det danske forsvar på effektiv måde skulle kunne virke som en inte-

Figur 11: Forsvarspolitiske milepæle efter 2. Verdenskrig

- 1946 Nedsættelse af forsvarskommission, april 1946.
- 1948 Danmarks neutralitetspolitik bekræftes, marts 1948.
- 1949 Et nordisk forsvarsforbund lader sig ikke realisere, februar 1949. Underskrivelse af Atlantpagten, 4. april 1949.

- 1950 Aftale mellem Danmark og USA om våbenhjælp, januar 1950. Lov om forsvarets ordning, 27. maj 1950.
- 1951 Overenskomsten af 27. april 1951 mellem Danmark og USA om forsvaret af Grønland. Lov om forsvarets sammensætning og personel, juni 1951.
- 1952 Fastsættelse af NATO's styrkemål på Lissabon-mødet, februar 1952. Forholdsordren, 6. marts 1952.
- 1953 Beslutning om ikke at stationere fremmede styrker på dansk jord, oktober 1953.
- 1960 Forsvarsforliget, februar 1960. Lov af 31. marts 1960 om forsvarets organisation m.v.
- 1961 Enhedskommandoen oprettes, december 1961.
- 1966 "Det lille forsvarsforlig", 17. juni 1966.
- 1969 Lov af 18. juni 1969 om forsvarets organisation.
- 1973 Forsvarsordningen af 26. april 1973.
- 1977 Videreførelse af 1973-ordningen, 25. marts 1977.
- 1981 Forsvarsaftalen af 12. august 1981.
- 1982 Forsvarslovene af maj 1982.
- 1984 Forsvarsaftalen af 29. juni 1984.

greret del af det samlede vesteuropæiske forsvar inden for rammerne af Danmarks medlemskab af NATO. I forbindelse med udsendelsen af Forholdsordren af 1952 kan det konstateres, at forsvarets formål og opgaver siden da i alt væsentlig har været uændrede.

Det økonomiske grundlag for løsning af disse opgaver er belyst i *kapitel 1*, hvor det kan konstateres, at Danmark i forhold til sine allierede yder et beskedent bidrag til sit forsvar, målt ud fra bruttonationalproduktet. Trods bortfald af våbenhjælpen og dermed stadig stigende behov for materieludskiftninger har forsvarsbudgettets andel af bruttonationalproduktet gennem de sidste 20 år stort set været konstant omkring 2,3%, men med faldende tendens de sidste år.

Det personel- og materielmæssige

grundlag for løsningen af opgaverne (d.v.s. strukturen) har siden afslutningen af opbygningsperioden efter 2. Verdenskrig, d.v.s. fra ca. 1965, været karakteriseret ved jævnlige reducerede styrkemål og faldende personeltal, jf. oversigterne på *figur 12 og 13*.

Samtidig er der ganske vist sket en kvalitativ forbedring af dansk forsvar, men en tilsvarende udvikling er iagttaget hos Danmarks potentielle modstandere, uden at deres styrker er kvantitativt reduceret.

Det bemærkes, at oversigterne giver et repræsentativt indtryk af de generelle tendenser inden for styrkemålene (strukturens) hovedtal, hvorimod udviklingen inden for f.eks. tjenestetidslængden ikke er medtaget her, men omtales senere.

Udtjent kampvogn, som Danmark modtog under våbenhjælpen. Den er nu opstillet ved Hærens Kampskole i Oksbøl

I figur 12 og 13 er der særlig grund til at bemærke sig, at

- fredsstyrkens militære personel er *reduceret* fra 47.900 i 1965 til 28.880 i 1987, i alt 19.020 personer eller et fald på ca. 40%,
- værnenes samlede antal af stampersonel er *forøget* fra 9.780 til 15.330 personer, i alt med 5.550 personer eller ca. 57%,
- hærens kampunderafdelinger i stående styrke er *reduceret* fra 47 til 25, i alt med 22 underafdelinger eller ca. 47%,
- hærens rådige antal af værnepligtige mandår er *reduceret* fra 23.100 til 6.650, i alt med 16.450 mandår eller ca. 71%,
- søværnets sejlene enheder er *reduceret* fra 77 til 63, i alt med 14 enheder

eller ca. 18,2%, og at

- antallet af kampfly er *reduceret* fra 128 til 84, i alt med 44 fly eller ca. 34%.

I den forbindelse er der grund til at gentage, at hvor udviklingen i styrkemål, jf. ovenfor, viser en generel reduktion, ses ingen væsentlige ændringer i formuleringen af formålet med forsvaret. Dog ses en stigende erkendelse af, at Danmark ikke kan forsvare sit territorium alene, hvorfor spørgsmålet om allierede forstærkninger til Danmark gennem perioden har fået stadig større opmærksomhed.

Denne nationale udvikling må også ses i alliancesammenhæng, idet det i hele den beskrevne periode har været indlysende, at Danmark ikke alene har kunnet afværge et eventuelt angreb fra

F-16 jagerfly over Lillebæltsbroen. Antallet af kampfly er reduceret fra 128 i 1965 til 84 ved udgangen af 1987

Figur 12: Udvikling i forsvarets styrkemål 1965-1987

	1965	1970	1975	1980	1984	1987
Forsvarets Fredsstyrke						
Militært personel	47.900	42.500	34.300	34.400	31.400	28.880
Civilt personel	12.080	12.600	9.465	9.360	9.000	9.070

Figur 12 A: Styrkemål – hæren

	1965	1970	1975	1980	1984	1987
Antal brigader	6	6	5	5	5	5
Kampunder- afdelinger i stående styrke	47	41	43	41	27	min. 25*)
Officerer	3.900	4.130	3.500	3.280	3.050	2.700**)
Stampersonel	3.200	4.270	8.300	8.670	8.260	7.400
Værneplig- tige mandår	23.100	16.600	9.700	9.500	6.810	6.650***)
Fredsstyrke (militært personel)	32.200	25.000	21.500	21.450	18.120	16.750
Krigsstyrke (militært personel)	78.000	78.000	78.000	78.000	72.000	72.000

*) *Indsatsberedte kamp- og kampstøtteunderafdelinger*

**) *Et antal officersstillinger er konverteret til besættelse med befalingsmænd af stampersonelgruppen eller civilt personel*

***) *Tillægsaftalen 6.800*

Figur 12 B: Styrkemål – søværnet

	1965	1970	1975	1980	1984	1987
Større overfladeskibe*)	10	10	9	9	9	9
Undervandsbåde	4	6	6	6	4	5 ¹⁾
Mindre overfladeskibe**)	30	31	19	27	25	22 ²⁾
Kampenheder i alt	44	47	34	42	38	36
Bevogtningsfartøjer	9	9	9	8	8	8
Orlogskuttere	15	12	9	9	9	9
Farvandsovervågningsenheder i alt	24	21	18	17	17	17
Inspektions-skibe	4	5	5	5	5	5
Inspektionskuttere	5	5	5	5	5	5
Fiskeri-inspektionsenheder i alt	9	10	10	10	10	10
Inspektionshelikoptere i alt	8	8	8	8	8	8
Officerer	1.170	1.500	1.300	1.370	1.370	1.160***)
Stampersonel	2.280	2.400	2.500	3.250	3.270	3.190
Værnepligtige mandår	4.600	3.500	2.000	1.380	1.210	990
Fredsstyrke (militært personel)	8.050	7.400	5.800	6.000	5.850	5.340
Krigsstyrke (militært personel)	–	10.200	9.900	9.600	9.700	10.380
1) Incl. 1 KOBEN-klasse 2) Incl. 1 STANDARD FLEX 300, som dog endnu ikke vil være operativ *) Fregatter, korvetter og større minelæggere **) Torpedobåde, missilbåde, minerydningsfartøjer, kabelminelæggere og STANDARD FLEX 300 ***) Et antal officersstillinger er konverteret til besættelse med befalingsmænd af stampersonelgruppen eller civilt personel						

Figur 12 C: Styrkemål – flyvevåbnet

	1965	1970	1975	1980	1984	1987
Kampfly	128	112	116	116	92	84
Kampfly- eskadriller	8	7	6	6	6	6
Transport- fly	19	17	13	11	3	3
Fiskeri- inspektionsfly	0	0	0	0	3	3
Rednings- helikoptere	7	8	8	8	8	8
Raket- luftforsvars- eskadriller	8	8	8	8	6	7
Kanon- luftforsvars- eskadriller	0	0	0	6*)	6	6***)
Officerer	1.550	1.550	1.330	1.300	1.330	1.180**)
Stam- personel	4.300	4.300	4.320	4.400	4.630	4.740
Værneplig- tige mandår	3.800	4.300	1.500	1.300	1.480	870
Fredsstyrke (militært personel)	9.650	10.100	7.150	7.000	7.440	6.790
Krigsstyrke (militært personel)	-	16.100	15.100	16.000	16.800	16.850

*) Overført fra hæren til flyvevåbnet

**) Et antal officersstillinger er konverteret til besættelse med befalingsmænd af stam-
personelgruppen eller civilt personel

***) Heraf en aktivert i fredstid (øvrige er mobiliseringsenheder)

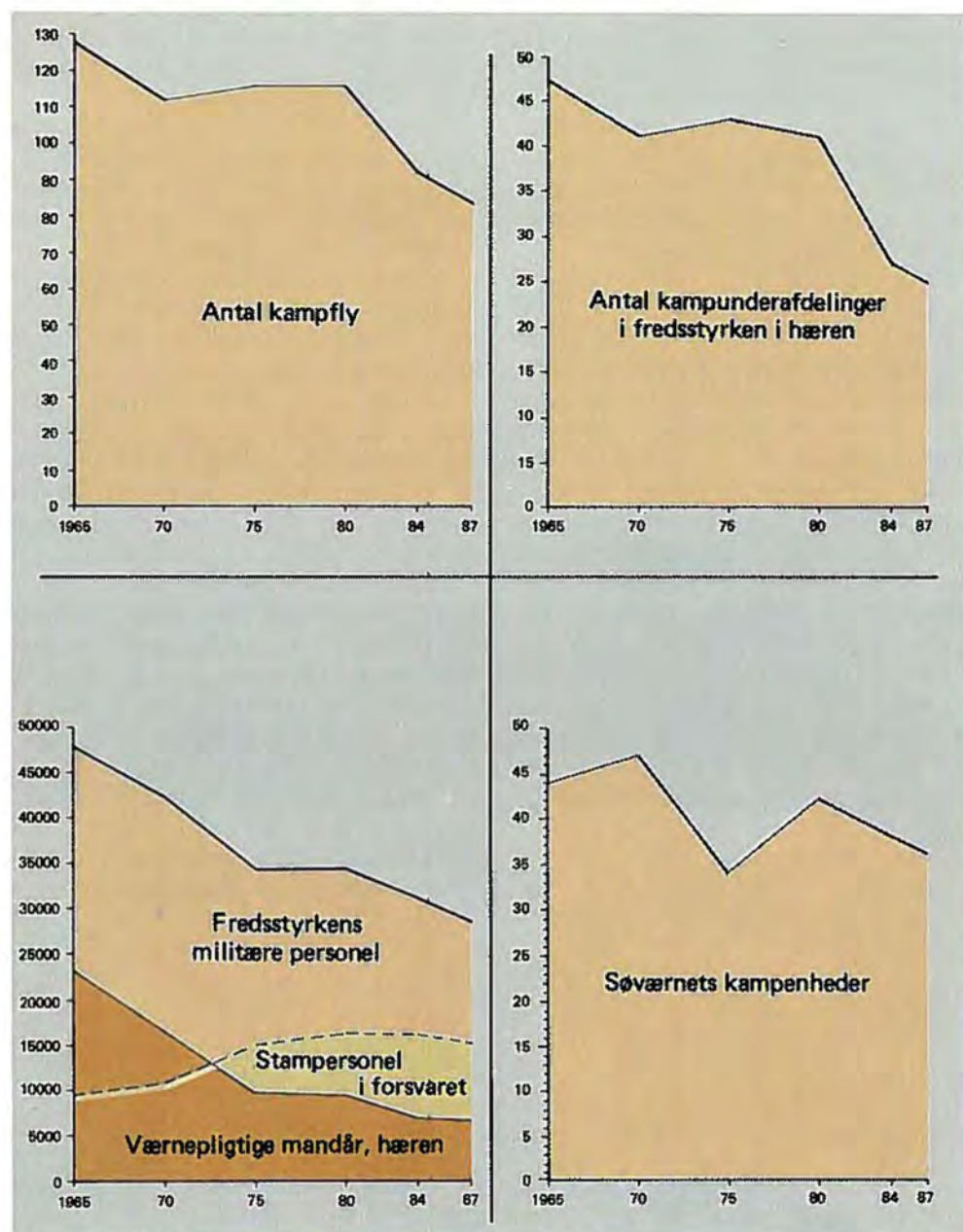
Sovjetunionen og dens allierede i Wars-
zawapagten. Forstærkninger fra vores
alliancepartnere er derfor nødvendige.

Styrkemål er en væsentlig indikator
for forsvarets udvikling, men også den
rådige uddannelsestid for værnepligtige

er vigtig for beskrivelsen af forsvarets
udvikling.

Den indledende uddannelsestid for
værnepligtige er i perioden faldet fra 16
til 9 måneder (i søværnet fra 14 til 9 må-
neder), et forhold der især har betyd-

Figur 13: Udviklingen på enkeltområder

ning for muligheden for anvendelse af værnepligtige i hæren. De store forskydninger fra 1970 til 1975 skyldes ændringerne i 1973, hvorefter tjenestetiden for værnepligtige nedsattes til 9 måneder, og den stående styrke bemandedes med stampersonel. Med 1984-aftalen skete der for hærens kamp- og ingeniørtropper en udvidelse af værnepligtstiden fra 9 til 12 måneder.

Forsvarets opgaver, der udledes af forsvarets formål, har stort set også været uforandrede i den beskrevne periode, men Warszawapagtens kvalitative og kvantitative styrkeforbedringer har gjort kravet til løsningen af opgaverne stadigt større.

Forstærkningsaftalerne har i nogen grad kunnet ses som en kompensation for dansk forsvars begrænsede muligheder, men samtidig beror deres realisme netop på, at dansk forsvar fortsat kan løse sine dele af det samlede forsvar.

Formål, opgaver og styrker bør være afstemte størrelser. De beskrevne, stadig gentagne reduktioner har derfor forringet forsvarets muligheder for løsning af opgaverne og opfyldelse af det givne formål.

Forsvarets udvikling siden 2. Verdenskrig har været præget af gentagne

styrke-, organisations- og personelmæssige forandringer. Disse har primært været dikteret af snævre økonomiske rammer og af politiske krav om tilpasning på forskellige områder.

En stor og levende organisation som forsvaret skal naturligvis stadig udvikles i første række med henblik på bedst mulig løsning af pålagte opgaver. Men gennemgribende ændringer bør gennemføres i tilstrækkeligt omfang og være afprøvet, således at de kan vurderes med rimelig sikkerhed, før nye, større forandringer iværksættes.

Selv om det politisk etablerede formål med forsvaret i sin substans har været stort set uforandret i den beskrevne periode, har de fleste foranstaltninger i forsvaret ført til gentagne reduktioner med heraf følgende konsekvenser.

Når disse forhold ikke har ført til en helt uholdbar situation, skyldes det alene, at det er lykkedes forsvaret gennem hårdhændede prioriteringer og ved nedsettelse af udholdenheden at tilvejebringe kvalitetsforbedringer på en række områder, der i nogen grad har kunnet kompensere for kvantitetsnedgangen.

Grænsen for en videreudvikling ad denne vej må imidlertid anses for at være nået.

Kapitel 5: Forsvarets mulighed for at løse opgaverne

En generel vurdering af forsvarets situation, herunder dets mulighed for at løse opgaverne, bygger på mange faktorer, som alle må afvejes nøje for at give et objektivt, militærfagligt korrekt resultat.

Forsvarets formål og de deraf afledte hovedopgaver, som er stillet af landets politiske ledelse, må anses dækkende også i en overskuelig fremtid. De har bestået stort set uændret i en årrække uanset reduktionerne i forsvarets styrkemål, beredskab og beholdninger med deraf følgende forrykkelse af den styrkemæssige balance til Warszawapagten fordel.

De kvalitetsforbedringer, der er sket i forsvaret, kan ikke kompensere for reduktionerne i styrketallet. Warszawapagten har uden at foretage styrkereduktioner også gennemført kvalitetsforbedringer, som endog på nogle områder har været større end vores. Denne udvikling i dansk disfavør må bringes til standsning, såfremt Danmarks handelsmuligheder som en selvstændig, suveræn stat ikke skal blive reduceret.

Ved udgangen af 1986 fremstår forsvaret endnu som en ganske velfungerende, gennemorganiseret og bæredygtig organisation, opbygget omkring de givne formål og måltrettet til at løse en lang række hovedopgaver. På grund af utilstrækkelige ressourcer er forsvaret imidlertid materiel- og personelmæssigt

i stigende grad blevet udhulet, hvilket påvirker organisationens produkt, forsvarens. Fortsætter udhulingen, nås snart det tidspunkt, hvor der kan ske uoprettelige skader på den endnu sunde organisation.

Billedet forværres af manglende beholdninger og vanskeligheder med rationelt at kunne drive (herunder afhænde) forsvarets etableringer på grund af forskellige former for bindinger, som politisk pålægges forsvaret.

Styrkernes udholdenhed er begrænset, nedslidning og teknisk forældelse gør omfattende materieludskiftninger nødvendige over en årrække, og ro omkring hærens fredstidsuddannelse er i de kommende år nødvendig, såfremt følgerne af de sidste års usikkerhed ikke skal bidrage til at forringe muligheder for at opstille mobiliseringsstyrkerne, hvorved den samlede krigsstyrke afgørende svækkes.

Særskilt betyder problemerne på personelområdet, jf. kapitel 7, at forsvarets evne til at opstille og uddanne den fastlagte krigsstyrke må forudses at blive reduceret.

Der ses ikke i den foreliggende sikkerhedspolitiske situation at være grundlag for nogen ændring af forsvarets formål og opgaver, som de er formulerede i dag. Der er således ingen tegn på, at evt. våbenkontrolaftalers indgåelse bør få umiddelbare conse-

Fregatterne af Peder Skram-klassen har stor evne til at holde søen. Fra udgangen af 1986 er deres aktivitetsniveau begrænset væsentligt, jfr. forsvarsaftalen af 1984

kvenser for størrelsen af det danske forsvaret i form af styrkereduktioner.

Dansk forsvars evne til at løse sine opgaver er aftagende. Årsagerne hertil er beskrevet i de foregående kapitler og fører i det væsentlige tilbage til utilstrækkelige økonomiske midler. Der er ikke længere fuld overensstemmelse imellem mål og midler, og det ene af disse elementer må justeres, hvis det andet fastholdes. Forsvarets struktur og udholdenhed er svækket, og der er risiko for en tilsvarende svækkelse af troværdigheden. Det kan forrykke den stabilitet og balance, vi hidtil har nydt godt af, og det er skadeligt for Danmarks placering i NATO.

Effektivisering af forsvaret inden for de tildelte ressourcer har fundet sted løbende og fortsætter. Sammenligninger

med vore allierede indikerer, at dansk forsvar ikke står tilbage for disse på dette område. Selvom der også fremover vil være rationaliseringsgevinster at hente, vil det være urealistisk at tro, at de herved indvundne ressourcer afgørende vil sætte forsvaret i stand til at afhjælpe de påviste mangler.

Det er et faktum, at en alsidig forsvarsstruktur af rimelig størrelse, d.v.s. et forsvar med flere forskellige virkemidler tilpasset de særlige danske forsvarsopgaver og med fornøden evne til at indgå i det fælles NATO-forsvar og efter den vedtagne strategi, præsenterer en modstander for det mest komplicerede problem. Den tvinger ham til at ofre ressourcer og gør hans operationer risikable. Sådanne strukturer er derfor også gode bidrag til krigsforebyggelsen.

Ensidige strukturer med få og ensartede virkemidler forenkler modstanderens problem, kanaliserer hans ressourcer til et snævert område og gør hans operationer mindre risikable. Ud fra en militær betragtning er alsidige strukturer derfor bedst til løsning af opgaverne.

Forsvaret af Danmark må fortsat gennemføres med væsentlige dele af de rådige styrker fremskudt i Slesvig-Holsten og Østersøen. Opgaverne løses i snævert samarbejde med tyske og andre allierede styrker fra alle tre værn.

Forudsætningerne for et heldigt gennemført forsvar er, at landforsvaret i Slesvig-Holsten ikke gennembrydes, og at angriberen ikke kan tiltvinge sig den for større sø- og luftlandsætninger nødvendige luft- og søoverlegenhed. Opfyl-

des disse forudsætninger ikke, vil hverken det fremskudte forsvar, forsvaret i dybden af rummet eller modtagelsen af forstærkninger kunne gennemføres.

Trods mangler og svagheder vurderes forsvarets evne til at løse de stillede opgaver endnu at være acceptabel under forudsætning af fornøden tid til at opbygge styrkerne i en spændingsperiode. Dette vil imidlertid ikke vedblive at være tilfældet, hvis der ikke tilføres forsvaret de ekstra midler, som er nødvendige for opretholdelse af styrkeniveauet og for afhjælpning af de ovenfor beskrevne mangler, herunder de nødvendige midler til at sikre alsidighed, beredskab og genskabelse af tilstrækkelig udholdenhed.

Kapitel 6: Våbenkontrol og nedrustning

Hovedkravet til nedrustning

En aktiv dansk rolle på våbenkontrol- og nedrustningsområdet er et hovedelement i dansk sikkerhedspolitik. Der er bred politisk enighed om vigtigheden af dette arbejde. Intet land kan være i tvivl om Danmarks hensigter på dette område. Der er et velfungerende nordisk samarbejde her, som primært kommer til udtryk i FN-sammenhænge.

NATO opfattes af mange udelukkende som en militær organisation. Men det politiske samarbejde, specielt på våbenkontrollområdet, indtager også en fremtrædende plads inden for organisationen. Der udføres i NATOs øverste organer og stabe et stort arbejde, som tager sigte på afspænding. Også Forsvarskommandoen deltager aktivt i dette arbejde, som foregår i snæver kontakt med såvel Forsvarsministeriet og Udenrigsministeriet som med vore repræsentanter i udlandet.

Et hovedkrav i forbindelse med ethvert nedrustningsskridt er muligheden for at kontrollere aftalers overholdelse. Uden denne kontrolmulighed vil aftalerne ikke have nogen virkelig afspændingseffekt, fordi national sikkerhed nu engang må bygge på realiteter og ikke på forhåbninger.

I korthed vurderes det, at netop uviljen i nogle lande mod at indgå verificerbare aftaler er et hovedproblem i alle de

nedrustningsbestrebelser, som har indflydelse på truslen mod vort nærområde.

Der er dog tegn på, at de lukkede samfund måske er ved at ændre holdning til verifikationsspørgsmålet, d.v.s. spørgsmålet om at etablere gensidigt accepterede og kontrollerbare data for styrkernes størrelse i Øst og Vest. Den netop afsluttede konference i Stockholm mellem de 35 lande, der i 1975 undertegnede Helsingforsaftalerne, førte til en østlig åbning i dette spørgsmål. De nye forbedrede bestemmelser om tillidskabende foranstaltninger, der skal reducere risikoen for at en krise utilsigtet fører til en konflikt, indeholder således også en vis ret til at sende inspektionshold til det land, som man mener sig truet af.

Nedenfor gives en kort omtale af de vigtigste forhandlingsfora, som kan have indflydelse på dansk forsvars- og sikkerhedspolitik.

MBFR-forhandlingerne

Forhandlingerne om gensidige og balancerede styrkereduktioner i Central-europa (Mutual and Balanced Force Reductions) startede i 1973 og er med en kortvarig afbrydelse fortsat til dato, uden at egentlige resultater kan påvises.

Danmark, som grænser op til det om-

råde, der forhandles om, deltager kun på observatørbasis.

I perioder har forhandlingsbordet i Wien været det eneste forum for direkte øst-vestlige nedrustningsforhandlinger, og i disse perioder har alene det faktum, at man trods alt forhandlede, været betragtet som en positiv faktor. Det er betegnende for disse forhandlinger, at netop verifikationsspørgsmålet har været et uoverkommeligt problem.

Det må konstateres, at en eventuel MBFR-aftale vil have meget ringe – eller ingen – betydning for kapacitetsvurderinger af truslen mod Danmark. Med andre ord vil en sådan aftale ikke retfærdiggøre eventuelle danske styrkereduktioner.

For Danmark har det under forhandlingerne været vigtigt at undgå, at troppereduktioner i Centraleuropa kunne medføre en forøget trussel mod vort område, ved at de pågældende tropper blot blev flyttet fra Centraleuropa til flankerne eller blev ændret til specialstyrker, f.eks. amfibiestyrker.

Nedrustningsbestræbelserne i FN-regi

Nedrustningsbestræbelserne i FN-regi har et mere generelt sigte. Af særlig interesse er bestræbelserne ved nedrustningskonferencen i Geneve for at vedtage et globalt forbud mod produktion, opbevaring og anvendelse af kemiske våben. Danmark deltager ikke direkte i disse forhandlinger, men gennem bl.a. Sverige, som er aktiv deltager, kan danske synspunkter gøres gældende.

De vestlige lande presser konstant på for at opnå et globalt forbud. I den forbindelse betragter USA sin mulige genoptagelse af produktion af en begrænset mængde kemiske våben som et middel til at overbevise Sovjetunionen om det

nødvendige i at anlægge en mere konstruktiv linie i forhandlingerne.

Også på dette nedrustningsområde vil en eventuel aftale i nogen tid fremover kun få begrænset indflydelse på kapacitetsvurderingen af truslen mod Danmark. Danmark har jo i forvejen ingen offensiv kapacitet på området, og til forsvar mod de potentielle modstanderes kapacitet har vi fundet det nødvendigt at investere betydelige økonomiske midler i beskyttelsesudstyr. På trods af disse investeringer er forsvaret fortsat ikke udrustet med tilstrækkeligt materiel til effektivt at kunne kæmpe i områder forurenet af kemiske våben. Totalforsvarets øvrige elementer er ikke bedre stillet, og civilbefolkningen har generelt næsten ingen beskyttelsesmuligheder.

CSCE-processen

I en bredere europæisk sammenhæng knyttes der store forventninger til den fortsatte udvikling af CSCE-processen (Conference on Security and Cooperation in Europe) som startede med Helsingfors-slutakten i 1975, og som må forudses i lang tid fremover at være en afgørende faktor for tillidskabende bestræbelser mellem NATO-landene og Warszawapagt-landene med de neutrale og alliancefri lande i Europa som en væsentlig formidlende faktor.

I den forbindelse tiltrækker resultatet af den netop afsluttede Stockholm-konference sig størst opmærksomhed. Man kunne der enes om et slutdokument, der på væsentlige områder afspejler NATO-landenes forslag, og som forbedrer de tillidskabende foranstaltninger, især vedrørende udveksling af oplysninger, muligheder for at overvære andre landes større øvelser og muligheder for at foretage inspektioner i de andre lande. Der er imidlertid endnu

På Stockholm-konferencen, som sluttede i september 1986, kunne de 35 lande, der deltager i CSCE-procesen, blive enige om et slutdokument, som fastlægger en række tillidskabende foranstaltninger. Foto: Hans Pettersen, Stockholm

ikke tale om egentlige nedrustningsaftaler, hvorfor det igen må konstateres, at kapacitetsvurderingen af truslen mod Danmark næppe direkte vil blive påvirket af resultatet i Stockholm.

Det er muligt, at der vil blive aftalt forhandlinger om yderligere tillidskabende foranstaltninger, og det må generelt antages, at sådanne foranstaltninger vil kunne have betydning for forsvarets varslingsmuligheder.

De bilaterale forhandlinger mellem USA og Sovjetunionen

De bilaterale forhandlinger mellem supermagterne USA og Sovjetunionen i Geneve har tre vitale våbenkontrolom-

råder: Mellemdistanceraketterne, de strategiske atomvåben og rumforsvars-våben. Forhandlingerne i Geneve har været en af forudsætningerne for de efterhånden mange kontakter på højt politisk niveau mellem de to supermagter – senest ved forberedelsesmødet mellem præsident Reagan og generalsekretær Gorbatsjov i Island i oktober 1986 – som måske kan bane vejen for et egentligt topmøde mellem de to statsmænd. Selv om det ikke kom til egentlige resultater under dette møde, var der dog tilsyneladende enighed om væsentlige delelementer, der kunne føre til meget omfattende reduktioner i de to alliansers atomarsenaler. I sikkerhedspolitik henseende vil verden som helhed i alle tilfælde i overskuelig tid fremover fortsat afgørende blive påvirket af forbin-

Forberedelsesmødet mellem præsident Reagan og generalsekretær Gorbatjov i Island i oktober 1986 kan måske bane vej for et egentligt topmøde mellem de to statsmænd. Foto: Nordisk Pressefoto

delserne imellem og grupperingerne omkring disse to supermagter.

Selv om USA har en absolut førerstilling vedr. besiddelse af atomvåben blandt NATO-landene, har det været meget bemærkelsesværdigt, at USA har lagt stor vægt på at konsultere sine allierede i NATO om forhandlingerne i Genève. I diplomatiets historie kan der næppe påvises en tilsvarende åbenhed over for allierede, suveræne stater på et

så livsvigtigt sikkerhedspolitisk område. En mulighed for danske ønsker om at påvirke USA i disse vitale spørgsmål er således til stede qua vort medlemskab af NATO.

Evt. aftaler om omfattende reduktioner i atomvåbenpotentielt vil formentlig bidrage til afspændingsprocessen, men hvorvidt de i givet fald vil få betydning for alliancens konventionelle forsvar, er det for tidligt at bedømme.

Kapitel 7: Forsvarets igangværende udvikling

Forsvaret – en levende organisation

Forsvaret er en institution i stadig udvikling. Denne udvikling beror på mange forskellige og forskelligartede forhold, som dels påvirker dens retning, dels afstikker rammer for dens omfang.

En del af disse forhold har forsvaret ingen eller kun begrænset indflydelse på. Det gælder f.eks. den militære trussel, udenrigs- og sikkerhedspolitikken samt de økonomiske rammer, og det gælder den almindelige udvikling i det samfund, som forsvaret er en del af.

Andre forhold bestemmes af det, der sammenfattende kaldes "arven", og som omfatter det etablerede forsvar f.eks. i form af eksisterende materiel. Arven, der er resultat af tidligere udvikling, udgør altid et væsentligt udgangspunkt for videreførelse. Dens eksistens bevirker imidlertid tillige, at udviklingen normalt indebærer en vis træghed.

En sidste kategori kontrolleres af forsvaret selv. Det drejer sig bl.a. om operative forhold, detaljeret organisation samt uddannelse og træning.

Det er på denne komplekse baggrund, at forsvaret skal udvikles for til stadighed at kunne løse de pålagte opgaver bedst muligt og mest økonomisk under givne vilkår.

Forsvarets mulige udvikling på kort og langt sigt beskrives først og frem-

mest i en omfattende planlægning, der på grundlag af faktiske forhold og forskellige forudsætninger har til formål at tilvejebringe den nødvendige baggrund for beslutninger om forsvarets fremtid.

Planlægning

Formålet med forsvarets overordnede planlægning er på kort sigt at sikre en optimal fordeling og udnyttelse af de ressourcer, der tildeles forsvaret, og på langt sigt at redegøre for behov og muligheder. Planlægningen indgår i Forsvarschefens grundlag for at rådgive Forsvarsministeren om de mulige udviklingslinier for forsvaret.

Den overordnede langsigtede planlægning omfatter

- specialstudier,
- tolvårs-udviklingsskitse og
- seksårsplan.

Planerne er indbyrdes forbundne og udgør som helhed forbindelsen mellem nutiden og fremtiden eller mellem arven og forsvaret af i morgen.

Jo mere langsigtet planlægningen er, des mere må den bygge på prognoser og tendenser.

Specialstudier skal vise de langsigtede tendenser på normalt 15-20 års horisont. De relateres til forsvarets hoved-

Forsvarskommandoen i Vedbæk

opgaver samt til udviklingstendenser i samfundet, truslen, sikkerhedspolitikken, teknologi m.m., og danner baggrund for bl.a. forsvarskonceptens videreudvikling.

Tolvårs-udviklingsskitsen skal beskrive væsentlige træk i udvikling og foranstaltninger med henblik på den organisation, som er nødvendig til løsning af forsvarets fremtidige opgaver inden for skitsens tidshorisont.

Seksårsplanen er den detaljerede og konkrete plan for forsvarets sammensætning i perioden. Seksårsplanen omfatter en række delplaner såsom

- materielanskaffelsesplan,
- materieldriftsplan samt
- bygge- og anlægsplan.

Seksårsplanen danner grundlag for den kortsigtede planlægning. Denne omfatter

- årsprogram,
- forslag til finanslov og
- aktivitetsplaner.

I erkendelse af at alle opgaver ikke med de nuværende ressourcer kan løses med samme intensitet og kvalitet, har det været nødvendigt at foretage en indbyrdes prioritering. Prioriteringen giver dels indirekte retningslinier for, hvorledes forsvaret skal sammensættes og udrustes, dels for det nuværende forsvar anvisning om, i hvilken rækkefølge opgaverne skal løses, når de foreligger samtidigt.

Ændringer i forsvarets kvalitative og kvantitative niveau kan vanskeligt rela-

teres entydigt til opgavernes prioritering. Mange af forsvarets nuværende elementer kan løse flere opgaver, og en generel svækkelse, f.eks. i antallet af fly eller skibe til løsning af lavt prioriterede opgaver, er derfor tilbøjelig til også at svække løsningen af andre opgaver – også de højest prioriterede. Til gengæld vil en styrkelse af evnen til at løse højt prioriterede opgaver ofte tillige implicit indebære forbedret evne til indsats på lavere prioriterede områder.

På det operative område omfatter planlægningen de militære styrkers anvendelse til opgavernes løsning. På kortere sigt omfatter denne planlægning den konkrete brug af den eksisterende struktur.

De operative planer holdes løbende ajour bl.a. på basis af øvelseserfaringer.

Arven

I al forsvarets planlægning indgår arven. Den omfatter forsvarets materiel og materielsystemer med varierende levetid. Den omfatter tillige personellet med forskellige ansættelsesvilkår og uddannelser. Og den omfatter endvidere forsvarets etableringer og en række andre bindinger i form af aftaler, kontrakter, planer og andre forpligtelser af varierende tidsmæssig gyldighed såvel nationalt som i alliancesammenhæng.

Større materielanskaffelser og bygningsmæssige anlæg skaber en arv, der binder forsvaret i en længere årrække, for materiel typisk 20-30 år. Noget tilsvarende gælder personel- og uddannelsesordninger.

Denne arv bevirker, at forsvarets udvikling som helhed kun vanskeligt kan foregå i spring, og at ændringer må foretages over en længere årrække.

Minelæggerne af Falster-klassen er en del af den arv, som er bestemmende for forsvarets udvikling

Økonomi

Ud fra en snæver betragtning burde forsvarsbudgettets størrelse være en funktion dels af de opgaver, der pålægges forsvaret, dels af den grad og kvalitet, hvormed de enkelte opgaver kræves løst. Set i videre perspektiv må allokering af statens midler imidlertid tillige bero på andre kriterier, herunder samfundets almindelige økonomiske situation og politiske beslutninger, der er resultatet af kompromiser. Med et givet politisk formål med forsvaret er der imidlertid en minimumsgrænse for budgettets størrelse. Går man under denne grænse, kan formålet ikke længere tilgodeses, og selv den mest minutøse prioritering og sparsommelighed kan ikke længere forbedre forholdene i nævneværdig grad.

Forsvarets økonomi kan i øvrigt bl.a. vurderes ud fra to synsvinkler:

- Forsvarsbudgettets udvikling.
- Effekt/økonomiforholdet (lønsomhed).

Forsvarsbudgettets udvikling

Udviklingen i forsvarsbudgettet i faktiske tal i perioden 1960-1985 fremgår af figur 14. De samlede forsvarsudgifter er fordelt på Forsvarsministeriets og Forsvarskommandoens område, ligesom fordelingen mellem driftsudgifter, materielinvesteringer, bygge- og anlægsudgifter samt infrastrukturudgifter er vist. Den mest bemærkelsesværdige udvikling har været på materielinvesteringsområdet, som i 1960, der – medens våbenhjælpen endnu fandt sted – kun udgjorde 4,3% af de samlede udgifter, medens procentdelen i 1985 var 14,2.

Effekt/økonomiforholdet

Dette forhold kan beskrives ud fra modellen kampduelighed (d.v.s. krigseffekt) = økonomi x effektivitet.

Det bemærkes, at penge (økonomi) kan måles eksakt, mens kampduelighed og effektivitet ikke kan gives et helt tilsvarende præcist kvantitativt udtryk, bortset fra forholdsvis enkle funktioner og operationer. Modellens elementer beskrives således:

(1) *Kampdueligheden* (krigseffekten) er ideelt summen af alle fredstidsaktiviteter, idet disse sigter mod at give forsvaret størst mulig krigseffekt. Reelt indeholder den imidlertid grundet arven elementer, der ingen effekt giver, f.eks. fordi forsvaret skal betale for en kaserne, der ikke er brug for, men som ikke kan afhændes. I kampdueligheden indgår struktur, beredskab, udholdenhed og modernisering.

(2) *Økonomien* defineres som lig med det årlige forsvarsbudget, d.v.s. den samlede årlige fredstidsaktivitet. Kun forsvarsbudgettet indgår som element i modellen. Det kunne imidlertid tænkes, hvis varslet om aggression eller krig med sikkerhed var f.eks. 6 måneder, at forsvarets kampduelighed uden risiko normalt kunne holdes meget lavt for så ved ekstra bevillinger, når varslet kom, at blive kraftigt forøget.

Dette ville samfundsøkonomisk være meget rationelt, men er naturligvis ikke realistisk, og forsvaret må tage højde for, at varslet i realiteten vil være så kort og f.eks. leveringstiden på materiel så lang, at ekstra bevillinger i krisetider ikke har nævneværdig indflydelse på kampdueligheden.

(3) *Effektiviteten* eller maksimeringsgraden er det sidste hovedelement i modellen.

Figur 14: Forsvarsudgifterne fordelt på forsvarsministeriets og forsvarskommandoens områder

Beløb i mill. kr.

Finansår	Samlede forsvarsudgifter	Forsvarsministeriet m.v.	Forsvarskommandoens budgetområde			
			Driftsudg. netto	Materiel-investeringer	Bygge- og anlægsudgifter	Infrastruktur
1960/61	1.066,2	139,5	829,1	45,7	22,3	29,6
1961/62	1.210,4	165,5	892,7	98,2	28,7	25,3
1962/63	1.537,6	178,3	1.104,6	186,8	29,8	38,1
1963/64	1.637,5	208,3	1.181,1	187,1	26,2	34,8
1964/65	1.836,4	224,5	1.285,1	267,9	34,8	24,1
1965/66	1.943,2	265,8	1.483,2	130,4	39,2	24,6
1966/67	2.033,4	261,2	1.569,0	143,5	29,9	29,8
1967/68	2.385,5	291,9	1.838,7	172,3	45,8	36,8
1968/69	2.438,2	311,2	1.859,5	175,6	56,9	35,0
1969/70	2.565,3	320,6	1.965,2	189,4	54,2	35,9
1970/71	2.881,3	352,0	2.123,7	305,4	61,3	38,9
1971/72	3.191,0	373,9	2.420,7	290,6	80,7	25,1
1972/73	3.306,0	390,3	2.533,6	244,3	60,0	77,8
1973/74	3.563,2	394,5	2.674,4	376,5	36,1	81,7
1974/75	4.492,6	506,1	3.277,6	582,1	32,7	94,1
1975/76	5.097,0	573,2	3.708,7	652,8	97,8	64,5
1976/77	5.732,1	620,7	4.287,5	659,4	94,8	69,7
1977/78	6.508,0	821,7	4.632,3	903,6	88,1	62,3
1978 (¾ år)	5.397,3	657,5	3.947,6	674,3	62,0	55,9
1979	7.635,4	887,8	5.603,2	986,9	94,5	63,0
1980	8.793,7	1.260,2	6.137,9	1.197,3	86,0	112,3
1981	9.883,9	1.246,1	6.989,6	1.388,9	90,4	168,9
1982	11.151,6	1.281,9	7.810,1	1.745,8	106,5	207,3
1983	11.967,9	1.347,1	8.360,6	1.883,7	121,0	255,5
1984	12.508,3	1.368,9	8.808,7	1.980,9	115,8	234,0
1985	12.578,7	1.412,8	8.863,1	1.790,1	270,0	242,7

Maksimeringsgraden indgår som faktor i enhver aktivitet eller tilstand, f.eks. uddannelsen af værnepligtige og effektiviteten af et givet våbensystem.

Maksimeringsgraden er desuden un-

der konstant ændring, og den kan ikke måles eksakt. Det vil være teoretisk muligt at beskrive samtlige aktiviteter og tilstande i forsvaret, men den hertil knyttede maksimeringsgrad vanskeliggør, at forsvarsindsat-

sen maksimeres efter en matematisk korrekt metode.

Indsigt og erfaring kan dog give rimeligt grundlag for at vurdere forskellige alternativer.

Med en fastholdt økonomi kan ændringer i kampdueligheden kun ske ved ændringer i den indbyrdes sammenhæng mellem struktur, beredskab, udholdenhed og modernisering eller ved ændringer i graden af disse elementers effekt.

Forsvaret er pålagt en lang række økonomiske bindinger, som umuliggør fuld økonomisk handlefrihed. Det gælder f.eks. nedlæggelse af etableringer. Det faktum, at kun en mindre del af midlerne kan anvendes fleksibelt efter behov, betyder, at en relativt lille andel af budgettet er til rådighed til at betale forbedringer i kampdueligheden

med. Konsekvensen heraf er, at ændringer i de samlede midler kan få en uforholdsmæssig stor indflydelse på kampdueligheden, således at en lille reduktion i budgettet kan have en stor negativ effekt. Omvendt kan en lille forøgelse betyde en uforholdsmæssig stor forbedring af kampdueligheden.

Personelområdet

Forsvarets personelstyrke udgøres af værnepligtige samt kontrakt- og tjenestemandsansat militært personel samt civilt personel i administration, på værksteder m.v.

Personellet er det største og mest betydningsfulde aktiv i opbygningen af et forsvar. En stor del af personellet har en livslang karriere i forsvaret, og de midler, der investeres i uddannelse og

Hærens Officersskole på Frederiksberg Slot. For forsvaret er personellet det største og mest betydningsfulde aktiv

opøvelse af personellet giver derfor et afkast, der er strakt over mange år.

Man taler i forsvaret om to kategorier af, hvad man kan kalde særligt kvalificeret personel. Den ene kategori er specialisterne, som gennem en bekostelig, men relativt kort uddannelse får nogle færdigheder, som kun få har. Mangler i denne kategori rammer typisk dele af forsvaret øjeblikkeligt.

Den anden kategori er den gruppe, som gennem lang tjeneste og uddannelse samt med betydelig erfaring er den ledelsesmæssige ryggrad i forsvaret. Mangler i denne gruppe mærkes ikke øjeblikkeligt, og det er næppe muligt at vise, hvad en enkelt persons afgang betyder. Forsvaret kan imidlertid ikke i længere tid drives og videreudvikles uden at have rådighed over sådant personel i nødvendigt omfang, og det er meget tids- og ressourcekrævende at tilvejebringe erstatning for dette personel, hvis det afgår i utide.

For at fastholde forsvaret som en attraktiv arbejdsplads er det nødvendigt, at de daglige tjenestevilkår er tilfredsstillende.

Værnepligtige og/eller stampersonel

På grund af kravene til personellens fysiske form skal forsvaret rekrutteres fra den unge del af befolkningen. Værnepligtige omfatter alene den mandlige del af befolkningen.

Selvom den rådige værnepligtsmasse vil falde fra midten af 80'erne til lige efter årtusindskiftet, skønnes det, at det fortsat vil være muligt at rekruttere det nødvendige antal værnepligtige.

Det talmæssige forhold mellem værnepligtige og stampersonel har tidligere været gjort til genstand for overvejelser og drøftelser, men ved forsvarsaftalen af 29. juni 1984 fastlagdes rammerne for forsvarets udvikling i perioden 1985-87, herunder målsætningstallene for udvik-

lingen på personelområdet for værnepligtige og stampersonel. I aftaleteksten var anført, at der skulle nedsættes en arbejdsgruppe til analyse af de værnepligtiges anvendelse i forsvaret. Afhængigt af resultatet af arbejdsgruppens forhandlinger kunne målsætningstallene for værnepligtige og stampersonel indbyrdes justeres.

Arbejdsgruppens rapport samt drøftelser i 11-mandsgruppen resulterede i tillægsaftalen af 27. august 1985, hvor den bebudede justering af personeltalene blev gennemført.

Forsvaret har behov for såvel værnepligtige som stampersonel. Truslens karakter, samfundsøkonomien, den teknologiske udvikling og forsvarets forhold til det øvrige samfund er faktorer, der har indflydelse på balancen mellem de to personelgrupper.

Truslens karakter er bestemmende for bl.a. størrelsen af forsvarets krigsstyrke og behovet for indsatsberedskab. Ideelt set kunne dette løses ved allerede i fredstid at have samtlige krigsenheder fuldt bemandet. Samfundsøkonomien tillader imidlertid kun opretholdelse i fredstid af en mindre del af den nødvendige krigsstyrke, hvilket nødvendiggør mulighed for at kunne mobilisere størstedelen af krigsstyrken, hvilket igen kræver en årlig produktion af soldater, som kan afløse ældre hjemsendte kolleger, der er blevet for gamle til at gøre fyldest som soldater. Denne nødvendige friskning er kun realistisk med et værnepligtssystem. Visse funktioner i forsvaret er dog så krævende og kostbare, at anvendelse af stampersonel på sådanne poster er eneste acceptable økonomiske og beredskabsmæssige mulighed.

Den teknologiske udvikling har personelmæssigt to konsekvenser. På den ene side bliver betjening af visse materielgenstande stadig lettere. Her kan vær-

nepligtige være meget anvendelige. På den anden side kræver den teknologiske udvikling specialviden og færdigheder, som kun stampersonel kan bibringes på økonomisk forsvarlig måde. De "materieltunge" værn, søværnet og flyvevåbnet, har derfor generelt et forholdsvis større behov for stampersonel, end hæren har.

Endelig er det vigtigt i et demokratisk land som Danmark, at forsvaret er en integreret del af det øvrige samfund. Demokratiernes etablering fra slutningen af 1700-tallet var sammenfaldende med indførelsen af værnepligt.

Den rigtige balance mellem værnepligtige og stampersonel har derfor stor betydning for såvel forsvar som samfund.

Det kan herefter fastslås, at forsvaret i de kommende år vil satse på at anven-

de såvel værnepligtige som stampersonel ved forsvarets enheder. For hærens vedkommende er det hensigten – for stampersonellet – at anvende kontrakter på 2 og 3 år med henblik på, at en vis del af hærens stampersonelunderafdelinger indkaldes samlet, uddannes samlet i krigsstærke enheder og hjemsendes samlet, således at de ved mobilisering er sammenarbejdede. Uddannelse af samlede enheder vil også gøre sig gældende for værnepligtsenhederne med såvel 9- som 12-måneders personel.

Officerer

Forsvaret opererer i dag med to grupper af officerer, nemlig officerer af linien og officerer af reserven. Antallet af officerer vil være dalende i de kommende år. Årsagen hertil er bl.a., at store år-gange afgår på grund af alder i disse år,

Operationsrummet i et af søværnets skibe. Den teknologiske udvikling kræver ofte specialviden og færdigheder, som kun stampersonel med flerårig tjeneste kan bibringes med økonomisk forsvarligt resultat

og at flere officerer end normalt forlader forsvaret i en yngre alder for at overtage stillinger i den private sektor.

Behovet for officerer i de tre værn vil dog også være dalende, idet en lang række stillinger, der tidligere var besat med officerer, fremover vil blive konverteret til sergentgruppen og til civile.

I disse år indfører forsvaret en ny personel- og uddannelsesstruktur, hvor den enkelte officer vil få en større indflydelse på og medansvar for egen karriere – herunder uddannelse, tjeneste, grad og løn.

Med indførelsen af den nye struktur er der lagt vægt på, at officererne i de yngre år skal forrette tjeneste i geleddet i de fysisk mere krævende jobs, for så efter ca. 10 år at overgå til mindre fysisk krævende stillinger ved skoler og stabe.

Forsvarets personel og samfundet

Forsvaret vil også i fremtiden være påvirket af samfundsudviklingen.

En række tendenser i udviklingen vil få indflydelse på rekruttering og fastholdelse af forsvarets personel.

Den samlede arbejdsstyrke forventes at være nogenlunde konstant fra 1985 til 2010, men der vil være færre mænd og flere kvinder end i dag.

Desuden vil der være relativt store fald i antal 17-årige frem til år 2000, hvilket kan medføre problemer for forsvaret, såfremt der ikke gives bedre muligheder for at konkurrere med det private arbejdsmarked.

I den nye struktur vil samtlige funktioner i forsvaret blive placeret i et af følgende fire hovedniveauer:

Hjemmeværnsgruppe, som deltager i nærforsvaret af en flyvestation. Hjemmeværnets personel er et vigtigt bindeled mellem forsvaret og samfundet

- *Manuelt niveau*, omfattende menigt militært personel.
- *Mellemliderniveau*, omfattende sergentgruppen.
- *Lederniveau*, omfattende militært personel af officersgraderne op til og med major/orlogskaptajn.
- *Chefniveau*, omfattende militært personel af graderne oberstløjtnant/kommandørkaptajn og højere officersgrader.

Tilsvarende opdeling har fundet sted for civilt ansat personel.

Inden for det enkelte hovedniveau etableres en række funktionsniveauer med hertil svarende uddannelser. Lederniveauet er således opdelt i tre funktionsniveauer: Laveste-, højere- og højeste funktionsniveau.

På mellemliderniveauet vil en tilsvarende opdeling blive foretaget.

I forbindelse med funktionsniveauer skal bemærkes, at der i den nye struktur skal etableres en entydig sammenhæng mellem grad, funktionsniveau, uddannelse og løn.

Personelstrukturen er baseret på en inddeling af de militære funktioner i de tre tjenestoområder operation, teknik og forvaltning. Inddelingen er foretaget for at kunne fastsætte de nødvendige kvalifikationskrav og tilrettelægge uddannelsen herefter. Inddelingen er også en forudsætning for, at personel i den militære ledergruppe kan ansættes med en højeste aldersgrænse på 60 år, idet personellet i en indledende ca. 10-årig periode anvendes i de fysisk mest krævende funktioner.

Den nye personelstruktur nødvendigvis gør en ny personalepolitik. Anvendelsen af beordringssystemet suppleret med udvidet brug af stillingsopslag og en form for ansøgningssystem, uden at beordringsretten dog afskaffes, vil betyde, at den enkelte person i forsvaret vil få

større indflydelse end hidtil på egen karriere, herunder egen uddannelse og tidspunkt for et eventuelt advancement. Dermed får den enkelte også indirekte indflydelse på sin løn.

Vedrørende lønspørgsmålet er det den generelle holdning, at der skal ydes en konkurrencedygtig begyndelsesløn, og at der skal være lønspring af betydning ved funktionsniveauskift. Dette område anses for meget centralt i hele rekrutterings- og fastholdelsesproblematikken.

Fastholdelse af personel

I årene frem til 1992 vil en stor del af forsvarets nuværende personel afgå på grund af alder. Afgangen er langt større end normalt, fordi de store personelgrupper, der blev ansat ved forsvarets opbygning efter krigen, i de kommende år når pensionsalderen.

Herudover er konstateret en stigende ikke aldersbetinget afgang især af yngre personelgrupper, der hovedsagelig er forårsaget af disse gruppers ansættelse i det private erhvervsliv, ofte med væsentlig lønfremgang.

Det faldende antal unge, der fremtidigt vil være til rådighed for såvel forsvaret som det private og det øvrige offentlige arbejdsmarked betyder, at rekrutteringsmulighederne begrænses.

På dette grundlag er det nødvendigt at gennemføre en række foranstaltninger såvel på kort som på langt sigt for at forbedre rekruttering og fastholdelse af forsvarets personel.

Den omstillingsproces, der er en følge af overgangen til forsvarets nye personel- og uddannelsesstruktur, og som bl.a. resulterer i, at en række hidtidige officersstillinger konverteres til stillinger for befalingsmænd af sergentgruppen eller til civile, medfører en betydelig rationaliseringsgevinst, der kommer forsvaret til gode.

Med stillingskontrolreformens indførelse må grundlaget anses for at være til stede for at give forbedret mulighed for sikring af såvel rekruttering som fastholdelse af de personelkategorier, inden for hvilke mangler ellers vil opstå.

Mens rekrutteringsopgaven stort set går på alle personelkategorier, må fastholdelsesopgaven koncentreres om vanskeligt erstatteligt personel med lang uddannelsestid og/eller stort erfaringsgrundlag.

Det er imidlertid helt afgørende, at forsvaret formår at fastholde kvaliteten blandt dets personel. De tilbud, der gives på det løn-, uddannelses- og ansættelsesmæssige område, må være så gode, at forsvaret står i en rimelig konkurrencesituation over for de private virksomheder.

Uddannelse i forsvaret

Uddannelse i forsvaret er på mange måder ikke anderledes end i det øvrige samfund, men samtidig er udvælgelse, uddannelse og udvikling af personel i forsvaret – ikke mindst af ledere – i væsentlig grad influeret af det, der er forsvarets særpræg.

Forsvarets uddannelser omfatter alle de aktiviteter, der sigter på, at forsvarets enheder lærer det, der gør dem egnede til at løse deres opgaver i krig. Det er disse opgaver, der bestemmer uddannelsens mål.

Hovedparten af forsvarets tids- og andet ressourceforbrug medgår til uddannelse, der kan rette sig mod enkeltpersoner, enheder og disses indbyrdes samvirke samt samarbejde med de øvrige komponenter i totalforsvaret.

Personeluddannelsen består af grunduddannelse, efteruddannelse eller videreuddannelse.

Karakteristisk for forsvarets uddannelser er, at forsvaret selv er retnings-

givende, finansierende, dimensionerende og udførende.

Forsvarets uddannelsesstruktur er nøje knyttet til personelstrukturen. Uddannelsesstrukturen er opbygget i relativt korte trinvis moduler, hvis indhold er nøje relateret til de funktioner, som personellet skal bestride efter uddannelsens afslutning.

Sammenhængen mellem personel- og uddannelsesstruktur illustreres af figur 15, der viser funktionsniveauer og uddannelser for det militære lederniveau (premierløjtnant – major).

Uddannelsesstrukturen omfatter en grunduddannelse samt to videreuddannelsesstrin, der begge består af en generel del samt en række specialmoduler.

Medens grunduddannelsens indhold er værnsbestemt, er videreuddannelsernes indhold, alt efter type, værnssfælles eller værnsbestemt.

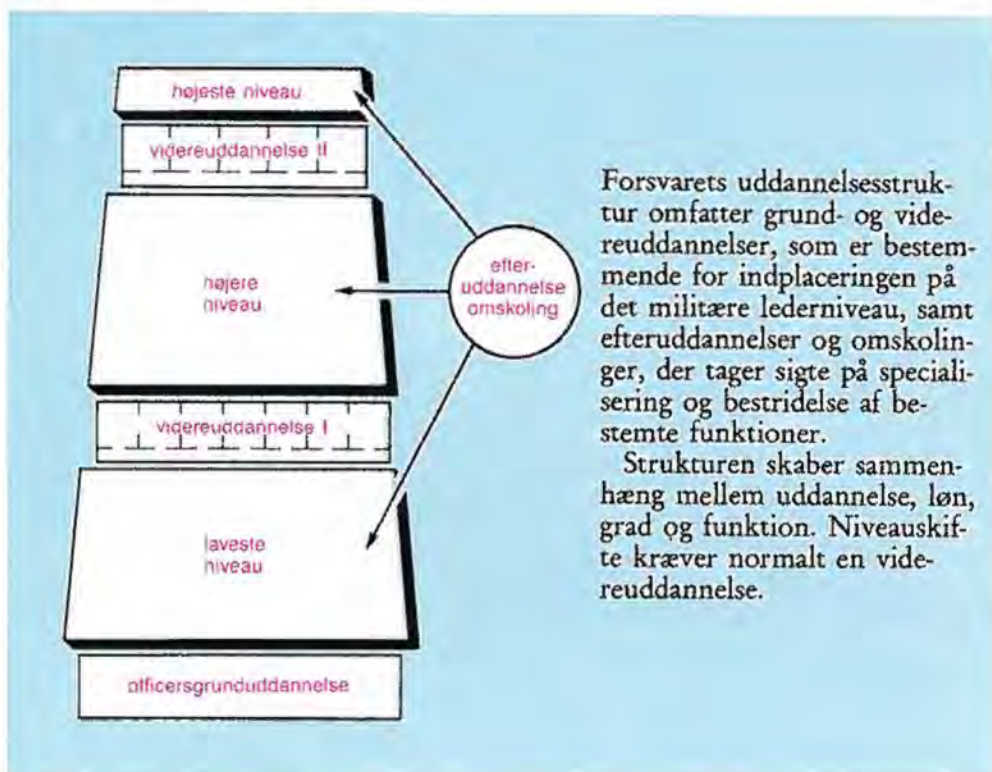
Uddannelsesvirksomhed har det tilfælles med anden produktionsvirksomhed, at der for at skabe ressourcer forbruges ressourcer.

Da forsvaret betaler løn under uddannelse, er stort set alle uddannelser forbundet med efterfølgende tjenestepligt, hvis længde er fastsat på grundlag af uddannelsens længde og dens omkostninger. Der ses ofte en betydelig afgang umiddelbart efter tjenestepligtens udløb.

Det er positivt, at f.eks. forsvarets stabsuddannede officerer, piloter, specialister og teknikere er efterspurgt i det private erhvervsliv og i andre offentlige sektorer. Medaljens bagside er, at forsvarsbudgettet har som forudsætning, at forsvaret kun uddanner til eget behov.

Kapacitetskravet til forsvarets uddannelsessystem vil være stigende i de nærmeste år. Det skyldes primært den meget store aldersbetingede afgang, der især vil stille øgede krav til leder- og

Figur 15: Det militære lederniveau

Forsvarets uddannelsesstruktur omfatter grund- og videreuddannelser, som er bestemmende for indplaceringen på det militære lederniveau, samt efteruddannelser og omskolinger, der tager sigte på specialisering og bestridelse af bestemte funktioner.

Strukturen skaber sammenhæng mellem uddannelse, løn, grad og funktion. Niveauskifte kræver normalt en videreuddannelse.

mellemlederuddannelserne. Hertil kommer den førnævnte afgang i utide, der vil tvinge forsvaret til at opretholde en meget højere produktion af både specialister og ledere, end der ville være behov for, hvis personalet kunne fastholdes.

Da forsvaret er henvist til udelukkende at anvende intern rekruttering til militære leder- og chefstillinger er det særligt følsomt overfor afgang blandt officerer, idet kompensation herfor ikke alene er et spørgsmål om at øge uddannelseskapaciteten, men i lige så høj grad er et spørgsmål om erfaringserhvervelse.

Forsvarets uddannelsessystemer må – i lighed med samfundets øvrige uddannelser – kunne tilgodese de skiftende

kvalifikationskrav, der bl.a. er en følge af den teknologiske udvikling.

Ofte resulterer de ændrede krav i et efteruddannelsesbehov, men det bør ikke overses, at udviklingen også kan gøre personalet overkvalificeret til de funktioner det bestrider, som det f.eks. er tilfældet, når der indføres helt eller delvis vedligeholdelsesfrie materielsystemer.

Forsvarets ledere

Forsvarets vigtigste ressource er som tidligere nævnt personalet. Derfor har forsvaret traditionelt lagt afgørende vægt på uddannelse og ledelse. Forsvaret har i mange år været anerkendt som førende på det voksenpædagogiske og

Forsvarsakademiet i København tilrettelægger og gennemfører en lang række efter- og videreuddannelser primært for officerer

ledelsesteoretiske område, og forsvaret lægger stor vægt på den stadige vekselvirkning mellem praktisk tjeneste og fortsat uddannelse for personalet i hele deres tjenesteperiode. Forsvarets uddannelses- og ledelsesprincipper har i stigende omfang fundet anvendelse uden for forsvarets rammer, og forsvarets personel er generelt efterspurgt på det civile arbejdsmarked.

Udvælgelse til grund- og videreuddannelser for ledere sker på grundlag af ansøgerens tidligere tjeneste, uddannelsesbaggrund samt en psykologisk test- og interviewprocedure. På grund af denne omhyggelige udvælgelse er frafaldet ved forsvarets videregående uddannelser meget lille.

Uddannelsesstrukturens principielle opbygning er tidligere omtalt. Struktu-

ren er dels en konsekvens af den ændring af personelstrukturen, der blev iværksat 1. januar 1983 ved personeloven af maj 1982, men også afledt af de langsigtede mål, der er opstillet for samfundets øvrige videregående uddannelser.

Den trinvis opbygning af uddannelsesstrukturen sikrer

- at uddannelsens indhold, omfang og tidsmæssige placering er i overensstemmelse med det aktuelle behov,
- at praktisk tjeneste kan benyttes som et kriterium for udvælgelse til videreuddannelse,
- at organisatoriske, strukturelle og

teknologiske forandringer hurtigt kan indføres i uddannelserne,

- at funktionerne bestrides af personel, der har modtaget en ajourført uddannelse.

I sidste instans er det afgørende, at forsvarets gode personelstandard opretholdes.

Den omstændighed, at forsvaret skal udvælge til særdeles krævende og ofte meget kostbare uddannelser, den omfattende uddannelsesvirksomhed på mange niveauer og de særlige krav til forsvarets organisationer har medført, at forsvaret har opnået en høj og anerkendt viden om personaleudvælgelse og -uddannelse samt organisationsudvikling. En viden, der er efterspurgt af såvel den offentlige sektor som det private erhvervsliv.

Både de korte lederkurser, der afvikles ved Forsvarets Center for Lederskab (FCL), og den længerevarende pædagogiske uddannelse ved Forsvarsakademiet har søgning fra øvrige styrelser og fra erhvervslivet. Også de publikationer, der udgives af FCL, er stærkt efterspurgt.

Inden for de nævnte områder er der i øvrigt etableret et samarbejde mellem DSB, P&T, Politiet, Toldvæsenet og Forsvaret.

Den tekniske udvikling

Den accelererende tekniske udvikling har stor betydning både for truslen og for forsvarets valg af nyt materiel. Større tekniske gennembrud er i sagens natur uforudsigelige, men en bedømmelse af de områder, hvor forskningsindsatsen koncentrerer sig hos de store våbenproducerende lande, kan medvirke til en vurdering af de tekniske udviklingsmuligheder.

Stadigt mere udviklede våben med stor rækkevidde og præcision, teknologisk avancerede varslings- og ildledelses-systemer og moderne datateknik er nogle af de generelle områder, hvor udvikling foregår.

For dansk forsvar er den teknologiske udvikling bl.a. relevant inden for følgende områder:

- Øget evne til kamp i mørke og i usigtbart vejr,
- konventionelle våben med forbedret rækkevidde, præcision og virkning,
- forbedrede muligheder for effektiv koordination gennem datamatstøttede kommando-, kontrol- og informationssystemer, og
- forbedrede modmidler mod eksisterende våben og sensorer.

Selv om udviklingen foregår hurtigt, er der ikke afgørende tegn på, at de hovedvåbensystemer, dansk forsvar nu råder over, ikke vil vedblive at være effektive i en årrække.

Forsvaret og dansk industri

Udvikling af moderne våbensystemer kræver såvel rigelige ressourcer til forskning og udvikling som et stort marked at fordele udviklingsomkostningerne på. Dette medfører, at der ikke i Danmark, når der ses bort fra skibe, findes en egentlig produktion af våbensystemer, idet der her ikke er firmaer med den nødvendige kapacitet og kapital. Endvidere kan forsvaret ikke aftage et kvantum, der giver økonomisk baggrund for en produktion. Endelig må det konstateres, at dansk våbenlovgivning - bevidst - er meget restriktiv vedrørende salg af våbenmateriel til andre lande, hvilke yderligere hæmmer eta-

Standard Flex 300. Søværnets skibe af denne type, som er under bygning, repræsenterer nytænkning, der følges interesseret af vore allierede. Forsvaret kan gennem sine indkøb sikre dansk industri adgang til den nyeste teknologi

bleringen af en egentlig våbenindustri i Danmark.

På trods heraf giver anskaffelser til forsvaret industrien mange arbejdspladser og værdifuld viden. Det skyldes, at der ofte i forbindelse med køb fra udenlandske firmaer stilles krav om, at leverandøren fra dansk industri aftager højteknologiske produkter for et beløb, der udgør en stor procentdel af eller svarer til købsprisen. Ud over de direkte følger i form af arbejdspladser og erhvervelse af viden medfører en sådan

produktion bl.a., at dansk industri bliver kendt og værdsat som underleverandører til store, udenlandske firmaer. Grundlag for samarbejde også efter aftalens opfyldelse er dermed skabt.

Denne fremgangsmåde er i fortsat udvikling, hvilket ikke blot er til gavn for samfundet bl.a. i form af indtjening, arbejdspladser og indførelse af ny teknologi, men også giver forsvaret en lang række fordele, ved at dansk industri har et solidt kendskab til forsvarets materiel.

Forkortelses- og ordforklaringer

afskrækkelsesstrategi: den strategi, som skal afholde en angriber fra at angribe. I strategien indgår f.eks., at den angrebne vil slå igen således, at det vil koste angriberen mere, end han i givet fald kan opnå gennem sit angreb

aggression: overfald, angreb

alternativ: anden, skiftende mellem to muligheder, skiftevis

AMF: ACE Mobile Force, Europakommandoens bevægelige styrke (også kaldet NATO's brandkorps). Den består af enheder fra 8 NATO-lande: Belgien, Canada, England, Forbundsrepublikken Tyskland, Holland, Italien, Luxemborg og USA

ballistik: læren om projektilers (raketters) bevægelse

BALTAP: BALTic APproaches; kan oversættes: tilgangen til Østersøen. Hovedkvarteret BALTAP, der ligger i Karup (i Jylland), kaldes Enhedskommandoen for den sydlige del af NATO's Nordkommando. Enhedskommandoens område er Danmark og Slesvig-Holsten. Nordkommandoen har hovedkvarter i Kolsås uden for Oslo

BMEWS: Ballistic Missile Early Warning System (raket-varslingsystem)

bruttonationalprodukt (BNP): talmæssig opgørelse af et lands samlede produktionsresultat, d.v.s. værdien af den samlede produktion minus værdien af anvendte råstoffer og inklusive afskrivninger og vedligeholdelse

CDE: (Conference on Disarmament in Europe). Konferencen om tillids- og sikkerhedsskabende foranstaltninger og nedrustning i Europa

Centralregionen: NATO inddeler Europas landforsvar i 3 områder: Nord-, Central- og Sydregionen. Centralregionen omfatter Vesttyskland og Beneluxlandene

consensus: samstemmighed. Ordet bruges ofte ved internationale forhandlinger, hvor en afgørelse "træffes ved consensus", hvilket betyder, at der ikke fra nogen i forsamlingen er gjort indvendinger mod afgørelsen

CSCE: Conference on Security and Cooperation in Europe (Konferencen om sikkerhed og samarbejde i Europa). Konferencen forberedtes og gennemførtes i årene 1972-75 i Helsingfors, Geneve og Helsingfors

DEW-line: Distant Early Warning-line (fly-varslingsystem)

dobbeltbeslutningen (1979): NATO's beslutning i december 1979, der går ud på, at der fra slutningen af 1983 opstilles 572 mellemdistance-raketter i Europa, bl.a. som modforholdsregel mod de sovjetiske SS-20-raketter, med mindre der forinden opnås enighed om en begrænsning eller afskaffelse af denne type våben

Enhedskommandoen: dens område er Danmark og Slesvig-Holsten. Den er den sydlige del af Nordkommandoen, hvis hovedkvarter ligger i Kolsås nær Oslo. En-

hedskommandoens hovedkvarter, der ligger i Karup (Jylland), kaldes også BALTAP (se denne)

EPS: Europæisk politisk samarbejde. Det er et udenrigspolitisk samarbejde mellem EFs 12 medlemslande, traktatfæstet i 1986, men fortsat adskilt fra det egentlige EF-samarbejde, baseret på Rom-traktaten

EUROgruppen: gruppe bestående af forsvarsministrene fra 12 europæiske NATO-lande og repræsentanter ved NATO-hovedkvarteret (Frankrig og Island deltager ikke). Etableret 1968

fleksibel imødegåelse: den gældende NATO-strategi (flexible response), der foreskriver passende reaktioner på et angreb. Hensigten er alene at forhindre krig eller at gøre ende på en krig og genindføre situationen før angrebet. Strategien vedtoges i 1967

Follow on Forces Attack: en NATO-studie, der drejer sig om, hvorledes alliancen bedst muligt kan bekæmpe Warszawa-pagten's reservestyrker

global: som angår hele kloden, verdensomspændende

Harmel-rapporten: NATO-rapport vedtaget i december 1967. Understreger, at NATO har til formål både at opretholde tilstrækkelig militær styrke til at hindre aggression og føre en afspændingspolitik

IEPG: Independent European Programme Group (uafhængig europæisk program-gruppe), etableret i 1975. Har til formål at koordinere forsvarsmaterielområdet mellem de europæiske allierede indbyrdes og over for USA og Canada

INF: Intermediate range Nuclear Forces = mellemdistance-atomvåben med en rækkevidde på 1.100-5.500 km. De 572 atomraketter, hvis placering i Europa blev besluttet på NATO's ministerrådsmøde i december 1979 (den såkaldte *dobbeltbeslutning*, se

denne) tilhører denne gruppe våben. Eksempler er den sovjetiske SS-20 og de amerikanske Pershing II og Tomahawk (krydsermissil)

infrastruktur: omfatter transport, kommunikations- og forsyningsanlæg, herunder radio, radar, forsyningsledninger, flyvepladser, havne etc.

integration: sammensmeltning, optagelse i et fællesskab

interkontinentale missiler/raketter: våben, der kan nå fra et kontinent til et andet, og hvis rækkevidde er mindst 6.500 km (4.000 miles)

koncept: plan, opfattelse

konventionelle styrker: militære enheder uden atomvåben

konventionelle våben: militære enheder, hvori hovedvægten er lagt på mandskabet og dets gængse våben - i modsætning til styrker, der har kernevåben

krydsermissil: (cruise missil) er en raket, der flyver ved hjælp af en jetmotor i meget lav højde, og som er særdeles nøjagtig i sit nedslag

logistik: forsyningstjeneste

marineamfibie-brigade: styrke fra det amerikanske marinekorps, der er uddannet og udrustet til landgang direkte på kyster

MBFR: Mutual and Balanced Force Reductions (gensidige og balancerede styrkereduktioner), som NATO første gang tog til orde for i 1968. Forhandlingerne har været ført i Wien siden 1973 mellem Øst og Vest. Det drejer sig om reduktion af de konventionelle styrker i Centraleuropa

mellemdistance-raketter: raketter, hvis rækkevidde ligger mellem 1.100 og 5.500 km, se også INF

NATO: North Atlantic Treaty Organization (Den nordatlantiske traktats organisation) oprettet i 1949. Medlemslande: Belgien, Canada, Danmark, Forbundsrepublikken Tyskland, Frankrig, Grækenland, Holland, Island, Italien, Luxembourg, Norge, Portugal, Spanien, Storbritannien, Tyrkiet og USA

Nordregionen: er den del af NATO's forsvaret i Europa, der omfatter Norge, Danmark og Slesvig-Holsten

normalbilledet: det samlede billede, som en efterretningstjeneste tegner af udenlandske magters aktiviteter i en fredssituation (skibs- og flybevægelser, øvelser o.s.v.)

notificere, notifikation: officiel meddelelse fra en stat til en anden

NPG: (Nuclear Planning Group). NATO's atomplanlægningsgruppe

SACEUR: Supreme Allied Commander Europe (den øverstkommanderende for de allierede styrker i Europa). Amerikansk general med hovedkvarter i Casteau (nær Mons) i Belgien

SACLANT: Supreme Allied Commander Atlantic (den øverstkommanderende for Atlanterhavskommandoen). Amerikansk admiral med hovedkvarter i Norfolk i USA

SAR: Search And Rescue (eftersøgning og redning)

sensor: apparat, der kan "føle" temperatur, lys, bevægelse m.m.

SHAPE: Supreme Headquarters Allied Powers Europe (de allierede styrkers hovedkvarter i Europa)

stampersonel: dansk forsvars faste mandskab (kontraktantagne) af konstabel- og sergentgrupperne

STANAVFORCHAN: STANDING NAVAL FORCE CHANNEL (den stående flådestyrke i Kanalen)

STANAVFORLANT: The STANDING NAVAL FORCE ATLANTIC (den stående atlantehavsflådestyrke)

strategi: langsigtet plan for virkeliggørelse af bestemt mål. Måde, på hvilken givne ressourcer under givne omstændigheder kan anvendes til opnåelse af fastlagt mål

strategisk varsel: varsel, hvis længde betyder, at der kan opnås nogen tid til militære forberedelser (mobilisering, udlægning af miner og placering af styrker m.v.); endvidere at der kan gennemføres beskyttelsesforanstaltninger over for civilbefolkningen og andre kriseforanstaltninger

støttestrukturer: til opretholdelse og gennemførelse af såvel freds- som krigsmæssige aktiviteter hører – foruden selve kampenheden eller f.eks. inspektionsskibet – et antal forsynings- og vedligeholdelsesmæssige enheder, der kan levere f.eks. ammunition, benzin, ingeniør- og signalmæssig assistance, transport, reparation af materiel og reservedele. Disse – og flere andre sådanne elementer – betegnes støttestrukturer

supplementsstyrken: den nylig hjemsendte styrke, som sammen med den stående styrke danner dækningsstyrken i hæren

suverænitet: uafhængighed, selvstyre, en stats magtrettigheder

taktisk varsel: varsel, hvis længde betyder, at der er kort tid til gennemførelse af planlagte militære og civile krigsforberedelser

taktiske atomvåben: de atomvåben, der er beregnet til anvendelse mod modstanderens styrker på kamppladsen

territorium: område tilhørende en stat (bruges om både land-, hav- og luftområde)

Warszawapagten: militæralliance oprettet i 1955 mellem Sovjetunionen, Bulgarien, Polen, Rumænien, Tjekkoslovakiet, Ungarn og Østtyskland (DDR)

Litteraturhenvisninger

AMF - NATO's krisestyrke, ved Fl. Schroll Nielsen*)

Atomvåben i Europa. 10 spørgsmål og svar, ved N. J. Haagerup*)

Befolkningens forsvarsvilje maj 75 til oktober 84, ved Erik Kousgaard. Kbh. Forsvarets Center for Lederskab, 1985

Beretning fra Forsvarskommissionen af 1969. Kbh. Forsvarsministeriet, 1972

Danmarks sikkerhedspolitik, ved N. J. Haagerup*)

Danmarks sikkerhedspolitiske situation i 1980'erne (Dyvig-rapporten). Kbh. Udenrigsministeriet, 1984

Dansk sikkerhedspolitik 1948-1966. Kbh. Udenrigsministeriet, 1968

Dansk sikkerhedspolitisk bibliografi 1945-1983, ved Anna-Lise Nevald. Kbh. Det udenrigspolitiske Selskab/Schultz, 1984

Fakta om forsvar. Vedbæk, Forsvarskommandoen, udkommer årligt

FN-styrker, ved E. S. Flemming og C. S. Bladbjerg*)

Forsvaret i dag. Kbh. Forsvarets Oplysnings- og Velfærdstjeneste, udkommer 6 gange årligt*)

Forsvaret i den politiske beslutningsproces, ved Nikolaj Petersen*)

Forsvarets opgaver i det civile samfund, ved V. J. Christensen*)

Forsvarschefskitse 1975. Vedbæk, Forsvarskommandoen, 1975

Grønland og Polarområdet, ved H. C. Bach og Jørgen Taagholt*)

Hjemmeværnet, ved P. A. Heegaard-Poulsen*)

Hjemmeværnet = dansk forsvarsvilje, ved P. A. Heegaard-Poulsen*)

Det internationale miljø - og Danmark, ved Mogens Espersen*)

Lighed på strategiske atomvåben, ved Erik Beukel*)

The Military Balance. London, IISS, udkommer hvert år

Militær efterretningsvirksomhed som led i krisestyring, ved Mogens Espersen og Preben Borberg*)

Militær uddannelse og krigsvilkår, ved O. R. H. Jensen og I. S. Haslund-Christensen*)

Det militære forsvar, ved Laust Grove Vejlstrup*)

NATO - politisk og militær alliance, ved Bjarne Fr. Lindhardt*)

Udviklingen inden for NATO 1966-67. Kbh. Udenrigsministeriet, 1968

Problemer omkring dansk sikkerhedspolitik (Seidenfaden-rapporten). Kbh. 1970

Sikkerhedspolitik og forsvar, ved Bertel Heurlin*)

Sovjetunionen, ved Bent Jensen*)

Vort sårbare samfund, ved Per Svensson*)

Totalforsvaret, ved Ivan Christensen*)

Warszawapagtens aggressionsmuligheder mod dansk område. Kbh. Forsvarets efterretningsstjeneste, 1986*)

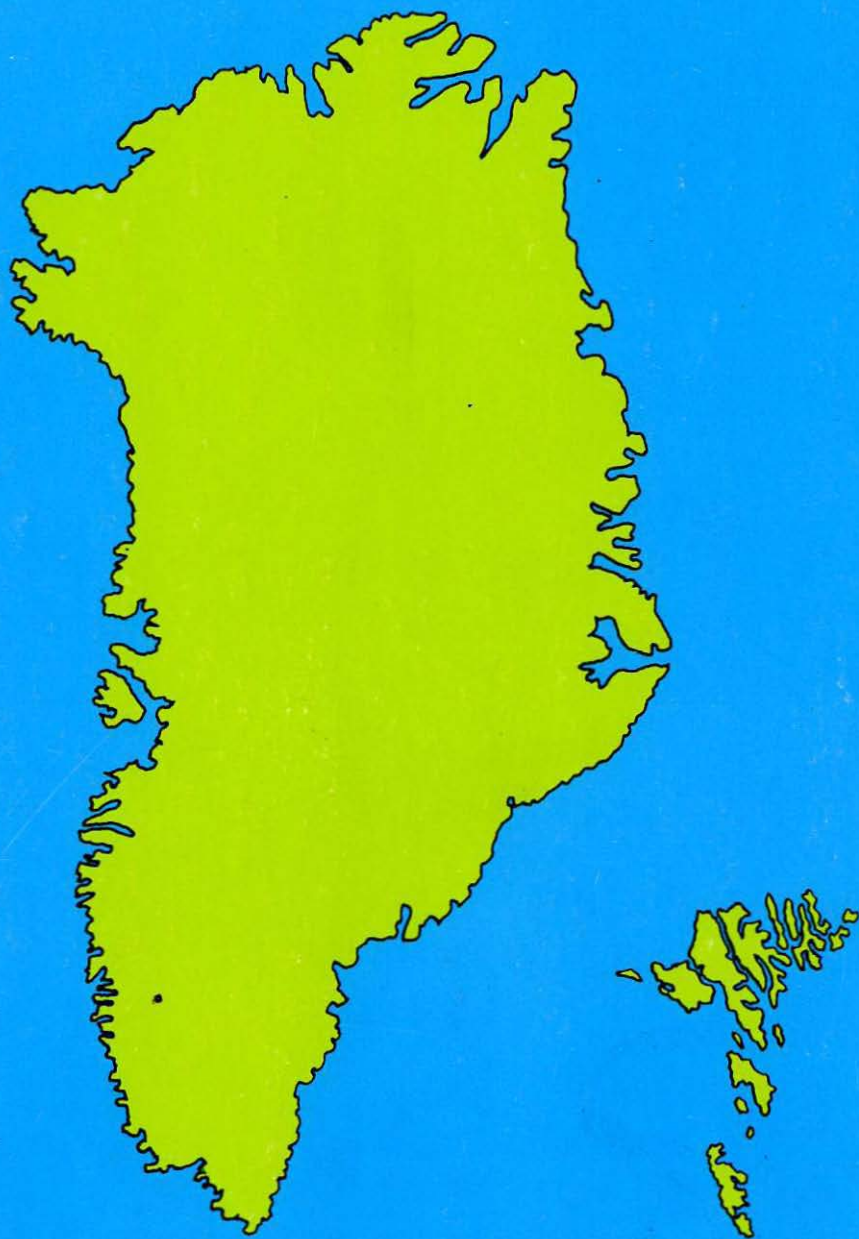
Vesteuropa - og forholdet til USA, ved Hugo Gården*)

Våbentenologi, økonomi og beskæftigelse, ved V. Güntelberg og O. H. Eggers*)

Østersøen - balance og sikkerhed, ved Mogens Espersen*)

Årlig redegørelse. Kbh. Forsvarsministeriet, 1982, 83, 84 og 85

*) Kan rekvireres gennem Forsvarets Oplysnings- og Velfærdstjeneste, Halmtorvet 20, 1700 København V. Tlf.: 01 31 25 11

De 3 kort på omslagets for- og bagside
er fremstillet i forskellig skalastørrelse